HERMANN HESSE

Gertrūda

HERMANN HESSE

Gertrūda

Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
Laima Bareišienė

Vilnius 1998

UDK 830-3
He 341

Hermann Hesse
GERTRUD
Suhrkamp Verlag, Frankfurt, 1983

ISBN 9986-02-381-5

Pirmas skyrius

Kai iš šalies žvelgiu į savo gyvenimą, jis man neatrodo labai laimingas. Tačiau, nepaisydamas visų klaidų, negaliu vadinti jo ir nelaimingu. Pagaliau juk visiška kvailystė šitaip klausinėti apie laimę ir nelaimę, nes, man regis, nelaimingiausias savo gyvenimo dienas aš atiduočiau sunkiau nei smagiąsias. Jeigu žmogaus gyvenime yra svarbu sąmoningai pasitikti tai, kas neišvengiama, iki dugno išragauti gėrį ir blogį ir šalia išorinio užkariauti vidinį, savesnį, ne kokį nors atsitiktinai susiklosčiusį likimą, tai mano gyvenimas nebuvo varganas ir blogas. Jeigu išorinis likimas, neišvengiamas ir nulemtas dievų, palietė mane kaip visus, tai vidinė lemtis buvo tik mano paties kūrinys, kurio saldumą ar kartumą turėjau išragauti pats ir už kurį ketinu tiktai pats prisiimti atsakomybę.

Jaunystėje kartais trokšdavau būti poetu. Jeigu toks būčiau, tai neatsispirčiau pagundai pasekti savo gyvenimą iki pat šviesių vaikystės meto šešėlių ir mielų, opiai puoselėjamų anksčiausių prisiminimų šaltinių. Tačiau dabar ši nuosavybė man yra pernelyg brangi ir šventa, kad pats bandyčiau ją gadinti. Apie savo vaikystę galiu pasakyti tik tiek, kad ji buvo graži ir linksma; man buvo leista pačiam atrasti savo polinkius ir gabumus, susikurti slapčiausius džiaugsmus ir skausmus ir žvelgti į ateitį ne kaip į nežinomą aukštesnę galią, o kaip į viltį ir savo paties jėgomis pasiektą laimėjimą. Taip aš netrukdo-

mas keliavau per mokyklas kaip nemylimas ir nelabai gabus, tačiau ramus mokinys, kuriam galop davė ramybę, nes jis, regis, nepakentė jokio stipresnio poveikio iš šalies.

Būdamas maždaug šešerių ar septynerių metų, suvokiau, kad iš visų nematomų jėgų labiausiai mane veikti ir valdyti lemta muzikai. Nuo to laiko aš įsigijau savąjį pasaulį, savo priebėgą ir dangų, kurio niekas negalėjo atimti ar sumenkinti ir kurio neketinau su niekuo dalytis. Aš buvau muzikantas, nors kol man sukako dvylika, nemokėjau groti jokiu muzikos instrumentu ir nė nemaniau kada nors pelnytis duonos muzikuodamas.

Nuo to laiko viskas taip ir liko iš esmės nepasikeitę, todėl žvelgdamas atgal į savo gyvenimą regiu jį ne įvairiaspalvį ir įvairialypį, o iš pat pradžių suderintą pagal vieną pagrindinį toną ir nukreiptą į vieną vienintelę žvaigždę. Kad ir kaip man klojosi — gerai ar prastai, pats slapčiausias vidinis mano gyvenimas liko nepakitęs. Galėjau daug metų plūduriuoti ant nežinomų vandenų, nepalytėdamas natų sąsiuvinio ar muzikinio instrumento, kiekvieną valandą mano kraujyje ir lūpose skambėjo melodija, kvėpavau ir gyvenau pagal taktą ir ritmą. Kad ir kaip troškau kitoniškais keliais pasiekti išganymą, užsimiršti ir išsivaduoti, kad ir kaip geidžiau Dievo, pažinimo ir ramybės, visa tai visuomet rasdavau tik per muziką. Tai nebūtinai turėjo būti Bethovenas ar Bachas: kad apskritai pasaulyje egzistuoja muzika, kad žmogų kai kada iki pat širdies gelmių sujaudina taktai ir perima harmonija, visuomet man reiškė didžią paguodą ir gyvenimo pateisinimą. Ak, muzika! Tu prisimeni melodiją, imi dainuoti ją be balso, tik viduje, ji persmelkia visą tavo esybę, užvaldo tavo jėgas ir judesius — ir tomis akimirkomis, kai ji glūdi tavyje, iš vidaus dingsta visa tai, kas laikina, pikta, šiurkštu, liūdna, pasaulis dainuoja kartu su tavim, visa tai,

kas sunku, palengvėja, o kas sustingę, įgauna sparnus! Ir tai gali padaryti liaudies dainos melodija! O ką jau kalbėti apie harmoniją! Bet koks melodingas gerai suderintų garsų skambesys pripildo sielą susižavėjimo ir pasimėgavimo, ir sulig kiekvienu aidinčiu garsu tas pasimėgavimas vis didėja, ir kartais širdis įsiplieskia ir ima virpėti iš palaimos, kokios negali suteikti joks kitoniškas malonumas.

Iš visų tikros palaimos įvaizdžių, kokius išsvajojo tautos ir poetai, man visuomet pati didžiausia ir slėpiningiausia palaima buvo klausytis nuostabios muzikos. Apie ją sukosi mano slapčiausios ir šviesiausios svajos — bent vieną akimirką išgirsti visatą ir gyvenimą nuskambant kaip slėpiningą, tik jiems būdingą melodiją. Ak, ir kaip gali gyvenimas būti toks painus, išgveręs ir melagingas, ir kaip gali tarp žmonių viešpatauti melas, pyktis, pavydas ir neapykanta, tuo tarpu bet kokia trumpiausia dainelė ir kukliausia muzika šitaip aiškiai moko, kad tyrumas, harmoningumas ir broliškas suderintų garsų skambesys atveria dangų! Ir kaip aš pats galiu burnoti, kai, kad ir kaip trokšdamas, iš savo gyvenimo nesukuriu nei dainos, nei muzikos! Savo viduje jaučiu primygtinį raginimą, mane kamuoja godus grynų, malonių, palaimingų tonų ir sąskambių troškimas; tačiau mano dienos pilnos atsitiktinumų ir nedarnaus skambesio, ir kad ir kur pasisukčiau, kur belsčiausi, niekur ir niekas man aiškiai ir garsiai neatsiliepia.

Gana apie tai, pasakosiu toliau. Kai tik pagalvoju, kam aš rašau šituos lapus, kas iš tiesų turi man tiek daug galios, kad gali reikalauti iš manęs prisipažinimų ir trikdyti mano vienatvę, privalau ištarti mielą moters vardą, kuris ne tik apima didelį mano išgyvenimų ir likimo tarpą, bet ir švyti virš visko kaip žvaigždė ir taurus simbolis.

ANTRAS SKYRIUS

Tik paskutiniais mokykliniais metais, kai visi mano draugai ėmė kalbėti apie būsimą veiklą, ir aš pradėjau susimąstyti. Nekilo net minties tapti muzikantu ir iš to gyventi; tačiau neįsivaizdavau jokio kito amato, kuris būtų galėjęs mane džiuginti. Nesišlykštėjau nei prekyba, nei kokiu kitonišku darbu, kuriuos man siūlė tėvas, tik buvau jiems abejingas. Tačiau kadangi mano draugai taip didžiavosi pasirinktosiomis specialybėmis, gal ir mano sieloje kažkoks balsas ėmė jiems pritarti, taigi man pasirodė, jog pasielgsiu gerai ir teisingai, pasirinkdamas specialybe tai, kas ir šiaip nuolatos traukė visas mano mintis ir iš tikrųjų džiugino. Man labai pravertė tai, kad sulaukęs dvylikos metų pradėjau mokytis griežti smuiku ir geras mokytojas jau neblogai buvo mane pralamdęs. Kad ir kaip smarkiai prieštaravo mano tėvas, kuriam buvo baugu žiūrėti, kaip vienintelis jo sūnus renkasi tokį nežinomą menininko kelią, kaip tik jo priešinimasis sustiprino mano norą, o ir mokytojas, kuriam aš patikau, kiek leido jo jėgos, mane palaikė. Galop tėvas sutiko, ir tik mano ištvermei išbandyti, viliantis, kad tas nusistatymas pasikeis, buvo paskirti vieneri metai, kuriuos pergyvenau su pakenčiama kantrybe ir per kuriuos mano troškimas dar labiau sustiprėjo.

Per šiuos paskutinius mokyklinius metus aš pirmąkart įsimylėjau dailią jauną panelę iš mūsų pažįstamų rato. Nors ir nedažnai ją matydamas ir nelabai to trokšdamas, lyg sapne mėgavausi saldžiais pirmosios meilės pojūčiais ir kentėjau. Ir šiuo metu, nes visą dieną galvodavau apie savo muziką tiek pat, kiek ir apie savo meilę, o naktį per nuostabų jaudulį negalėdavau miegoti, pirmąkart sąmoningai įsiminiau į galvą at-

ėjusias melodijas, dvi daineles, ir pabandžiau jas užrašyti. Mane visą perėmė drovus pasitenkinimas, per kurį beveik visai pamiršau žaismingus savo meilės rūpesčius. Per tą laiką sužinojau, kad mano numylėtinė mokosi dainuoti, ir labai įsigeidžiau bent sykį jos pasiklausyti. Praėjus keliems mėnesiams tas noras išsipildė per pobūvį mano tėvų namuose. Dailioji panelė buvo paprašyta padainuoti, ji atkakliai spyriojosi ir galop turėjo sutikti, o aš neapsakomai įsitempęs laukiau jos dainavimo. Vienas ponas akompanavo jai nedideliu mūsų pianinu, jis pagrojo kelis taktus, ir ji uždainavo. Ak, ji dainavo prastai, prastai iki graudumo, ir kol ji dainavo, mano nuostabą ir kančią pakeitė užuojauta, o paskui pašaipa, taigi apie įsimylėjimą daugiau nebegalėjo būti nė kalbos.

Aš buvau kantrus ir nepasakysi, kad nestropus, bet vis dėlto ne geras mokinys, o paskutiniais metais nė trupučio nebesistengiau. Tingumas, o juo labiau įsimylėjimas čia buvo niekuo dėti, veikiau jaunuoliškas užsisvajojimas ir abejingumas, jausmų ir proto bukumas, kuris tik kartais staiga dingdavo kaip nebuvęs, kai pasinerdavau į vieną iš tų nuostabių pernelyg ankstyvo kūrybingumo valandų. Tuomet mane tarytum apsiausdavo be galo skaidrus krištolinis oras, kur neįmanoma nei svajoti, nei vegetuoti, kur lyg ko tyko budrūs ir paaštrėję jausmai. Mažai ką sukūriau per tas valandas, gal dešimt melodijų ir keletą bandymų harmonizuoti; bet niekuomet nepamiršau tų valandų atmosferos, to pernelyg skaidraus, kone šalto oro ir įtemptų minčių sankaupos, kad galėčiau suteikti kokiai nors melodijai tikrą vienintelę, o ne kokią nors atsitiktinę gyvybę ir sprendimą. Šiais menkais laimėjimais patenkintas nebuvau, niekuomet nelaikiau jų ko nors vertais ir gerais, bet man paaiškėjo, kad gyvenime nieko labiau netrokštu ir nėra nieko svarbesnio kaip štai tokios skaidrumo ir kūrybingumo valandos.

Šalia viso to patyriau ir pilnų svajonių dienų, kai fantazuodavau griežDamas smuiku ir mėgaudavausi užklydusių minčių ir spalvingų nuotaikų svaiguliu. Tačiau netrukus aš sužinojau, kad tai ne kūryba, o žaidimas ir mėgavimasis, kurių turiu vengti. Patyriau, kad visai kas kita yra atsiduoti savo svajoms ir mėgautis kvaitulingomis valandomis nei nepermaldaujamai ir blaiviai lyg su priešu grumtis su formos paslaptimis. Ir jau tada pastebėjau, kad tikra kūryba daro mus vienišus ir reikalauja atiduoti jai bent kiek gyvenimo malonumų.

Galų gale aš buvau laisvas, baigęs mokyklą; taręs tėvams „sudie", pradėjau naują gyvenimą — mokytis sostinės konservatorijoje. Ėmiausi to kupinas didelių vilčių ir tikras, kad būsiu geras konservatorijos studentas. Nesmagiai pasijutau, kai viskas susiklostė kitaip. Man buvo sunku atidžiai klausytis paskaitų, o skambinti pianinu, kuriuo privalėjau išmokti, buvo didžiulė kankynė, ir netrukus išvydau, kad visos studijos stūkso priešais mane kaip neįkopiamas kalnas. Nebuvau linkęs pasiduoti, tačiau nusivyliau ir sutrikau. Dabar supratau, kad nors ir būdamas kuklus, laikiau save savotišku genijum ir kaip reikiant neįvertinau kelio į meną vargų ir sunkumų. Ir komponavimas man rimtai įsiėdė, nes dabar net menkiausią užduotį gavęs regėjau tik krūvas keblumų ir taisyklių, išmokau nė trupučio nebepasikliauti jausmu ir nebežinojau, ar dar turiu viduje bent kibirkštėlę savitos jėgos. Taigi atsisakiau kūrybos, susigūžiau ir nuliūdau, dirbau nelabai kitoniškai kaip kokioje kontoroje ar studijuodamas kitur, stropiai ir be jokio džiaugsmo. Skųstis buvo nevalia, juo labiau laiškuose į namus, taigi slinkau pasirinktu keliu toliau, graužiamas tylios nevilties, nusprendęs tapti bent jau pakenčiamu smuikininku. Griežiau ir griežiau, nurydamas dėstytojų šiurkštybes ir patyčias, mačiau, kaip kiti, iš kurių to nebūčiau tikėjęsis, lengvai žengia pirmyn, pelnydami pagyrimus, ir užsibrėžiau sau vis kuklesnius tikslus. Man net ir

smuikuoti nesisekė taip, kad būčiau galėjęs didžiuotis ir bent jau pagalvoti apie virtuoziškumą. Atrodė, kad iš manęs, jeigu uoliai darbuosiuosi, išeis tik šioks toks amatininkas, kuris kokiame nors orkestrėlyje čirpina smuiku, nepadarydamas nei gėdos, nei garbės, ir už tai gauna duonos kąsnį.

Toks buvo šitas laikotarpis, kurio taip troškau ir iš kurio tikėjausi sulaukti visko, vienintelis mano gyvenime, kai aš apleistas muzikos ėjau nykiais keliais ir stūmiau dienas be jokio skambesio ir takto. Ten, kur ieškojau malonumo, įkvėpimo, prašmatnumo ir grožio, radau tik reikalavimus, taisykles, pareigas, sunkumus ir pavojus. Jeigu man ateidavo į galvą koks muzikinis motyvas, tai arba banalus ir daugybę kartų girdėtas, arba aiškiai prieštaraująs visiems meno įstatymams, taigi niekam netinkąs. Tuomet mečiau šalin visas didžias mintis ir viltis. Aš buvau vienas iš tūkstančių, kurie su jaunatvišku įžūlumu griebėsi meno ir kurių jėgos palūžo, kai tik prireikė dirbti rimtai.

Tokia būsena truko maždaug trejus metus. Man jau sukako daugiau nei dvidešimt metų, aš tikrai suklydau pasirinkdamas profesiją ir dabar toliau žengiau pradėtu keliu tik verčiamas gėdos ir pareigos. Nieko nebenutuokiau apie muziką, žinojau tik apie pirštų pratimus, sunkias užduotis, harmonijos mokslo prieštaringumus, slogias pianino pamokas pas šaipūną profesorių, manantį, kad visos mano pastangos tik laiko švaistymas.

Jeigu senasis idealas nebūtų dar vogčia rusenęs sieloje, per tuos metus man būtų buvę visai gera gyventi. Buvau laisvas, dailus ir žydintis jaunuolis, turtingų tėvų sūnus, ir turėjau draugų. Kai kada aš visu tuo mėgavausi, buvo malonių dienų, meilės intrigų, lėbavimų, atostogų kelionių. Bet aš nesugebėjau šituo guostis, greitosiomis nusimesti pareigų ir svarbiausia — džiaugtis jaunomis savo dienomis. Nejučiomis kokią užsimiršimo valandą ilgėdamasis namų svajojau apie nukritu-

sią menininko karjeros žvaigždę ir nepajėgiau užgniaužti nusivylimo. Tik vieną sykį pavyko galutinai viską pamiršti.

Tai buvo pati patrakėliškiausia mano patrakusios jaunystės diena. Tuomet merginau garsaus dainavimo profesoriaus H. mokinę. Jai sekėsi panašiai kaip ir man, ji čia atvažiavo kupina puikių vilčių, rado griežtus mokytojus, o būdama nepratusi dirbti, galop manė net netekusi balso. Ji pasinėrė į lengvą gyvenimą, ėmė flirtuoti su mumis, savo kolegomis, ir sugebėjo visus išvesti iš proto, juo labiau kad jai nė nereikėjo labai stengtis. Ji buvo ugningo ryškiaspalvio grožio, kuris greitai nuvysta.

Kai tik ją pamatydavau, gražuolė Lidi visuomet pakerėdavo mane savo naiviu koketiškumu. Ilgam jos niekuomet neįsimylėdavau, dažnai pamiršdavau ją visiškai, bet kai tik būdavau su ja, kaskart mane užplūsdavo meilė. Ji žaidė su manim kaip ir su kitais, erzino, mėgavosi savo galia, pati tedalyvaudama tik smalsiu jaunystės juslingumu. Ji buvo labai graži, bet tik tada, kai kalbėdavo ir judėdavo, kai juokdavosi švelniu žemu juoku, kai šokdavo ar smagindavosi iš savo garbintojų pavydo. Vos pargrįždavau namo iš pasilinksminimo, kur ją matydavau, pats save išjuokdavau ir įrodinėdavau sau, kad neįmanoma tokiam žmogui kaip aš rimtai mylėti šitos žavios gyvenimo menininkės. Tačiau kartais jai vėl pavykdavo mostu ar šnibždtelėtu meiliu žodžiu mane taip įkaitinti, kad pusę nakties degdamas ir įsiaudrinęs pravaikščiodavau netoli nuo jos namų.

Tuo metu mane trumpam buvo apėmęs pasiutimas ir iš dalies prisiverstas linksmumas. Po slogių dienų ir kurčios ramybės mano jaunystei reikėjo audringo pasilinksminimo ir kvaitulio, taigi su keletu bendraamžių puoliau į smagybes ir pokštus. Mes buvome laikomi gyvenimo džiaugsmo pilnais, palaidais, netgi pavojingais triukšmadariais, nors aš toks nebuvau, ir mėgavomės Lidi ir nedidelio jos draugų ratelio tei-

kiama abejotina, bet malonia herojų šlove. Šiandien nebegalėčiau nusakyti, kiek toks elgesys turėjo natūralaus jaunystės smagumo ir kiek dirbtinio svaigulio, nes esu visiškai išaugęs iš tų aplinkybių ir išorinio jaunatviškumo. Jeigu ten ir buvo kai kas perdėta, už tą sumokėjau.

Kadangi nebuvo paskaitų, vieną žiemos dieną visi patraukėme už miesto, aštuoni ar dešimt jaunuolių, tarp jų Lidi ir trys jos draugės. Vežėmės rogutes, kurios tuomet dar buvo laikomos vaikų pramoga, ir kalnuotose miesto apylinkėse ėmėme ieškoti kelių ir šlaitų, kad galėtume pasidaryti geras rogučių vėžes. Tiksliai prisimenu tą dieną, gana šaltą, kartais kokiam ketvirčiui valandos sušvisdavo saulė, vaiskus oras nuostabiai kvepėjo sniegu. Merginos su spalvingais apdarais ir skepetomis prašmatniai atrodė ant balto pagrindo, kibus oras svaigino, tikras smagumas smarkiai pasportuoti tokiame gryname ore. Nedidelė mūsų draugija linksminosi iš visų spėkų, vieni kitiems atsikirtinėjo juokingai pravardžiuodamiesi ir erzindamiesi, mėtydamiesi sniego gniūžtėmis ir rengdami trumpus mūšius, kol visi įkaitę ir snieguoti sustodavome ir valandžiukę kvapstydavomės, kad paskui viską vėl pradėtume iš pradžių. Pastatėme didelę sniego pilį, apgulėme ją ir užgrobėme, per tą laiką čia vienur, čia kitur nurūkdami rogutėmis žemyn nuo kokio nedidelio šlaito.

Perpiet, kai visi nuo tokio dūkimo žiauriai išalkome, ėmėme ieškoti ir radome kaimą su gera užeiga, liepėme virti ir kepti, apstojome pianiną, dainavome, šūkavome, užsisakėme vyno ir grogo. Buvo atnešta valgio ir šauniai papuotauta, puikus vynas liejosi upeliu, paskui merginos užsimanė kavos, o mes paragavome likerių. Nedidelė salė tiesiog plyšo nuo rėkavimų ir šventiškos erzelynės taip, kad mums apsisuko galvos. Nesitraukiau nė per žingsnį nuo Lidi, kuri šiandien maloningai nusiteikusi skyrė man ypatingą palankumą. Šioje linksmybės ir svaigulio sklidinoje atmosferoje ji tiesiog žydėte žydėjo,

blizgino dailias akis ir ne kartą leidosi kiek drąsiai, tiek ir baimingai glamonėjama. Žaidėme fantais, kuriuos išpirkti reikėjo pianinu pamėgdžiojant savo dėstytojus arba bučiniais, kurių skaičių ir pobūdį atidžiai sekėme.

Kai įkaitę ir triukšmingi palikome užeigą ir patraukėme į namus, buvo dar ankstyva popietė, tačiau jau truputį temo. Vėl kaip įsilinksminę vaikai nukrykštėme per sniegą, lėtai leidžiantis vakaro sutemoms grįždami į miestą. Man pavyko likti prie šalies Lidi, kurios riteriu dabar dėjausi, nors kiti ir prieštaravo. Kada ne kada pavežḋavau ją rogutėmis ir kiek pajėgdamas gindavau nuo vis pasikartojančių bandymų apmėtyti ją sniego gniūžtėmis. Galop mums davė ramybę, visos merginos susirado draugužius, ir tik du likę vieniši ponuliai erzindamiesi ir karingi spūdino greta. Niekuomet nebuvau toks susijaudinęs ir taip beprotiškai įsimylėjęs kaip tomis valandomis; Lidi buvo įsikibusi man į parankę ir leido einant švelniai glausti ją prie savęs. Gaubiama vakaro ji tauškė niekus ar laiminga ir, kaip man regėjosi, daug žadėdama tylėjo man prie šalies. Aš degte degiau ir buvo pasiryžęs kaip įmanydamas išnaudoti progą, bent jau kuo ilgiau išlaikyti šią švelnumo ir patiklumo kupiną būseną. Niekas ir neprieštaravo, kai aš netoli nuo miesto pasiūliau eiti aplinkkeliu ir įsukau į gražų kalnų taką, kuris rietėsi pusračiu aukštai virš slėnio ir nuo kurio plačiai atsivėrė upės vaizdai ir miestas, tviskąs apačioje spindinčiomis žibintų eilėmis ir daugybe raudonų žiburių.

Lidi tebebuvo įsikibusi man į parankę ir leido gražbyliauti, juokėsi iš egzaltuotų mano postringavimų ir pati atrodė labai susijaudinusi. Bet kai atsargiai jėga priglaudžiau ją prie savęs ir norėjau pabučiuoti, ji išsivadavo iš glėbio ir pabėgėjo į šalį.

— Pasižiūrėkit, — sušuko ji uždususi, — turim nusileisti šita pieva žemyn! O gal jūs, narsuoli, bijot?

Dirstelėjau apačion ir apstulbau, nes skardis buvo toks status, kad akimirką iš tiesų baisėjausi tokiu nutrūktgališku važiavimu.

— Nieko nebus, — tarstelėjau, — jau pernelyg tamsu.

Ji iškart pasipiktinusi apibėrė mane patyčiomis, vadino kinkadrebiu ir dievagojosi važiuosianti tuo skardžiu viena, jeigu aš esąs per bailus palaikyti jai draugiją.

— Žinoma, mudu apvirsime, — kalbėjo ji kvatodamasi, — bet juk tai ir yra pats važinėjimosi rogutėmis smagumas.

Kadangi ji šitaip erzinosi, man šovė į galvą viena mintis.

— Lidi, — tyliai pasakiau, — mudu važiuosim. Jeigu apsiversim, galėsite visą mane ištrinti sniegu, tačiau jeigu mums pavyks nuvažiuoti, tai ir aš noriu gauti atlygį.

Ji tiktai nusijuokė ir atsisėdo ant rogučių. Aš pasižiūrėjau jai į akis, meilias ir linksmai spindinčias, tada atsisėdau pačiame priekyje, paliepiau jai mane apsikabinti ir pasileidau žemyn. Pajutau, kaip ji mane apglėbė, sukryžiuodama rankas ant krūtinės, ir ketinau dar kažką jai sušukti, bet nebespėjau. Skardis buvo toks status, jog pasijutau, lyg krisčiau oru. Iškart abiem kojom pabandžiau atsispirti į žemę, kad sustotume arba net ir apvirstume, nes staiga man širdį nudiegė klaiki baimė dėl Lidi. Tačiau buvo jau per vėlu. Rogutės nesulaikomai nušvilpė žemyn, man į veidą bloškė šalta ir dygi išjudinto puraus sniego banga, išgirdau baimingą Lidi klyksmą, o paskui viskas išnyko. Lyg kas būtų smarkiai vožęs man kūju per galvą, kažkur nusmelkė aštrus skausmas. Paskui nieko nebejaučiau, tik šaltį.

Šiuo trumpu pašėlusiu pasivažinėjimu rogutėmis aš sumokėjau už jaunystės linksmybę ir kvailumą. Vėliau, kaip ir daug kas kita, be pėdsakų išgaravo ir mano meilė Lidi.

Aš nemačiau triukšmo ir baimingo bruzdulio, kurie sekė po nelaimingo atsitikimo. Kitiems tai buvo kankinamos akimirkos. Jie girdėjo Lidi šauksmus, juokėsi ir erzinosi stovė-

dami viršuje ir žvelgdami į tamsą, galop suvokė, kad atsitiko nelaimė, su vargu nulipo žemyn ir tik po geroko laiko prasiblaivę ir atsitokėję iš linksmybės sugebėjo protauti. Lidi buvo išbalusi ir ko nealpo, tačiau nė trupučiuko nesusižeidusi, tik pirštinaitės suplyšusios ir jos dailios baltos rankos truputį apdraskytos ir sukruvintos. Mane jie užnešė aukštyn kaip negyvą. Vėliau aš veltui bandžiau surasti tą obelį ar kriaušę, į kurią atsitrenkusios subyrėjo į šipulius rogutės ir sutrupėjo mano kaulai.

Buvo manyta, kad man sutrenktos smegenys, tačiau nebuvo taip blogai. Tiesa, galva ir smegenys šiek tiek nukentėjo, ir tik po ilgo laiko aš atsitokėjau jau ligoninėje, bet žaizda užgijo, smegenys atsistatė. Užtat keliskart lūžusi kairė koja niekaip negalėjo sugyti. Nuo to laiko aš esu luošys, kuris pajėgia tik šlubuoti, o nebe vaikščioti, juo labiau bėgti ar šokti. Šitaip nelauktai mano jaunystei buvo nurodytas kelias į ramesnius kraštus, ir aš pasukau juo ne be gėdos ir pasipriešinimo. Bet vis dėlto pasukau, ir kartais man regisi, kad aš anaiptol nenorėčiau išmesti iš savo gyvenimo to pasivažinėjimo rogutėmis vakaro sutemose ir jo pasekmių.

Žinoma, aš galvoju ne tiek apie sulūžusią koją, kiek apie kitas to nelaimingo atsitikimo pasekmes, kurios buvo kur kas malonesnės ir džiugesnės. Ar pati nelaimė, jos baisumas ir žvilgsnis į tamsą, ar ilgas gulėjimas lovoje ir ištisus mėnesius trukęs tylėjimas ir mąstymas — tas poilsis išėjo man į sveikatą.

To ilgo gulėjimo pradžia, pirmoji savaitė, visiškai išnyko man iš atminties. Daug laiko praėjo gulint be sąmonės, o ir galop atsipeikėjęs buvau silpnas ir viskam abejingas. Atvažiavo motina ir visas dienas prasėdėjo prie mano lovos ligoninėje. Kai pasižiūrėdavau į ją ir persimesdavau vienu kitu žodžiu, ji atrodydavo maloni ir kone linksma, nors, kaip vėliau sužinojau, ji bijojo dėl manęs, tiesa, ne dėl gyvybės, o dėl proto.

Kartais mudu šnekučiuodavomės šiame tyliame šviesiame ligoninės kambarėlyje. Tačiau mudviejų santykiai niekuomet nebuvo labai širdingi; visą laiką aš labiau linkau prie tėvo. O dabar mūsų širdys buvo suminkštėjusios, jos — iš užuojautos, mano — iš dėkingumo, ir troško susitaikyti, bet abu pernelyg ilgą laiką įpratome laukti, kol kuris nors žengs pirmą žingsnį, ir palikti viską savieigai, kad pabundąs širdingumas būtų galėjęs išsilieti žodžiais. Patenkinti žiūrėjome vienas į kitą ir apie tai nekalbėjome. Ji vėl buvo mano motina, nes aš sirgau ir ji galėjo mane slaugyti; o aš vėl žiūrėjau į ją kaip vaikas ir kol kas pamiršau visa kita. Aišku, vėliau sugrįžo buvę mūsų santykiai, ir mes vengėme kalbėtis apie mano gulėjimą ligoninėje, nes nuo tokių kalbų abu trikome.

Pamažiukais ėmiau suvokti savo padėtį, o kadangi buvau įveikęs karštį ir atrodžiau ramus, gydytojas nebeslėpė, kad to griuvimo atminimas liks man visiems laikams. Aš išvydau, kad mano jaunystė, kuria aš vargu ar labai aiškiai žinodamas mėgavausi, skaudžiai sutrumpėjo ir nuskurdo, ir turėjau daug laiko, kad su tuo susitaikyčiau, nes ligoninėje pragulėjau tikriausiai apie ketvirtį metų.

Taigi kuo uoliau bandžiau mintyse suvokti savo padėtį ir susidaryti ateities vaizdą, tačiau ne kažin ką pasiekiau. Aš dar nesugebėjau rimtai galvoti, netrukus nuvargdavau ir nugrimzdavau į raminantį snaudulį, kuriuo gamta apsaugojo mane nuo baimės ir nevilties ir kad ilsėčiausi ir sveikčiau. Tačiau dėl savo nelaimės prasikankindavau daug valandų dienos ir pusę nakties, niekaip nesugalvodamas kokios nors vertos dėmesio paguodos.

Tai atsitiko naktį, kai pabudau prasnūduriavęs keletą valandų. Regis, sapnavau kažką gera ir troškau prisiminti tą sapną, bet veltui. Keista, aš jaučiausi smagus ir laisvas, lyg būčiau įveikęs visus nemalonumus. Ir kol taip gulėjau ir mąsčiau, jausdamas, kaip mane supa švelnios pasveikimo ir išsivadavi-

mo bangos, lūpose suskambo melodija, beveik be garso, nesilioviau toliau ją niūniavęs, ir nelauktai kaip vėl suspindusi žvaigždė į mane pažvelgė muzika, kuriai aš iki šiol buvau svetimas, ir širdis ėmė plakti pagal jos taktą, visa mano esybė išsiskleidė ir įkvėpė tyro oro. To aš nesuvokiau, muzika paprasčiausiai buvo čia ir tyliai persmelkė mane visą, lyg iš toli atsklindanti chorų giesmė.

Šitokio vidinio gaivaus jausmo pagautas vėl užmigau. Rytą pakirdau linksmas ir smagus, koks jau seniai nebuvau. Motina pastebėjo tai ir paklausė, kas mane taip džiugina. Tada atsitokėjau ir po valandėlės pasakiau jai, kad daug laiko nė neprisiminiau smuiko, dabar vėl apie jį pagalvojau ir nudžiugau.

— Bet tau dar ilgai nebus leidžiama groti, — pasakė ji truputį nuogąstaudama.

— Nieko baisaus, jeigu ir apskritai nebegalėsiu groti.

Ji manęs nesuprato, o aš negalėjau jai paaiškinti. Bet ji pastebėjo, kad aš sveikstu ir kad šiuo nepagrįstu linksmumu nesidangsto joks priešas. Po kelių dienų ji vėl atsargiai prašneko apie tą patį.

— Sakyk, kaip ten yra iš tiesų su ta muzika? Mes jau beveik manėme, kad ji tau įsipykusi, o tėvas pasikalbėjo su tavo mokytojais. Nenorime tau nieko siūlyti, bent jau dabar... bet jeigu suklydai ir norėtum verčiau mesti, tai turėtum taip ir padaryti, o ne vargti toliau iš užsispyrimo ar gėdos. Ką pasakysi?

Tuomet vėl prisiminiau visą tą susvetimėjimo ir nusivylimo laikotarpį. Pabandžiau papasakoti motinai, kaip man ėjosi, ir, regis, ji suprato. Tačiau dabar, kalbėjau, aš labiau tikiu savo pasirinkimu, šiaip ar taip, nenoriu sprukti, viską metęs, o pabaigti studijas. Kol kas taip ir liko. Mano sielos gelmėse, kur moteris negalėjo pažvelgti, skambėjo vien tik muzika. Seksis man smuikuoti ar ne, pasaulis vėl skambėjo kaip puikus muzikinis kūrinys, ir aš žinojau, kad, be muzikos, man nėra išganymo. Jeigu dėl savo sveikatos niekuomet negalėsiu

griežti smuiku, tai turėsiu jo atsisakyti, gal net pasiieškoti kitoniško amato ir būti kad ir pirkliu; tačiau tai nebuvo labai svarbu, būdamas pirklys ar šiaip kas nors ne prasčiau jausiu muziką, gyvensiu vien ja ir alsuosiu. Aš vėl imsiu kurti muziką! Ne smuikavimu džiaugiausi aš, kaip pasakiau motinai, o komponavimu, taip troškau kurti muziką, kad man net niežėjo rankos. Gana dažnai man vėl ėmė skambiai virpėti tyras oras, mintys buvo blaivios ir įtemptos kaip ir anksčiau per geriausias gyvenimo valandas, ir aš jutau, jog luoša koja ir kitos blogybės, palyginti su visu tuo, nelabai ką reiškia.

Šitaip aš laimėjau pergalę, ir nuo to laiko, kad ir kaip dažnai mano troškimai skriedavo į sveikos jaunatviškos linksmybės šalį, kad ir kaip dažnai su kartėliu ir pasiutiška gėda keikdavau ir nekęsdavau savo luošumo, niekuomet taip lengvai nebūčiau pakėlęs tokios kančios; aš turėjau kuo guostis ir ką garbinti.

Kada ne kada tėvas užvažiuodavo aplankyti manęs ir motinos, ir vieną dieną, kai mano sveikata buvo pakenčiama, jis išsivežė motiną namo. Pirmosiomis dienomis pasijutau kiek vienišas, be to, gėdijausi, kad per mažai atvirai su ja kalbėjausi ir per mažai gilinausi į jos mintis ir rūpesčius. Tačiau anas kitas jausmas buvo pernelyg apėmęs mane visą, kad šios mintys būtų buvusios daugiau nei geranoriškas menkavertis susigraudinimas.

Dabar netikėtai mane aplankė viešnia, kuri nedrįso to padaryti esant motinai. Tai buvo Lidi. Labai nustebau ją pamatęs. Pirmąją akimirką net neprisiminiau, koks artimas buvau jai dar taip neseniai ir kaip karštai ją įsimylėjęs. Ji atėjo labai sutrikusi ir nelabai sugebėjo to nuslėpti, baimindamasi motinos ir netgi teismo, nes žinojo, kad yra kalta dėl mano nelaimės, ir tik pamažėle suprato, kad viskas nėra taip baisu ir kad jai apskritai niekas negresia. Dabar ji lengviau atsikvėpė, tačiau buvo aišku, kad šiek tiek nusivylė. Kad ir graužiama są-

žinės, savo geros moteriškos širdies gelmėse mergina mėgavosi visa šita istorija, tokia jaudinančia ir graudulinga nelaime. Ji net keliskart pavartojo žodį „tragiška“, ir aš vos ištvėriau nenusijuokęs. Apskritai ji nesitikėjo rasti mane tokį smagų ir taip mažai paisantį savo nelaimės. Ji puoselėjo mintį prašyti mane atleidimo, kad suteiktų man, įsimylėjėliui, didžiulį pasitenkinimą ir per šią ašaras traukiančią sceną vėl užkariautų mano širdį.

O dabar, tiesa, šią papaikėlę apėmė ne toks jau mažas palengvėjimas, kai išvydo mane tokį linksmą ir viskuo kaltinantį patį save. Tačiau ji nesidžiaugė šiuo palengvėjimu, o kuo labiau rimo jos sąžinė ir garavo atsineštoji baimė, tuo tylesnė ir abejingesnė ji darėsi — tiesiog bežiūrint. Ne mažiau ją žeidė dar ir tai, kad aš beveik neskyriau jai vietos toje istorijoje, regis, net visai ją pamiršau, kad užgniaužiau nė neprasiveržusį susijaudinimą ir atsiprašymą ir kad neleidau jai suvaidinti puikios scenos. Nors ir buvau nepaprastai mandagus, ji iškart pastebėjo, kad aš nė trupučiuko nebesu jos įsimylėjęs, o tai buvo pats blogiausias dalykas. Nors ir netekęs rankų ir kojų, aš vis tiek būčiau buvęs jos garbintojas, kurio ji, tiesa, niekuomet nemylėjo ir niekuomet neapdovanojo palankumu, bet kurio kančiomis ji būtų juo labiau mėgavusis, juo didesnis bėdžius jis būtų tapęs. O dabar iš viso to išėjo šnipštas, ir tai ji labai aiškiai pamatė, o aš išvydau, kaip dailiame jos veide vis labiau gęsta ir vėsta meilumas ir minkštaširdės ligonio lankytojos užuojauta. Galop po trūksmingo atsisveikinimo ji išėjo ir daugiau niekuomet nebepasirodė, nors buvo šventai pasižadėjusi aplankyti.

Kad ir kaip man buvo nesmagu, kad ir kaip žeidė savimeilę, kai pamačiau, jog ankstesnis įsimylėjimas toks menkavertis ir juokingas, tas apsilankymas išėjo man į sveikatą. Apstulbau pirmąkart pasižiūrėjęs į gražią geidžiamą panelę be aistros ir be rožinių akinių ir supratau, kad visiškai jos nepažinojau.

Jeigu man kas būtų parodęs lėlę, kurią glamonėjau ir mylėjau, būdamas trejų metų vaikas, manęs nebūtų galėję labiau nustebinti atšalę ir pasikeitę jausmai nei dabar, kai išvydau dar prieš keletą savaičių taip karštai geidžiamą merginą visiškai svetimą.

Iš draugų, kurie dalyvavo toje sekmadieninėje žiemos iškyloje, du aplankė mane kelis kartus, tačiau kalba nelabai mezgėsi, ir aš puikiai pamačiau, kaip jiems palengvėjo nuo to, kad man jau geriau ir kad paprašiau jų nebesiaukoti. Vėliau mes taip ir nebesusitikome. Keista, bet aš susidariau liūdną ir savotišką įspūdį: nuo manęs pasitraukė, susvetimėjo ir pražuvo viskas, kas priklausė mano gyvenimui tais jaunystės metais. Staiga pamačiau, kaip neteisingai ir liūdnai pragyvenau visus tuos metus, nes tų metų meilė, draugai, įpročiai ir džiaugsmai nukrito nuo manęs kaip skarmalai, atsiskyrė be jokio skausmo, taigi liko tik stebėtis, kaip aš su jais ar jie su manim galėjo ištverti tokį ilgą laiką.

Užtat mane nustebino lankytojas, kurio niekuomet nebūčiau laukęs. Vieną dieną atėjo dėstytojas, mokęs mane skambinti pianinu, griežtas ir pašaipus ponas. Tebelaikydamas rankose lazdelę, nė pirštinių nenusimovęs, jis ėmė postringauti įprastiniu surūgusiu, kone kandžiu balsu, tą nelemtąją iškylą rogutėmis pavadino „bobšių vežiojimu", ir iš jo žodžių man pasirodė, kad jis linkėjo man patirti tokią nesėkmę. Juo labiau buvo keista, kad jis atėjo, o paskui paaiškėjo, nors jo balsas nė trupučio nepasikeitė, jog atėjo vedamas anaiptol ne piktų užmačių, o norėdamas pasakyti, jog nors aš esąs ir nerangaus mąstymo, jis laikąs mane pakenčiamu mokiniu, tos pačios nuomonės ir jo kolega smuikininkas, taigi abu jie tikisi, kad netrukus aš pasveiksiąs ir juos nudžiuginsiąs. Nors ši kalba, atrodanti beveik kaip atsiprašymas už ankstesnį storžievišką elgesį, buvo išdėstyta visiškai tokiu pat kandžiu ir piktu balsu kaip ir per studijas, ji man nuskambėjo lyg meilės prisipažinimas. Dėkodamas padaviau nemylimam mokytojui ranką ir

parodydamas jam pasitikėjimą pabandžiau paaiškinti, kaip jaučiausi per visus tuos metus ir kaip dabar vėl atsigaunąs senasis širdingas mano ryšys su muzika.

Profesorius pakraipė galvą, tyčiodamasis švilptelėjo ir paklausė:

— Šit kaip, norit būti kompozitorium?

— Jeigu sugebėsiu, — atsakiau prislėgtas.

— Taip, tuomet linkiu jums laimės. Maniau, kad dabar gal iš naujo uoliai kibsit į pratimus, bet, žinoma, kaip kompozitoriui, šito jums nereikės.

— Ak, aš ne tą turėjau galvoje.

— Taip, o ką? Ar žinot, jeigu studentas tinginys ir nelabai linkęs dirbti, tai tuomet jis būna linkęs kurti muziką. Kiekvienas tai sugeba, ir, kaip žinia, visi yra genijai.

— Aš iš tikrųjų visai ne tą turėjau galvoje. Tai gal man būti muzikos mokytoju?

— Ne, Dievulėliau, šitam jūs netiksit. Bet padoriai griežti smuiku galit išmokti.

— Na, šito noriu ir aš.

— Tikėkimės, kad jūs kalbat rimtai. Nebenorėčiau ilgiau gaišti. Geros sveikatos, pone, ir iki pasimatymo!

Tai pasakęs jis išėjo, palikdamas mane nustebusį. Beveik negalvojau, kad grįšiu į konservatoriją. O dabar mane vėl pagavo baimė, kad bus sunku ir nesiseks, galop viskas įeis į senąsias vėžes. Tačiau tokios mintys neilgai tvėrė, o netrukus paaiškėjo, kad niūrusis profesorius aplankydamas man tikrai troško gero ir šitaip parodė nuoširdų palankumą.

Pasveikęs turėjau išvykti į kelionę, kad pailsėčiau, bet aš nusprendžiau palaukti atostogų, o dabar verčiau iškart kibti į darbą. Tuomet pirmąkart pajutau, koks nuostabus neveiklumo, ir kaip tik tokio nesavanoriško, poveikis. Nepasitikėdamas savimi pradėjau toliau muzikuoti, bet sekėsi kur kas geriau nei anksčiau. Tačiau ir dabar neabejodamas mačiau,

kad niekuomet iš manęs neišeis virtuozas; tik šis suvokimas dabar manęs nė kiek neskaudino. Visa kita sekėsi gerai, ir per tą ilgą pertrauką nejaukūs muzikos teorijos, harmonijos ir kompozicijos sąžalynai virto pakankamai įžengiamu linksmu sodu. Pajutau, kad gerųjų mano valandų įkvėpimas ir bandymai nebelieka už visų taisyklių ir įstatymų, kad per griežtą studentišką drausmę siauras, tačiau aiškiai įžiūrimas takas veda į laisvę. Žinoma, dar buvo tokių valandų, dienų ir naktų, kai priešais iškildavo spygliuota tvora ir kai atsitrenkdamas į kliūtį žaizdota kakta ieškodavau spragų; tačiau neviltis manęs nebeužplūsdavo, ir man prieš akis vis labiau ryškėjo ir darėsi praeinamas siaurasis takas.

Pasibaigus semestrui mūsų teorijos dėstytojas, mano nuostabai, atsisveikindamas prieš atostogas pasakė:

— Šiais metais jūs esat vienintelis, kuris, rodos, iš tikrųjų šį tą nusimano apie muziką. Aš mielai pasižiūrėčiau, jeigu pabandytumėt kai ką sukurti.

Kai važiavau atostogų, man ausyse tebeskambėjo šie malonūs žodžiai. Senokai nebuvau lankęsis namuose, ir važiuojant geležinkeliu mano širdis vėl atsivėrė gimtinei, reikalaujančiai meilės ir sužadinusiai beveik pradingusių vaikystės ir pirmųjų jaunystės metų atsiminimų srautą. Gimtojo miesto stotyje mane pasitiko tėvas, ir karietaite nuvažiavome namo. Tačiau jau kitą rytą mane patraukė pasivaikščioti po senąsias gatves. Ir čia man pirmąkart pagailo prarastos nerūpestingos jaunystės. Buvo tikra kančia kreiva ir nelanksčia koja ramstantis lazda šlubčioti šitomis gatvelėmis, kur kiekvienas kampas priminė vaikiškus žaidimus ir pražuvusius džiaugsmus. Paniuręs sugrįžau namo, ir kad ir ką mačiau, kieno balsą girdėjau, apie ką galvojau, viskas skaudžiai priminė ankstesnius laikus ir mano luošumą. Aš taip kentėjau, kad motina aiškiai mažiau nei kada nors anksčiau pritarė mano pasirinktajai specialybei, nors tiesiai nieko nesakė. Ji gal dar būtų pa-

lankiai žiūrėjusi į muzikantą, kuris grakščiomis kojomis pasirodytų kaip virtuozas ar miklus dirigentas; bet ji niekaip negalėjo suprasti, kaip ketina prasimušti pusiau luošas, vidutinių gabumų ir nedrąsus smuikininkas. Šitoms motinos mintims pritarė viena sena jos draugė ir tolima giminaitė, kuriai mano tėvas sykį uždraudė lankytis ir už ką ji atsilygino jam įnirtinga neapykanta, žinoma, nepaisydama jo draudimo, nes dažnai užsukdavo pas mano motiną tomis valandomis, kai tėvas būdavo kontoroje. Matyt, ir manęs, su kuriuo nuo pat vaikystės vargu ar buvo persimetusi bent žodžiu, ji nekentė ir laikė mano specialybės pasirinkimą apgailėtinu išsigimimo ženklu, o mane ištikusi nelaimė jai atrodė aiškus Apvaizdos įspėjimas ir neabejotina bausmė.

Norėdamas mane pradžiuginti tėvas suorganizavo, kad būčiau pakviestas pagriežti smuiku solo viename miesto muzikų draugijos koncerte. Bet aš negalėjau, atsisakiau kvietimo ir ištisas dienas kiūtojau savo kambarėlyje, kuriame gyvenau dar vaikas. Ypač mane kankino amžini klausinėjimai ir privalomas aiškinimasis, taigi aš beveik niekur nė kojos nebekėliau. Ir čia nutvėriau save, kad esu nelaimingas ir pavydžiu pro langą žiūrėdamas į judrią gatvę, mokinukus, o svarbiausia — jaunas paneles.

Argi aš galiu tikėtis, mąsčiau, jog kada nors atskleisiu kokiai merginai savo meilę! Aš visuomet stovėsiu atstu, kaip per šokius, ir turėsiu tik žiūrėti, o merginos nelaikys manęs pilnaverčiu, o jeigu kuri nors mane pamalonins, tai tik iš užuojautos! Ak, tos užuojautos man jau buvo gana iki koktumo!

Šitaip susiklosčius aplinkybėms daugiau nebeištvėriau namuose. Tėvai irgi ne mažiau kentėjo nuo tokio irzlaus mano liūdesio ir beveik neprieštaravo, kai išsiprašiau tuoj pat leidžiamas į tą seniai planuojamą kelionę, kurią buvo žadėjęs tėvas. Ir vėliau luošumas kėlė man nemažai rūpesčių ir sugriovė ne vieną troškimą ir viltį, mielą širdžiai; bet nie-

kuomet taip karštai nejaučiau ir taip nesikankinau dėl savo silpnumo ir subjaurotos išvaizdos kaip tada, kai vien žvilgsnis į bet kokį sveiką jaunuolį ar dailią moters figūrėlę mane pažemindavo ir įskaudindavo. Kaip po trupučiuką pripratau prie lazdos ir šlubavimo, kad tai man beveik netrukdė, taip sulig metais turėjau priprasti be graudulio suvokti savo negalią ir nuolankiai ar su humoru ją kęsti.

Laimė, galėjau keliauti vienas, be ypatingos priežiūros; bet kokia palyda būtų kėlusi man šleikštulį ir trukdžiusi pasveikti sielai. Man palengvėjo jau net tada, kai sėdėjau traukinyje ir niekas įkyriai nebežiūrėjo į mane užuojautos pilnomis akimis. Važiavau nesustodamas dieną ir naktį ir giliai atsikvėpiau pro apsiblaususius langus išvydęs aukštas viršukalnes. Temstant įriedėjau į paskutinę stotį, pavargęs ir džiugus per tamsias gatveles nuklibinkščiavau į pirmą pasitaikiusį miestelio Graubiundene viešbutį ir, išgėręs taurę tamsiai raudono vyno, dešimčia valandų miego atsikračiau kelionės nuovargio ir gerokos dalies atsivežtojo slogučio.

Rytą įsėdau į kalnų traukinuką, kuris pro baltus putojančius upeliukus siaurais slėniais kilo aukštyn į kalnus, o mažoje atkampioje geležinkelio stotelėje perlipau į vežimą ir apie pietus jau buvau viename iš aukščiausioje krašto vietovėje esančių kaimų.

Vieninteliame ramaus skurdaus kaimo viešbutėlyje kai kada kaip vienintelis svečias pragyvenau iki pat rudens. Buvau ketinęs čia pailsėti kokią valandėlę, o paskui keliauti toliau po Šveicariją, pasižiūrėti truputį pasaulio ir svečios šalies. Tačiau į šitas aukštybes vėjas atpūtė tokio pilno rūgščios gaivumos ir didybės oro, kad aš niekaip nenorėjau viso to palikti. Viena kalnų slėnio pusė buvo apaugusi eglynu, kone iki pat viršūnės, o kitas šlaitas — plikų uolų. Čia aš ir leidau savo dienas tarp nuo saulės nurudintų akmenų arba prie sraunaus šniokščiančio upokšnio, kurio daina naktį aidėjo

per visą kaimą. Pirmosiomis dienomis mėgavausi vienatve lyg atvėsintu gydomuoju gėrimu, niekas nežiūrėjo man pavymui, niekas nerodė smalsumo ar užuojautos, buvau laisvas ir vienas kaip paukštis aukštybėse ir netrukus pamiršau savo skausmą ir ligūstą pavyduliavimą. Kartais gailėjausi, kad negaliu toli nukeliauti kalnais, aplankyti nepažįstamus slėnius ir pievas, kopti pavojingais takeliais. Tačiau apskritai jaučiausi čia puikiai, po visų praėjusių mėnesių išgyvenimų ir jaudulių mane priglobė vienatvės tyla kaip saugi pilis, vėl atgavau sutrikdytą sielos ramybę ir išmokau susitaikyti su savo fizine negalia jeigu ne linksmai, tai bent nuolankiai.

Šitos kalnuose praleistos savaitės yra kone pačios gražiausios mano gyvenime. Alsavau tyru skaidriu oru, gėriau ledinį upelių vandenį, mačiau ant skardingų šlaitų besiganančias ožkų bandas, saugomas juodaplaukių, panirusių į svajingą rimtį piemenų, tarpais girdėjau per slėnį nuūžiančias audras, iš neįprastai arti žvelgiau į veidą miglai ir debesims. Tarp akmenų plyšių stebėjau augančias trapias ryškiaspalves gėleles ir daugybę nuostabių samanų, o giedriomis dienomis mėgdavau valandą palypėti aukštyn į kalną, kol galėdavau pamatyti anapus keteros tolimas tiksliai nubrėžtas aukštų kalnų viršūnes su melsvais šešėliais ir palaimingais švytinčiais kaip sidabras sniego laukais. Vienoje takelio vietoje, kuri šlapiavo drėkinama siauros menko šaltinėlio vandens srovelės, giedrią dieną radau tupinčių ir geriančių daugybę mažų žydrų peteliškių, kurios vos išsisaugojo mano nesutryptos ir, kai aš jas sutrikdžiau, apsupo mane smulkučiukų, švelnių kaip šilkas sparnelių plevenimu. Nuo tada eidavau šituo takeliu tik saulėtomis dienomis, ir kaskart gausus žydras būrelis būdavo tenai, ir kaskart diena virsdavo švente.

Jeigu pagalvoju rimčiau, tai tas laikotarpis nebuvo toks jau visiškai žydras, saulėtas ir šventiškas, koks išliko mano atmintyje. Buvo ne tik apniukusių ir lietingų dienų, netgi

sniego ir šalčio, bjaurios dienos ir dargana įsisiautėdavo ir mano sieloje.

Aš nebuvau pratęs prie vienatvės, ir kai šiek tiek pailsėjau ir pasimėgavau, kančia, nuo kurios buvau pabėgęs, vėl staiga kartkartėmis pažvelgdavo į mane iš baisios artumos. Ne vieną šaltą vakarą prasėdėjau savo mažyčiame kambarėlyje, kelioniniu pledu apsiklojęs kelius, pavargęs ir be pasipriešinimo nugrimzdęs į beprotiškas mintis. Visa tai, ko geidžia ir tikisi jaunas kraujas, šventės, šokių linksmybė, moterų meilė ir nuotykiai, jėgos ir meilės triumfas, visa tai liko aname krante, amžinai nuo manęs atskirta ir amžinai nepasiekiama. Net tas aikštingas, palaidas, kiek prisiverstinės linksmybės metas, kuris nutrūko man nugriuvus su rogutėmis, prisiminimuose dabar regėjosi nuostabus, žėrįs rojaus spalvomis kaip kraštas prarastų džiaugsmų, kurių atgarsiai dabar man aidėjo iš tolumos lyg besisklaidąs bakchiškas svaigulys. Ir kai tarpais naktį atūždavo audros, kai abejingą tolygų pliaupiančių vandenų šniokštimą užgoždavo aistringai aimanuojančio, vėjo taršomo eglyno ošimas ar vasaros naktį negalėdamas užmigti klausydavausi galybės neaiškių traškesių, pasigirstančių nuo netvirto namo stogo sijų, tuomet gulėdavau apimtas beviltiškų karštų svajų apie gyvenimą ir meilės audras, įsiutęs ir burnodamas prieš Dievą, ir pats sau atrodydavau esąs varganas poetas ir svajoklis, kurio pati gražiausia viltis tėra tik trapaus muilo burbulo blizgesys, tuo tarpu tūkstančiai kitų pasaulyje, džiaugdamiesi savo jaunystės jėgomis, tiesia smagias rankas į visas gyvenimo gėrybes.

Tačiau kai pajutau, jog šventas kalnų grožis ir viskas, kuo kasdien mėgaujasi pojūčiai, žvelgia į mane tarytum pro šydą ir byloja lyg iš kokios keistos tolybės, tai ir tarp manęs ir dažnai taip ūmai prasiveržiančios kančios įsiterpė šydas ir ramus svetimumas, ir netrukus nuėjau taip toli, kad tiek dienų švitesį, tiek ir naktų skausmą galėjau laikyti kažkur skam-

bančiais balsais, kurių pajėgiau klausytis nebepažeidžiama širdimi. Regėjau ir jutau save patį tarytum dangų su plaukiančiais debesimis, tarytum lauką, pilną vagojančių noragų, o geismas ir malonumas ar kančia ir liūdesys buvo man aiškesni ir suvokiamesni, atsipalaidavo iš sielos ir gaubė tarytum iš išorės kaip harmonijos ir tonacijos, kurias girdėjau lyg pro miegus ir kurios be mano valios užvaldė mane visą.

Tai atsitiko vieną tylų vakarą grįžus iš uolynų, nes tada pirmąkart visa tai labai ryškiai pajaučiau, o kai ėmiau apie tai galvoti pats savęs nesuvokdamas, staiga man toptelėjo, ką visa tai reiškia ir kad vėl atėjo tas keistas nutolęs metas, kuriuo nejučiomis iš anksto nujausdamas jį būsiant mėgavausi vaikystėje. O su tuo prisiminimu užplūdo ir anas nuostabus aiškumas, kone stiklinis skaidrumas ir perregimumas jausmų, kurie visi buvo čia neužmaskuoti ir nė vienas iš kurių nebesivadino skausmu ar laime, o reiškė tik jėgą, skambesį ir srautą. Mano sustiprėjusių pojūčių veržlumas, spinduliavimas ir grumtynės tapo muzika.

Dabar savo šviesiosiomis dienomis aš žiūrėjau į saulę ir mišką, į rudas uolas ir tolimus sidabruojančius kalnus, apimtas padvigubėjusio laimės ir grožio jausmo, kūrybinių minčių užuomazgų, o tamsiosiomis valandomis ligūsta mano širdis dvigubai daugiau daužėsi ir maištavo, ir aš nebegalėjau atskirti malonumo ir skausmo, jie susilygino ir kiek skaudino, tiek teikė ir pasimėgavimą. O kai siela džiūgavo ar liūdėjo, mano kūrybinė jėga buvo rami, stebėjo ir matė šviesą ir tamsą seseriškai susijusias, matė kančią ir rimtį kaip tos pačios didžiosios muzikos taktus ir galybę.

Negalėjau šitos muzikos užrašyti, man pačiam ji dar buvo svetima, o jos ribos nežinomos. Bet aš ją girdėjau, aš jaučiau savyje pasaulį kaip tobulybę. Šį tą sugebėjau ir įsiminti, nedidelės dalies atgarsius, sumažintus ir išverstus į kitą kalbą. Apie tai aš galvojau, ištisas dienas rankiojau tai į vie-

ną visumą ir supratau, jog tą galima išreikšti dviem smuikais, tada pradėjau, kaip jaunas paukštis kad pabando skraidyti dar nieko nepatyręs, užrašinėti savo pirmąją sonatą.

Kai vieną rytą savo kambarėlyje smuiku pagriežiau pirmąją frazę, išsyk supratau jos silpnumą, netobulumą ir abejotinumą, ir vis dėlto kiekvienas taktas atsiliepė virpuliu mano širdyje. Aš nežinojau, ar ši muzika gera; bet žinojau, kad tai mano paties muzika, išgyventa, gimusi ir niekur anksčiau negirdėta.

Apačioje, svečių salėje, nejudėdamas ir baltas kaip obelis, jau daug metų sėdėjo viešbučio šeimininko tėvas, kuriam buvo daugiau nei aštuoniasdešimt metų ir kuris niekuomet nepasakė nė žodžio ir tik rimtai žvalgėsi ramiomis akimis. Nežinia, ar tas iškilmingai tylįs senis turėjo antžmogiškos išminties ir sielos ramybės, ar protinės galios buvo jį apleidusios. Pas šitą karšinčių nulipau vieną rytą nešinas po pažasčia smuiku, nes buvau pastebėjęs, jog jis visuomet atidžiai klausosi mano grojimo ar šiaip muzikos. Kadangi radau jį vieną, tai atsistojau priešais, suderinau smuiką ir pagriežiau jam savo pirmąją frazę. Senolis įsmeigė į mane ramias akis, kurių baltymai buvo pageltę, o vokų kraštai paraudoniję, ir ėmė klausytis, ir kai aš galvoju apie tą kūrinį, tai visuomet vėl regiu tą senolį ir jo nejudrų suakmenėjusį veidą, iš kurio į mane žvelgia ramios akys. Baigęs groti aš jam linktelėjau, jis gudriai sumirksėjo tarytum viską supratęs, pageltonijusios jo akys atsakė į mano žvilgsnį, o paskui jis nukreipė jas šalin, kiek palenkė galvą ir kaip paprastai vėl užgeso ir sustingo.

Tuose kalnuose anksti prasidėjo ruduo, ir kai vieną rytą palikau juos, viską gaubė tiršta migla ir purškė smulkučiai šalto lietaus lašeliai. Tačiau aš išsivežiau gerųjų savo dienų saulę ir, be dėkingų atsiminimų, dar smagios drąsos būsimiems keliams.

Trečias skyrius

Per paskutinį semestrą mokydamasis konservatorijoje susipažinau su dainininku Muotu, kuris mieste buvo pelnęs garbingą šlovę. Jis buvo baigęs studijas prieš ketvertą metų ir iškart priimtas į Rūmų operos teatrą, kur kol kas nors ir dainavo ne pačias pagrindines partijas ir šalia pamiltų vyresnių kolegų negalėjo suspindėti visu ryškumu, daugybės gerbėjų buvo laikomas būsimąja žvaigžde, kuriai kitas žingsnis turėjo atnešti tikrą išgarsėjimą. Pažinojau jį scenoje iš kelių vaidmenų, jis man visuomet darė stiprų įspūdį, nors ir ne visai be jokių išlygų.

Mudu susipažinome štai kaip. Grįžęs namo iš kalnų, dėstytojui, kuris parodė man tokią malonią užuojautą, nunešiau savo sonatą smuikui ir dvi sukurtas dainas. Jis pažadėjo permesti tuos kūrinius akimis ir pasakyti apie juos savo nuomonę. Tačiau praėjo nemažai laiko, kol jis tą padarė, o kai tik jį sutikdavau, galėjau įžvelgti, kad jis truputį sutrikęs. Galop vieną dieną jis mane pasišaukė ir atidavė natas.

— Štai jūsų darbai, — pasakė kiek varžydamasis. — Tikiuosi, kad nedėjote į juos pernelyg didelių vilčių! Be jokios abejonės, šie kūriniai kažko turi, ir iš jūsų gali šis tas išeiti. Tačiau, atvirai pasakysiu, maniau, jog jūs esat kiek labiau subrendęs ir ramesnis, apskritai nesitikėjau iš jūsų tokios aistringos prigimties. Laukiau santūresnės ir malonesnės kūrybos, kurią būtų buvę galima panagrinėti kompoziciniu požiūriu. Tačiau jūsų darbai techniškai nepavyko, taigi mažai ką galiu pasakyti, užtat jie yra drąsus bandymas, kurio negaliu įvertinti, bet būdamas jūsų dėstytojas nenorėčiau girti. Jūs davėt ir mažiau, ir daugiau, nei aš tikėjausi, ir šitaip mane sugluminot. Aš esu pernelyg mokytojas, kad galėčiau nekreipti

dėmesio į stiliaus nuodėmes, o ar tas nuodėmes atperka originalumas, tikrai negaliu spręsti. Tad kol kas palūkėsiu, kol vėl pamatysiu kai ką jūsų sukurta, ir linkiu jums kūrybinės sėkmės. Pastebėjau tik tiek, kad jūs toliau, šiaip ar taip, kursit.

Šitaip buvau jo išprašytas ir nebežinojau, kaip žiūrėti į sprendimą, kuris apskritai nebuvo joks sprendimas. Aš maniau, jog į kūrinį reikia žiūrėti be išankstinio nusistatymo, ar jis būtų sukurtas tik pramogai ir laikui praleisti, ar iš poreikio ir subrandintas širdies gelmių. Atidėjau natas į šalį ir pasiryžau visa tai kol kas pamiršti ir paskutiniais mokymosi mėnesiais uoliai kibti į mokslus.

Sykį buvau pakviestas į svečius, kur būdavo daug muzikuojama ir kur aš paprastai apsilankydavau kartą ar du per metus, nes toji šeima buvo mano tėvų pažįstami. Tai buvo vakarėlis kaip ir visi kiti, tik kad dar buvo kelios operos teatro įžymybės, kurias visas pažinojau iš matymo. Tarp jų ir dainininkas Muotas, kuris labiausiai mane domino ir kurį aš pirmąkart mačiau iš taip arti. Jis buvo aukštas ir gražus, išvaizdus tamsiaplaukis vyriškis, pasitikįs savimi ir jau kiek išlepintas, buvo aišku, kad jis patinka moterims. Tačiau nepaisant jo elgesio, jis neatrodė nei išdidus, nei linksmas, o jo akyse ir veide buvo sustingusi lyg ko ieškanti nepatenkinta išraiška. Kai buvau jam pristatytas, jis pasisveikino vos linktelėdamas galvą, nieko man nepratardamas. Tačiau po valandėlės staiga žengė prie manęs ir paklausė:

— Ar jūsų pavardė Kunas? Tuomet aš jau truputį jus pažįstu. Profesorius Z. rodė man jūsų kūrinius. Nepykite už tai ant jo, jis nėra netaktiškas. Bet aš kaip tik svečiavausi pas jį, o kadangi pamačiau tą dainą, tai paprašęs jo leidimo pasižiūrėjau.

Aš nustebau ir sutrikau.

— Kodėl jūs apie tai prašnekot? — paklausiau. — Juk, rodos, profesoriui ji nepatiko.

— Jus jo nuomonė įskaudino? Na, o man daina labai patiko; jeigu kas nors man akompanuotų, galėčiau ją padainuoti. Norėčiau išprašyti ją iš jūsų.

— Tai daina jums patiko? Taip, bet ar ją galima dainuoti?

— Žinoma, galima, tik ne kiekviename koncerte. Tačiau aš norėčiau ją turėti asmeniškai pats, namie.

— Nurašysiu ją jums. Bet kam jums reikia?

— Ji man įdomi. Ši daina — tikra muzika, bet juk tą ir pats žinot!

Jis pasižiūrėjo į mane, ir aš sutrikau nuo to savotiško jo žiūrėjimo į žmones. Jis žvelgė man tiesiai į veidą, labai nerūpestingai jį tyrinėdamas, o jo akyse spindėjo smalsumas.

— Jūs jaunesnis nei maniau. Matyt, esat patyręs jau daug skausmo.

— Taip, — atsakiau, — bet negaliu apie tai kalbėti.

— Ir neprivalot, aš juk nenoriu jūsų kamuoti.

Jo žvilgsnis vargino mane, bet jis buvo šiokia tokia garsenybė, o aš dar studentas, taigi tegalėjau tik menkai ir droviai gintis, nors jo maniera pateikinėti klausimus man visiškai nepatiko. Jis nebuvo pasipūtėlis, bet nežinia kodėl aš jo gėdinausi ir tegalėjau tik truputį gintis, nes tikro pasibjaurėjimo nejaučiau. Jaučiau, kad jis nelaimingas ir sugeba pats nenorėdamas taip užspeisti žmones į kampą, lyg ketindamas išplėšti iš jų sau paguodos. Jo tamsios skvarbios akys buvo tiek įžūlios, kiek ir liūdnos, o veidas gerokai senesnis, nei galėjo būti pagal amžių.

Netrukus po to, kai mano mintys vis dar tebesisuko apie mūsų pokalbį, pamačiau jį mandagiai ir linksmai besišnekučiuojantį su šeimininko dukterimi, kuri susižavėjusi klausėsi jo, stebeilydama kaip į jūros pabaisą.

Nuo to laiko, kai mane ištiko nesėkmė, gyvenau toks atsiskyręs nuo visų, kad šitas susitikimas dar daug dienų veikė ir trikdė mane. Aš ne tiek jau labai pasitikėjau savimi,

kad nesibaiminčiau tokio pranašaus žmogaus, ir buvau pernelyg vienišas ir ištroškęs draugijos, kad nesijausčiau pamalonintas jo bandymo suartėti. Galop nusprendžiau, kad jis pamiršo mane ir ano vakaro įgeidį. Ir tada nustebindamas jis atėjo pas mane į butą.

Buvo gruodžio vakaras, jau visiškai sutemę. Dainininkas pasibeldė, įžengė vidun, lyg šitas jo apsilankymas būtų niekuo neypatingas, ir iškart, be jokių įžangų ir mandagybių, pradėjo kalbą apie reikalą. Aš turėjau duoti jam dainą, o kadangi jis pamatė kambaryje mano išsinuomotą pianiną, tai iškart užsimanė padainuoti. Man reikėjo sėstis prie instrumento ir jam akompanuoti, ir šitaip aš pirmąkart išgirdau savo kūrinį rimtai dainuojamą. Daina buvo liūdna ir vėl sujaudino prieš mano paties norą, nes jis dainavo ne kaip privaloma, o tyliai ir lyg pačiam sau. Dainos žodžiai, kuriuos aš praėjusiais metais perskaičiau viename žurnale ir nusirašiau, skambėjo taip:

Kad vos fenas papūs,
Ir nuo kalnų lavina
Dundėdama nuūš,
Ar tokia Dievo valia?

Kad skirta man dalia
Tarp žmonių svetimų
Vis blaškytis vienam,
Ar Dievui dėkot turiu?

Ar jis regi kankynę,
Kuriai pasmerktas aš?
Ak, Dievas negyvas!
— O man lemta gyvent?!

Kai išgirdau jį šitaip dainuojant, suvokiau, kad daina jam tikrai patiko.

Valandėlę mudu patylėjome, o paskui paklausiau, ar nenurodytų man klaidų ir nepasiūlytų kai ką pataisyti. Muotas pasižiūrėjo į mane tomis savo tamsiomis nejudriomis akimis ir papurtė galvą.

— Nėra čia ką taisyti, — pasakė jis. — Aš nežinau, ar gera kompozicija, apie tai visiškai nieko nenutuokiu. Šioje dainoje yra išgyvenimo ir širdies, o kadangi aš pats nerašau eilių ir muzikos, tai džiaugiuosi, jei man pasiseka rasti ką nors, kas man regisi sava ir ką trokštu pats sau dainuoti.

— Bet žodžius ne aš sukūriau, — įterpiau.

— Taip? Na, tai nesvarbu, žodžiai juk antraeilis dalykas. Bet, matyt, jūs visa tai išgyvenot, antraip nebūtumėt šios dainos sukūręs.

Tada jam padaviau nuorašą, kurį buvau paruošęs jau kelios dienos. Jis paėmė lapus, susuko vamzdeliu ir susigrūdo juos į palto kišenę.

— Jeigu pageidaujat, tai kokį sykį užsukit ir pas mane, — tarė jis ir atkišo man ranką. — Jūs gyvenat vienas, ir aš nenoriu gadinti jums gyvenimo. Bet kada ne kada juk malonu pamatyti padoraus žmogaus veidą.

Kai jis išėjo, paskutiniai jo žodžiai ir šypsena liko su manim, jie skambėjo kaip ta jo padainuotoji daina ir siejosi su viskuo, ką aš anksčiau buvau girdėjęs apie dainininką. Ir juo ilgiau tą nešiojausi savyje ir svarsčiau, juo labiau man viskas aiškėjo, ir galų gale supratau šį žmogų. Supratau, kodėl jis atėjo pas mane, kodėl jam patiko mano daina, kodėl jis taip veik nesidrovėdamas, kone įžūliai skverbėsi man į sielą ir pasirodė esąs kiek bailus, tiek ir įžūlus. Jis kentėjo, nešiojo savy didžiulį skausmą ir iš tos vienatvės buvo išbadėjęs kaip vilkas. Tas kankinys pabandė tenkintis išdidumu ir vienatve ir neištvėrė, dabar jis tykojo žmonių, širdingo žvilgsnio ir

supratimo dvelksmo ir buvo pasirengęs už tai atsisakyti paties savęs. Bent taip aš maniau anuomet.

Negalėjau suprasti, ką aš jaučiu Heinrichui Muotui. Puikiai suvokiau jo troškimus ir nelaimingumą, tačiau bijojau jo, pranašaus ir žiauraus žmogaus, kuris būtų galėjęs pasinaudoti manim ir išmesti. Buvau pernelyg jaunas, pernelyg mažai bendravęs su žmonėmis, kad suprasčiau ir įvertinčiau tai, kad jis siūlė save tarytum nuogut nuogutėlį, kone nepažindamas skausmingos gėdos. Tačiau ir aš suvokiau, kad čia visų apleistas kenčia aistringas ir jautrus žmogus. Nevalingai prisiminiau gandus, girdėtus apie Muotą, neaiškius baimingus studentų tauškalus, kurių pobūdį ir intonaciją išlaikė mano atmintis. Pasakojo apie patrakėliškas jo istorijas ir nuotykius su moterimis, ir nors aš ir neprisiminiau atskirų dalykų, man dingojosi, kad ten buvo kalbama apie kraują, lyg jis būtų įsipainiojęs į kažkokią žmogžudystės ar savižudybės istoriją.

Kai netrukus įveikęs drovumą paklausiau apie tai vieną savo draugą, viskas pasirodė esą daug nekalčiau, nei aš maniau. Sklido gandai, kad Muotas turėjo meilės ryšių su jauna aukštuomenės dama ir kad pastaroji prieš dvejus metus nusižudė, tačiau niekas nedrįso daugiau nei atsargiomis užuominomis sieti dainininko su šita istorija. Tikriausiai mano paties vaizduotė, sujaudinta susitikimo su šiuo keistu ir truputį mane gąsdinančiu žmogum, sukūrė aplink jį baimės aurą. Šiaip ar taip, anoji meilė, matyt, sukėlė jam nemalonių išgyvenimų.

Taip ir neišdrįsau pas jį nueiti. Negalėjau slėpti nuo savęs, kad Heinrichas Muotas kenčia ir yra apimtas nevilties žmogus, kuris stveriasi manęs kaip šiaudo ir trokšta bendrijos, ir kartais man rodėsi, kad turiu paklusti jo šauksmui, kad būčiau niekšas, jeigu to nepadaryčiau. Ir vis dėlto nėjau pas jį, mane sulaikė kitas jausmas. Aš negalėjau duoti to, ko Muotas ieškojo manyje, aš labai skyriausi nuo jo, o jeigu kai kuriais požiūriais ir buvau vienišas ir nelabai žmonių supras-

tas, jeigu gal ir buvau kitoniškas, atskirtas nuo daugumos žmonių lemties ir polinkių, nenorėjau apie tai skambinti visais varpais. Jeigu dainininkas buvo demoniškas žmogus, tai aš toks nebuvau ir visa savo siela šalinausi į akis krintančių ir ypatingų dalykų. Man nepatiko Muoto energingumas, aš net bjaurėjausi tuo, jis buvo artistas ir nuotykių ieškotojas, taip man regėjosi, gal jam net buvo lemtas tragiškas likimas, buvimas visų dėmesio centre. O aš, atvirkščiai, norėjau mėgautis ramybe, platūs mostai ir drąsūs žodžiai man netiko, aš buvau linkęs į nusiminimą. Taip aš kada ne kada pamąstydavau, trokšdamas nuraminti pats save. Į mano duris pasibeldė žmogus, kurio man buvo gaila ir kurį gal, tiesą sakant, turėjau iškelti virš savęs, bet aš nenorėjau prarasti ramybės ir neįsileidau jo. Aš uoliai įnikau į darbą, niekaip neatsikratydamas kankinančios vizijos, kad man už nugaros stovi žmogus, ištiesęs į mane rankas.

Kadangi aš pas jį nėjau, tai Muotas vėl žengė pirmąjį žingsnį. Gavau jo laiškutį, parašytą stambiomis išdidžiomis raidėmis, skambantį taip:

„Mielasis pone! Sausio vienuoliktąją su keliais draugais aš paprastai švenčiu gimtadienį. Ar negalėčiau Jūsų pakviesti? Būtų puiku, jeigu šia proga mes pasiklausytume Jūsų sonatos smuikui. Ką manot? Gal Jūs turite kolegą, su kuriuo galėtumėte groti, o gal Jums atsiųsti smuikininką? Štefanas Kranclis sutiktų. Taip suteiktumėt džiaugsmo

Jūsų Heinrichui Muotui“.

Šito nesitikėjau. Turėjau groti žinovams savo kūrinį, apie kurį niekas nenutuokė, ir dar kartu su Kraneliu! Sugėdintas ir dėkingas priėmiau pasiūlymą, ir jau po dviejų dienų Kranclis pareikalavo atsiųsti jam natas. Ir dar po poros die-

nų jis mane pasikvietė. Populiarusis smuikininkas buvo dar jaunas žmogus, virtuozui būdingos išvaizdos — labai lieknas, grakštus ir išblyškęs.

— Taip, — pasakė jis, vos įėjau į vidų, — taigi jūs esat Muoto draugas. Na, tuomet iškart pradėsime. Jeigu pasistengsime, tai po dviejų, trijų kartų galėsime groti.

Sulig tais žodžiais jis stumtelėjo man kėdę, padėjo antrojo smuiko partiją, nurodė taktą ir pradėjo taip lengvai ir jautriai braukyti stryku, kad aš šalimais visiškai sugniužau.

— Tik jau nebūkit toks bailus! — šūktelėjo jis man nesiliaudamas griežti, ir mudu pagrojome visą sonatą.

— Taip, visai neblogai! — pasakė jis. — Gaila, kad neturit vieno iš geresnių smuikų. Tačiau nesvarbu. Tik *allegro* trupučiuką pagreitinsime, kad neatrodytų kaip laidotuvių maršas. Pradėsim!

Ir aš visiškai patikliai grojau šalia virtuozo iš savo natų, mano kuklus smuikas skambėjo kartu su jo brangiu instrumentu, lyg tai būtų paprasčiausias dalykas, o aš stebėjausi, kad šitas nepaprastai išvaizdus ponas toks draugiškas, net naivus. Kai aš įšilau ir trupučiuką įsidrąsinau, droviai paklausiau jo nuomonės apie savo kūrinį.

— Turit klausti ką nors kitą, mielasis pone, aš nelabai apie tai nusimanau. Jis turi šiokio tokio keistumo, bet žmonės juk tai mėgsta. Jeigu jau jis patinka Muotui, galit didžiuotis, jam ne taip lengvai bet ką įpiršti.

Jis davė man patarimų dėl grojimo ir parodė keletą vietų, kurias reikėjo pakeisti. Paskui sutarėme dar sykį parepetuoti rytoj ir aš galėjau eiti.

Man buvo tikra paguoda, kad smuikininkas toks paprastas ir kuklus. Jeigu jau jis priklausė prie Muoto draugų, tai iš bėdos ir aš galėjau juo būti. Žinoma, jis buvo tikras menininkas, o aš tik pradedantysis kompozitorius be didelių ateities vilčių. Man buvo tiktai skaudu, kad niekas nenorėjo

atvirai pasisakyti apie mano kūrinį. Griežčiausias nuosprendis man būtų buvęs kur kas malonesnis nei šie geraširdiški tušti atsikalbinėjimai.

Tomis dienomis buvo klaikiai šalta, beveik neįmanoma prišildyti namų. Mano draugai entuziastingai važinėjosi pačiūžomis, praėjo jau vieneri metai po mūsų iškylos su Lidi. Man tai nebuvo geras metas, ir aš džiaugiausi ateinančiu pobūviu pas Muotą, nieko iš jo nesitikėdamas, tik kad ilgą laiką nebuvau matęs nei draugų, nei linksmybių. Sausio vienuoliktosios naktį mane pažadino neįprastas triukšmas ir kone bauginamai šiltas oras. Atsikėliau ir priėjau prie lango, stebėdamasis, kad jau nebešalta. Staiga pakilo pietų vėjas, jis atpūtė galingas drėgmės ir šilumos sroves, audra ginė didelius sunkius debesų pulkus dangumi, kur pro siauras properšas švysčiojo keistai stambios ir spindinčios paskiros žvaigždės. Ant stogų jau sujuodavo dėmių, o rytą, kai išėjau iš namų, visas sniegas buvo nutirpęs. Gatvės ir žmonių veidai regėjosi itin pasikeitę, ir viską gaubė pernelyg ankstyvo pavasario dvelksmas.

Tą dieną vaikščiojau pagautas tylaus karštligiško svaigulio, iš dalies dėl pietų vėjo ir atlydžio, iš dalies dėl jaudulio ir vakaro laukimo. Ne sykį ėmiau savo sonatą, grojau jos ištraukas ir vėl mečiau šalin. Kai kada ji man atrodė tikrai graži, aš didžiavausi ir džiaugiausi, kai kada ji staiga regėjosi man menkavertė, padrika ir neaiški. Nebūčiau ilgai pakėlęs šitokio susijaudinimo ir baiminimosi. Galop pats nebežinojau, ar aš džiaugiuosi artėjančiu vakaru, ar bijau jo.

Ir vis dėlto tas vakaras atėjo, aš apsirengiau vizitiniu švarku, pasiėmiau savo smuiką ir patraukiau ieškoti Muoto namų. Toli priemiestyje, nežinomoje ir nejudrioje gatvėje, sunkiai radau patamsyje jo namą, jis vienas stovėjo dideliame sode, kuris atrodė apleistas ir neprižiūrimas, už nerakintų sodo vartų mane užpuolė didžiulis šuo, kuris švilpimu buvo pašauktas pro langą ir tada urgzdamas nusekė mane

prie durų. Čia mane pasitiko sena maža moteriškė išgąstingomis akimis, paėmė paltą ir per ryškiai apšviestą koridorių įvedė vidun.

Smuikininkas Kranclis gyveno labai prabangiai, ir aš tikėjausi ir pas Muotą, kuris buvo laikomas turtuoliu, rasti itin prašmatnią apystatą. O čia išvydau, tiesa, didelius erdvius kambarius, pernelyg didelius viengungiui, kuris mažai laiko būna namuose, bet šiaip viskas buvo labai paprasta ar, iš teisybės, ne paprasta, o surinkta kaip pakliuvo ir netvarkingai. Kai kurie baldai buvo seni ir tarytum priklausą šitam namui, tarp jų stovėjo ir naujų, nupirktų nesirenkant ir pastatytų nesukant galvos. Puikus buvo tik apšvietimas. Degė ne dujos, o gausybė baltų žvakių paprastose dailiose cino žvakidėse, didžiajame kambaryje dar ir savotiškas šviestuvas, kuklus žalvarinis žiedas, prikaišiotas žvakių. Čia svarbiausią vietą užėmė nepaprastai gražus pianinas.

Kambaryje, į kurį buvau įvestas, keli ponai stovėjo įsitraukę į pokalbį. Padėjau savo smuiko dėklą ir pasisveikinau, kai kurie atsakė man linktelėdami galvą ir vėl nusisuko, likau stovėti kaip svetimas. Tada prie manęs priėjo Kranclis, kuris irgi šnekučiavosi su jais ir iškart manęs nepastebėjo, padavė ranką, pristatė savo pažįstamiems ir pasakė:

— Čia naujasis mūsų smuikininkas. Smuiką atsinešėt? — O paskui šūktelėjo į gretimą kambarį: — Ei, Muotai, tas su sonata jau atėjo.

Dabar atskubėjo Heinrichas Muotas, labai maloniai mane pasveikino ir pakvietė į pianino kambarį, kur viskas atrodė labai iškilminga, buvo šilta ir gražuolė moteris su balta suknia įpylė man taurę vyno. Tai buvo Rūmų teatro artistė, beje, kad ir stebėdamasis, nemačiau tarp kviestinių svečių daugiau nė vieno namų šeimininko kolegos, ir ji čia buvo vienintelė dama.

Kai aš kiek iš sumišimo, tiek ir nevalingai trokšdamas sušilti po ėjimo drėgnu nakties oru skubiai susiverčiau taurę, ji vėl man pripylė, nepaisydama spyriojimosi:

— Išgerkit, tai negali pakenkti. Beje, šio to užkrimsti gausime tik po muzikos. Jūs juk atsinešėt smuiką ir sonatą?

Drovėdamasis šykščiai jai atsakinėjau, be to, nežinojau, kokie jos ir Muoto santykiai. Rodės, ji vaizdavo namų šeimininkę ir buvo tikrai neapsakomai žavinga; ir toliau visuomet matydavau savo naująjį draugą bendraujant tik su pavyzdinio grožio moterimis.

Tuo tarpu visi susibūrė muzikos kambaryje, Muotas pastatė natų pultą, visi susėdo, ir netrukus mudu su Krancliu panirome į grojimą. Griežiau nieko nejausdamas, muzika man atrodė prasta, ir tik lyg amalas kada ne kada valandėlę sublykčiodavo suvokimas, kad aš čia groju su Krancliu ir kad čia tas baimingai lauktas didysis vakaras, ir kad čia susirinkusi nedidelė žinovų ir išlepintų muzikų draugija, kuriai mes griežiame mano sonatą. Tik per *rondo* pradėjau girdėti, kad Kranclis groja puikiai, tačiau vis dar tebebuvau toks suglumęs ir neįsigilinęs į muziką, kad be paliovos mąsčiau apie kitus dalykus, ir staiga man toptelėjo, kad dar nė nepasveikinau Muoto gimimo dienos proga.

Pagaliau sonata pasibaigė, gražioji dama atsistojo, paspaudė man ir Krancliui ranką ir atidarė duris į mažesnį kambarį, kur mūsų laukė padengtas stalas, apstatytas gėlėmis ir vyno buteliais.

— Galų gale! — sušuko vienas iš ponų. — Ko be žarnų nelikau.

— Jūs pabaisa. Ir ką pamanys kompozitorius? — papriekaištavo dama.

— Koks kompozitorius, argi jis čia?

— Štai jis sėdi, — dama parodė į mane.

Ponas pasižiūrėjo į mane ir nusijuokė:

— Galėjot pasakyti ir anksčiau. Beje, muzika buvo tikrai graži. Tik kai grobas ryja grobą...

Mes pradėjome valgyti, ir, vos buvo išnešta sriuba ir įpilta baltojo vyno, Kranclis pasakė tostą namų šeimininko garbei, paminėdamas jo gimtadienį. Kai buvo susidaužta taurėmis, Muotas iškart atsistojo:

— Mielas Krancli, jeigu tu manei, kad dabar sakysiu kalbą apie tave, tai labai suklydai. Aš prašau jūsų daugiau nebesakyti jokių kalbų. O vienintelę, kuri tikrai būtina, pasakysiu pats. Aš dėkoju mūsų jaunajam draugui už sonatą, kuri man atrodo nuostabi. Gal mūsų Kranclis kada nors galės džiaugtis, gavęs groti jo kūrinius, tai, beje, jis ir privalo daryti, nes jis iš tikrųjų perkrimto sonatą. Aš geriu į kompozitoriaus sveikatą, už gerus draugiškus mūsų santykius.

Buvo daužiamasi taurėmis, kvatojamasi, šiek tiek šaipomasi iš manęs, ir netrukus įsiviešpatavo gero vyno įkvėpta užstalės linksmybė, kuriai aš nesivaržydamas atsidaviau. Jau seniai nebuvau toks linksmas ir atsipalaidavęs, tiesą sakant, praėjo vieneri metai. Dabar juokas ir vynas, taurių skambėjimas, balsų erzelynė ir graži linksma moteris atvėrė man užpiltus žemėmis vartus į džiaugsmą, ir aš lengvai panirau į paprastų gyvų pašnekesių ir besijuokiančių veidų skleidžiamą smagybę.

Svečiai anksti pakilo nuo stalo ir sugrįžo į muzikos kambarį, kur su vynu ir cigarais pasklido po visus kampus puotauti toliau. Vienas ramus ponas, kuris mažai tekalbėjo ir kurio pavardės nežinojau, priėjo prie manęs ir pasakė kelis malonius žodžius apie sonatą, kurią buvau visai pamiršęs. Paskui mane užkalbino artistė ir prie mūsų prisėdo Muotas. Vėl išgėrėme už gerus draugiškus santykius, ir staiga jis, žaibuodamas niūriai šypsančiomis akimis, tarė:

— Dabar aš žinau jūsų istoriją. — O gražuolei paaiškino: — Jis susilaužė kaulus važiuodamas rogutėmis, kad įtiktų dailiai merginai. — Ir vėl atsisuko į mane: — Tai nuosta-

bu. Tą akimirką, kai meilė pati gražiausia ir dar neturi nė dėmelės, stačia galva pulti žemyn nuo kalno. Dėl to verta paaukoti sveiką koją. — Juokdamasis išlenkė savo taurę, bet iškart vėl paniuro ir susimąstė klausdamas: — Kaip jums atėjo į galvą kurti muziką?

Papasakojau, paliesdamas ir vaikystės metus, kaip man ėjosi su muzika, papasakojau apie praėjusią vasarą, apie pabėgimą į kalnus, apie dainą ir sonatą.

— Taip, — iš lėto pasakė jis. — Tačiau kodėl jus tai džiugina? Juk negalima skausmo perkelti ant popieriaus ir šitaip jo atsikratyti.

— Šito aš ir nenoriu, — atsakiau. — Nenorėčiau nieko atiduoti ar atsikratyti, tik silpnumo ir nebrandumo. Norėčiau pajausti, kad skausmas ir džiaugsmas kyla iš to paties šaltinio, ir jų virpesiai yra tos pačios muzikos taktai ir jėga, kiekvienas gražus ir būtinas.

— Žmogau, — sušuko jis balsiai. — Jūs juk netekot kojos! Ar per muziką galit tą pamiršti?

— Ne, o kam? Aš juk niekuomet nieko nebepakeisiu.

— Argi tai negramzdina jūsų į neviltį?

— Patikėkit, tai manęs nedžiugina, bet tikiuosi, į neviltį niekuomet nepulsiu.

— Tuomet jūs laimingas. Tiesa, kojos už tokią laimę aš neatiduočiau. Taigi jums šitaip yra su muzika? Pasižiūrėk, Mariona, štai yra meno burtai, apie kuriuos tiek daug prirašyta knygose.

Aš piktai surikau jam:

— Nekalbėkit šitaip! Juk jūs pats dainuojat irgi ne vien tik dėl atlyginimo, dainuodamas patiriat ir džiaugsmo, ir paguodos! Kodėl tyčiojatės iš manęs ir iš savęs paties? Jūsų žodžiai atrodo man storžieviški.

— Ramiau, ramiau! — skubiai įsiterpė Mariona. — Antraip jis supyks.

Muotas pasižiūrėjo į mane.

— Aš nesupyksiu. Juk jis visiškai teisus. Bet, matyt, kojos netektis nėra tokia baisi, kitaip kurdamas muziką nerastumėt paguodos. Jūs esat patenkintas žmogus, o tokiems kad ir kas atsitiktų, jie visuomet liktų patenkinti. Tačiau tuo aš netikėjau.

Ir jis įsiutęs pašoko:

— Ir tai nėra tiesa! Jūs juk sukūrėt dainą apie griūtis, joje nėra nei paguodos, nei pasitenkinimo, ji pilna nevilties. Paklausykit!

Staiga jis atsidūrė prie pianino, svečiai kambaryje aptilo. Jis pradėjo skambinti, suklydo, paskui be jokios įžangos uždainavo. Dabar jis dainavo kitaip nei anuomet pas mane, aš supratau, kad nuo to laiko jis buvo su ja padirbėjęs kelis sykius. Ir šįkart jis dainavo visu balsu, aukštu baritonu, kurį puikiai pažinojau iš scenos ir kurio jėga ir siautulingas aistringumas gožė nesuvokiamą jo dainavimo manieros griežtumą.

— Šitą dainą va tas žmogus, anot jo žodžių, parašė grynai savo malonumui, jis nieko nenutuokia apie neviltį ir yra neapsakomai patenkintas savo lemtimi! — sušuko jis ir parodė į mane, o man akis užplūdo gėdos ir pykčio ašaros, aš mačiau visus dūluojančius lyg pro rūką ir atsistojau, kad viską baigčiau ir išeičiau.

Tuomet daili, tačiau stipri ranka sulaikė mane ir vėl pasodino į krėslą, ir taip švelniai ir meiliai ėmė glostyti galvą, kad mane visą apglėbė karštos bangos, aš užsimerkiau ir nurijau ašaras. Kai vėl pakėliau akis, išvydau priešais stovintį Heinrichą Muotą, kiti svečiai, rodos, nė nepastebėjo mano susijaudinimo ir visos scenos, jie gėrė vyną ir vienas per kitą kvatojosi.

— Ak jūs vaike! — tyliai pasakė Muotas. — Jeigu jau esi parašęs tokių dainų, vadinasi, visa tai pergyvenęs. Bet aš labai atsiprašau. Jei tik tau patinka žmogus, vos pabūni su juo kartu, iškart leidiesi į ginčus.

— Nieko baisaus, — atsakiau sumišęs. — Bet dabar norėčiau eiti namo, šįvakar jau patyrėme gražiausius įspūdžius.

— Gerai, neketinu jūsų versti. Mes, aš manau, dabar kaip reikiant nusitašysime. Tuomet gal malonėtumėt palydėti namo Marioną? Ji gyvena Ino Grabene, jums nebus iš kelio.

Gražioji moteris akimirką tiriamai žiūrėjo į mane.

— Taip, ar būtumėt toks malonus? — paklausė ji paskui, ir aš atsistojau.

Mudu atsisveikinome tik su Muotu, prieškambaryje tam vakarui samdytas tarnas padėjo mums apsirengti paltus, paskui dar pasirodė ir apsimiegojusi senukė ir dideliu žibintu pašvietė mums einant per sodą iki vartelių. Vis dar tebepūtė švelnus ir drėgnas vėjas, gindamas ilgas juodų debesų virtines ir taršydamas nuogų medžių viršūnes.

Nedrįsau pasiūlyti Marionai rankos, tačiau nieko neklaususi ji įsikabino pati, atmetusi galvą giliai įkvėpė nakties oro, o paskui iš aukštybės klausiamai ir patikliai pasižiūrėjo žemyn į mane. Aš tarytum vis dar tebejaučiau lengvą jos ranką ant savo galvos, ji žengė lėtai, regis, ketino mane vesti.

— Štai ten stovi vežikai, — pasakiau, nes man buvo nesmagu, kad ji turi taikytis prie mano šlubavimo, ir kentėjau turėdamas kabalduoti greta šiltos, lieknos, bet stiprios moters.

— Ne, — pareiškė ji, — mes dar kokią gatvę paėjėsime.

Ji stengėsi eiti iš tikrųjų labai pamažu, ir jeigu tai būtų priklausę nuo mano noro, būčiau dar karščiau ją prie savęs priglaudęs. Tačiau kančia ir pyktis draskė mane, aš atstūmiau jos ranką, o kai ji nustebusi pasižiūrėjo į mane, pasakiau:

— Šitaip nepatogu, aš turiu eiti vienas, atleiskit.

Ir ji rūpestingai ir užjausdama nužingsniavo šalia manęs, o man tetrūko tik tiesios eisenos ir pasitikėjimo savo kūnu, tada užuot kalbėjęs ir daręs šitaip, būčiau kalbėjęs ir daręs visai priešingai. Aš nutilau ir supykau, nieko nebegalėjau atitaisyti, antraip akys vėl būtų pritvinkusios ašarų ir nebebūčiau

troškęs nieko daugiau, tik pajusti jos ranką ant savo galvos. Labiausiai geidžiau pabėgti į gretimą skersgatvį. Nenorėjau, kad ji lėtai eitų šalia manęs, kad mane saugotų, kad užjaustų.

— Ar pykstat ant jo? — galop paklausė ji.

— Ne. Kvailai pasielgiau. Aš juk beveik jo nepažįstu.

— Aš jo gailiuosi, kai būna toks. Kai kuriomis dienomis reikia jo bijoti.

— Ir jums?

— Man labiausiai. Ir tada niekam nebūna skaudžiau, kaip jam pačiam. Kartais jis savęs nekenčia.

— Ak, jis tik nori patraukti kitų dėmesį!

— Ką jūs kalbat? — sušuko ji išgąstingai.

— Kad jis komediantas. Kam jam reikia tyčiotis iš savęs ir kitų? Kam jam reikia ištraukti į dienos šviesą nepažįstamo žmogaus išgyvenimus ir paslaptis, tam liežuvautojui!

Kalbant mane vėl užliejo ankstesnis pyktis, troškau išplūsti ir sumenkinti tą žmogų, kuris mane įskaudino ir kuriam aš, deja, pavydėjau. Nebelabai gerbiau ir damą, kuri jį gynė ir atvirai palaikė jo pusę. Ar nebuvo pakankamai blogai, kad ji šiame vynu besimėgaujančių viengungių vakarėlyje ryžosi būti vienintelė moteris? Nebuvau pratęs tokiais atvejais nesivaržyti, o kadangi gėdinausi mane apėmusio potraukio šiai moteriai, tai visas įkaitęs puoliau ginčytis, užuot leidęs jai ir toliau mane užjausti. Jeigu pasirodysiu jai storžieviu ir ji pabėgs nuo manęs, man bus geriau negu tai, kad ji eina šalimais ir maloniai su manim elgiasi.

Tačiau ji padėjo ranką man ant peties.

— Palaukit, — sušuko ji meiliai, o jos balsas vis dėlto sugraudino man širdį, — nekalbėkit daugiau! Ką jūs darot? Įsižeidėt dėl kelių Muoto žodžių, nes nesugebėjot ar nedrįsot į juos atsikirsti, o dabar, išėjęs iš jo, plūstat jį mano akyse bjauriais žodžiais! Turėčiau palikti jus vieną ir eiti sau.

— Prašom. Aš tik pasakiau, ką manau.

— Tik jau nemeluokit! Jūs priėmėt kvietimą, grojot jo namuose, matėt, kaip jis žavisi jūsų muzika, ir džiaugėtės, ir didžiavotės dėl to, o dabar, supykęs ir nepakenčiąs vieno jo žodžio, imat jį keikti. Jums nevalia šitaip elgtis, manau, kad čia vynas kaltas.

Man pasidingojo, jog ji staiga pastebėjo, kaip aš jaučiuosi ir kad ne dėl vyno kankinuosi; ji pakeitė kalbos manierą, man nė trupučiuko nepabandžius pasiteisinti. Aš buvau beginklis.

— Jūs dar nepažįstat Muoto, — kalbėjo ji toliau. — Argi nesat girdėjęs jo dainuojant? Toks jau jis yra — valdingas ir žiaurus, bet daugiausia pačiam sau. Jis yra vargšas maištininkas, turįs vien tiktai jėgų ir stokojąs tikslų. Bet kokią akimirką jis trokštų išgerti visą pasaulį, o tai, ką jis turi ir ką veikia, tėra tik lašelis. Jis geria ir niekuomet nepasigeria, turi moterų, bet niekuomet nebūna laimingas, jis taip nuostabiai dainuoja, bet nenori būti menininkas. Jis pamilsta ką nors ir jį skaudina, vaizduojasi niekinąs bet kokį pasimėgavimą, bet tai tik neapykanta pačiam sau, nes jis negali būti niekuo patenkintas. Toks jis yra. O jums parodė draugiškumą, kokį tik sugeba parodyti.

Atkakliai tylėjau.

— Gal jums jo nereikia, — vėl prabilo ji, — jūs turit kitų draugų. Bet jeigu mes regim ką nors, kas kenčia ir kentėdamas nederamai elgiasi, tai turim tą žmogų saugoti ir jį bent kiek pateisinti.

Taip, galvojau aš, turbūt, ir pamažiukais, kiek tas ėjimas naktį atvėsino mane, nors sava žaizda dar kraujavo ir šaukėsi gydoma, vis labiau ir labiau gilinausi į Marionos žodžius ir savo šio vakaro paikiojimą ir suvokiau esąs nevykėlis, ir širdyje ėmiau melsti atleidimo. Kadangi vyno įkvėpta drąsa buvo išgaravusi, mane užplūdo nemalonus graudulys, kurio įnirtingai kračiausi, nieko daugiau nebesakydamas gražuolei, kuri dabar pati susijaudinusi ir sunerimusia širdim ėjo šalia manęs

pustamsėmis gatvėmis, kur vietomis negyvam juodam plote, ant šlapios žemės, staiga sutviskėdavo žibinto atspindys. Aš prisiminiau palikęs pas Muotą savo smuiką; o protarpiais stebėjausi ir būgštavau dėl to, kas atsitiko. Tą vakarą tiek daug kas pasikeitė. Tas Heinrichas Muotas ir smuikininkas Kranclis, o ir nuostabioji Mariona, vaidinanti karalienes, jie visi nužengė nuo savo pjedestalų. Prie jų olimpinio stalo sėdėjo ne dievai ir šventieji, o vargšai žmonės, vienas menkas ir juokingas, kitas prislėgtas ir tuščiagarbis, Muotas pasigailėtinas ir karštligiškai kaip pamišėlis atsidėjęs savigraužai, aukštoji moteris menka ir vargana maištaujančio niūraus lėbautojo meilužė, drauge rami ir gera, suvokianti savo kančią. Aš pats regėjausi sau pasikeitęs, nebebuvau paprastas žmogelis, o turėjau su kitais bendrų bruožų, vieną mačiau kaip brolį, kitą — kaip priešą, nebegalėjau čia tik mylėti, o ten tik neapkęsti, gėdijausi, kad esu toks neišmanėlis, ir pirmąkart per savo lengvapėdišką jaunystę aiškiai pajutau, jog nevalia taip paprastai eiti per gyvenimą ir per žmones, vienur su neapykanta, kitur su meile, vienur garbinant, o kitur niekinant, kad viskas glaudžiai susipynę tarpusavyje, beveik neišskiriamai, o akimirkomis net nepastebimai. Žiūrėjau į moterį, kuri žingsniavo man prie šalies dabar irgi visiškai tylėdama, lyg savo širdyje irgi būtų aptikusi kai ką visai kita, nei ką tik galvojo ir kalbėjo.

Galop atėjome prie jos namų, ji atkišo man ranką, kurią aš švelniai paėmiau ir pabučiavau.

— Saldžių sapnų! — palinkėjo ji maloniai, bet nė nešyptelėjusi.

Taip aš ir padariau, parėjęs namo iškart atsiguliau, nebežinau kaip, ir iškart užmigau, o rytą pabudau neįprastai vėlai. Atsikėliau lyg koks automatas, padariau rytinę mankštą, nusiprausiau ir ėmiau rengtis; ir tik ant kėdės pamatęs pasvertą švarką ir pasigedęs smuiko, prisiminiau vakarykščią. Per tą laiką išsimiegojau, mane buvo apėmusi kitokia nuo-

taika nei naktį, taigi nebegalėjau jos susieti su anomis nakties mintimis; teprisiminiau tik itin menkus vidinius išgyvenimus ir stebėjausi, kad vis dėlto likau nė trupučio nepasikeitęs, toks pat kaip visuomet.

Norėjau sėsti prie darbo, bet neturėjau smuiko. Taigi išėjau laukan, iš pradžių neryžtingai, o paskui drąsiai patraukiau ta pačia kryptimi kaip ir vakar ir priėjau Muoto namus. Jau prie vartelių išgirdau jį dainuojant, mane užpuolė šuo, ir senoji moteris, iškart atskubėjusi, su vargu jį nusivedė. Ji įleido mane vidun, pasakiau jai, kad ketinu pasiimti tik savo smuiką ir netrukdyti pono. Prieškambaryje stovėjo mano smuiko futliaras, jame buvo smuikas, kartu įdėtos ir natos. Matyt, tai padarė Muotas, jis pagalvojo apie mane. Jis garsiai dainavo gretimame kambaryje, girdėjau, kaip tyliai lyg su veltinėmis šlepetėmis vaikšto iš vieno kambario galo į kitą, kartais pianinu paskambindamas sau toną. Jo balsas skambėjo žvaliai ir skaidriai, santūriau, nei dažnai girdėdavau jį scenoje, jis repetavo man nežinomą vaidmenį, daug sykių kartojo greitai vaikščiodamas po kambarį.

Pasiėmiau smuiką ir buvau beišeinąs. Jaučiausi ramus ir beveik neprisiminiau vakarykščio nutikimo. Tačiau man knietėjo pamatyti, ar ir jis pasikeitė, žengtelėjau arčiau ir lyg nenoromis staiga stvėriau už durų rankenos, spustelėjau ją ir atsidūriau tarpdury.

Muotas dainuodamas atsigręžė. Jis buvo vien su marškiniais, labai ilgais baltais plonais marškiniais, ir atrodė atsigaivinęs, lyg būtų ką tik išsimaudęs. Dabar aš, pernelyg vėlai, išsigandau taip nelauktai jį užklupęs. Tačiau, regis, jis nei nustebo, kad įėjau nepasibeldęs, nei žinojo, kad dar nesąs apsirengęs. Lyg viskas būtų kaip ir privalu, jis padavė man ranką ir paklausė:

— Ar jau pusryčiavot?

Kai aš atsakiau teigiamai, jis atsisėdo prie pianino.

— Aš turiu dainuoti šią partiją! Paklausykit arijos! Tikras šlamštas! Bus statoma Karališkajame rūmų operos teatre, su Biutneriu ir Dueli! Tačiau jums tai neįdomu, tiesą sakant, man irgi ne. Kaip jums sekasi? Ar pailsėjot? Vakar atrodėt sugniužęs išeidamas. Ir supykęs ant manęs. Na, taip. Nepradėsime vėl nuo kvailysčių. — Ir iškart, man nespėjus nė žodžio pratarti, jis pasakė: — Žinot, Kranclis tikras nuoboda. Jis nenori griežti jūsų sonatos.

— Bet juk vakar ją griežė!

— Aš turiu galvoje koncertą. Norėjau jam įbrukti, bet jis nesutinka. Būtų gerai, jei kitą žiemą ją būtų galima išklausyti kokiame nors rytiniame koncerte. Žinot, Kranclis ne kvailys, bet tinginių maišas. Jis vis groja tuos lenkų kompozitorius „inskius“ ir „ovskius“, o naujų kūrinių nemėgsta mokytis.

— Aš nemanau, — pasakiau tada, — kad sonata tinkama koncertui, niekuomet šito negalvojau. Ir technikos požiūriu ji nėra tobula.

— Gana jau, gana! Toji menininkų sąžinė! Mes juk ne mokytojai, be jokios abejonės, grojama ir prastesnių kūrinių, ir kaip tik Kranclis ne be nuodėmės. Bet man šovė į galvą kita mintis. Turite duoti man savo dainą, o kuo greičiau parašykit jų daugiau! Pavasarį aš išvažiuosiu, atsisakiau darbo teatre ir ilgai atostogausiu. Per tą laiką norėčiau surengti kelis koncertus, bet iš naujų kūrinių, ne Šuberto, Volfo, Levės ir kitų, kurie girdimi kasvakar, bet iš visai naujų ir nežinomų dalykų, bent jau keletas turi būti tokių kaip „Lavinų daina“. Ką pasakysit?

Proga pamatyti savo dainas viešai dainuojamas Muoto man buvo vartai, pro kurių tarpą regėjau vien nuostabius dalykus ateityje. Kaip tik dėl to turėjau būti apdairus ir nei piktnaudžiauti Muoto draugiškumu, nei pernelyg jam įsipareigoti. Jis tarytum troško jėga mane prisirišti, apakinti ir gal kaip nors išnaudoti. Todėl ramiai pažiūrėjau į jo pasiūlymą.

Nežinau, – pasakiau. – Jūs man labai geras, matau, bet nieko negaliu pažadėti. Aš baigiu mokslus ir dabar turiu galvoti apie gerus pažymius. Neaišku, ar kada nors galėsiu pasirodyti kaip kompozitorius, tuo tarpu aš esu smuikininkas ir turiu laiku pasiieškoti sau vietos.

— Na taip, visa tai galit daryti. Bet juk kada nors jums vėl gali ateiti į galvą tokia daina, ir tuomet man ją duotumėt, ar ne?

— Taip, šitaip galima. Aišku, aš nesuprantu, kodėl jūs taip manim rūpinatės.

— Jūs bijot manęs? Man paprasčiausiai patinka jūsų muzika, norėčiau dainuoti jūsų kūrinius ir šio to iš to tikiuosi; tai grynas savanaudiškumas.

— Ką gi, bet kodėl jūs taip kalbat su manimi, kaip vakar, turiu galvoje?

— Ak, jūs vis dar įsižeidęs? O ką iš tiesų aš pasakiau? Dorai nė neprisimenu. Šiaip ar taip, nenorėjau su jumis pasielgti taip, kaip, regis, pasielgiau. Juk jūs galit gintis! Juk kiekvienas kalba ir yra toks, koks yra ir turi būti, privalu leisti bet kam pasireikšti.

— Ir aš taip pat manau, bet jūs elgiatės priešingai, erzinat mane ir nepaisot mano žodžių. Ištraukiat tuos dalykus, apie kuriuos aš pats nenoriu galvoti ir kurie yra mano paslaptis, ir metat juos man kaip priekaištą. Jūs net tyčiojatės iš nesilankstančios mano kojos!

Heinrichas Muotas lėtai pasakė:

— Taip, taip, taip. Žmonės skirtingi. Vienas įsiunta, jeigu jam pasakoma teisybė, o kitas negali pakęsti tuščių frazių. Jūs supykot, kad aš nepopstau jūsų kaip teatro direktoriaus, o aš supykau, kad jūs slapstotės nuo manęs ir grūdat man žodžius apie meno paguodą.

— Aš taip ir maniau, kaip kalbėjau; aš tiktai nesu pratęs kalbėti apie tuos dalykus. O apie visa kita aš juo labiau ne-

noriu kalbėti. Kas vyksta mano sieloje, liūdžiu aš ar netenku vilties, kaip žiūriu į savo koją ir luošumą, ketinu pasilaikyti sau ir niekam neleisiu prievarta ar pašaipa išgauti iš manęs atvirumo.

Jis atsistojo.

— Aš beveik neapsirengęs, bet greitai tą padarysiu. Jūs esat padorus žmogus, deja, aš toks nesu. Niekuomet tiek daug apie tai nebekalbėsime. Argi jūs visiškai nepastebėjot, kad man patinkat? Luktelėkit trupučiuką, sėskitės prie pianino, kol apsirengsiu. Jūs nedainuojat? Taip? Na, aš sugaišiu tik šešetą minučių.

Iš tikrųjų jis labai greitai sugrįžo iš gretimo kambario apsirengęs.

— O dabar eime į miestą kartu pavalgyti, — maloniai tarė jis. Jis nė neklausė, ar man tai tinka; jis pasakė: „Eime", ir mudu išėjome. Kad ir kaip mane pykdė jo būdas, jis ir žavėjo. Muotas buvo stipresnis, ir kartu jo šnekos ir elgesys turėjo permainingo vaikiškumo, dažnai labai patrauklaus ir visiškai su juo sutaikančio.

Nuo tada ėmiau dažnai matytis su Muotu, jis siuntinėjo man bilietus į operas, kartais prašė pas jį pagriežti smuiku, o jeigu man jis ir ne viskuo patiko, tai ir jis susitaikė su nemažais mano trūkumais. Tarp mūsų užsimezgė draugystė, tuomet man vienintelė, ir aš jau ėmiau kone baimintis to laiko, kai jo nebebus. Iš tikrųjų jis išėjo iš teatro ir nesidavė perkalbamas, nepaisydamas šiokių tokių pastangų ir pagyrų, Kai kada jis paminėdavo, kad gal rudenį būsiąs pakviestas į didelę sceną, bet kol kas smulkiau į kalbas nesileido. Tuo tarpu atėjo pavasaris.

Vieną dieną paskutinįkart apsilankiau pas Muotą ponų vakarėlyje, mes gėrėme už pasimatymą ir ateitį, šįkart nebuvo nė vienos moters. Rytui auštant Muotas palydėjo mus iki vartelių, pamojavo ir pašiurpęs nuo šalčio, ryto miglos ap-

siaustas grįžo į savo kone jau tuščią butą su šokčiojančiu ir lojančiu šunimi. O man pasirodė, kad dabar baigėsi vienas gyvenimo ir patyrimo tarpsnis; tariausi pakankamai pažįstąs Muotą, kad neabejočiau, jog netrukus jis mus visus pamirš, ir aiškiai ir neklysdamas jaučiau, jog iš tiesų mylėjau šitą nesuvokiamą, kaprizingą ir valdingą vyrą.

Per tą laiką atėjo metas atsisveikinti ir man. Paskutinįkart aplankiau vietas ir žmones, apie kuriuos ketinau pasilaikyti gerus atsiminimus; net užkopiau tuo keliu į kalnus ir pažvelgiau žemyn nuo skardžio, kurio ir šiaip niekuomet nebūčiau pamiršęs.

Ir aš išvažiavau namo pasitikti nežinomos ir, galimas daiktas, nuobodžios ateities. Tarnybos neturėjau, savarankiškai koncertuoti negalėjau, o, mano siaubui, tėviškėje telaukė tik keli mokiniai, kuriuos turėjau mokyti smuikuoti. Žinoma, laukė ir tėvai, pakankamai turtingi, kad galėčiau niekuo nesirūpinti, ir pakankamai taktiški ir geraširdžiai, kad neskubintų manęs ir neklausinėtų, ką aš toliau veiksiąs. Tačiau iš pat pradžių žinojau ilgai čia neištversiąs.

Nėra ko pasakoti apie tuos dešimt mėnesių, kuriuos pratupėjau namuose, mokydamas tris mokinius ir vis dėlto nesijausdamas nelaimingas. Ir čia gyveno žmonės, ir čia kasdien kas nors nutikdavo, tačiau aš į viską žiūrėjau tik su maloniu ir mandagiu draugiškumu. Aš nieko neėmiau į širdį, niekas man nerūpėjo. Užtat paslapčiomis išgyvenau pilnas svajų keistas muzikos valandas, kur visas mano gyvenimas rodėsi sustingęs ir nutolęs ir kur liko tik troškimas kurti muziką, kuris kartais duodant muzikos pamokas mane nepakeliamai kankindavo ir, žinoma, paversdavo piktu mokytoju. Tačiau paskui, kai atlikdavau savo pareigą ar gudrumu ir melais atsisakydavau jos, giliai pasinerdavau į nuostabias netikroviškas svajas, kaip naktivaikšta kurdavau įmantrius garsų statinius, keldavau į orą aukštus bokštus, statydavau skliautuotas pavėsingas koplyčias

ir lengvai, mėgaudamasis, lyg pūsdamas muilo burbulus, raižydavau grakščius ornamentus.

Kol vaikščiojau toks visas perimtas svaigulio ir susvetimėjimo, kuris tolino nuo manęs visus ankstesnius pažįstamus ir kėlė rūpesnį tėvams, manyje kur kas smarkiau ir gausiau nei prieš metus kalnuose prasiveržė anas užpiltasis šaltinis; nemačiomis nunokę prasvajotų, pradirbtų, tarsi pražuvusių metų vaisiai ėmė kristi tyliai ir po truputį, vienas po kito; jie kvepėjo, tvaskėjo, ir mane apskliaudė kone skausminga jų gausybė, kurią aš rinkau nedrąsiai ir nepasitikėdamas. Viskas prasidėjo nuo dainos, ją sekė fantazija smuikui, o tą — styginis kvartetas, o kai per keletą mėnesių prie jų prisidėjo dar daugiau dainų ir ne vieno simfoninio kūrinio apmatai, viskas man pasirodė tik pradžia ir bandymas, ir širdyje ėmiau puoselėti mintį apie didelę simfoniją, o drąsiausiomis valandomis — jau ir apie operą! Tuo tarpu kada ne kada vis parašydavau nuolankius laiškus kapelmeisteriams ir teatrams, pridėdamas savo mokytojų rekomendacijas ir kukliai primindamas savo pretenzijas į pirmą atsilaisvinsiančią smuikininko vietą. Paskui ateidavo trumpi mandagūs atsakymai, prasidedą kreipiniu „Didžiai gerbiamas pone“, kartais neateidavo jokių, bet vietos taip ir nebuvo. Tuomet dieną ar dvi jausdavausi menkas ir tarsi susigūždavau, rūpestingai mokytojaudavau ir vėl rašydavau naujus nuolankius laiškus. Tačiau netrukus man vėl toptelėdavo, kad turiu užrašyti galybę muzikos, skambančios mano galvoje, ir vos tik to imdavausi, visi laiškai, teatrai, orkestrai, kapelmeisteriai ir didžiai gerbiami ponai nugrimzdavo į nebūtį, ir likdavau tik aš vienas, labai įnikęs į darbą ir patenkintas.

Na, visa tai prisiminimai, kurių neįmanoma papasakoti kaip daugumos. Neįmanoma papasakoti, koks esi žmogus, ką išgyveni, koks tampi, kaip augi, sergi ir miršti. Dirbančių žmonių gyvenimas yra nuobodus, įdomūs tik veltėdžių

nuotykiai ir likimai. Kad ir koks įdomus tas laikotarpis liko mano atmintyje, nieko negaliu apie jį pasakyti, nes tuomet negyvenau nei žmogiško, nei visuomeniško gyvenimo. Tik sykį akimirksniui vėl buvau suartėjęs su žmogumi, kurio man nevalia pamiršti. Tai buvo vyresnysis mokytojas Lojė.

Kartą, jau vėlyvą rudenį, išėjau pasivaikščioti. Miesto pietinėje dalyje iškilo kuklus vilų kvartalas, gyvenamas ne turtuolių, o taupių žmonelių ir pensininkų pigiuose nameliuose su paprastais sodeliais. Vienas išmaningas jaunas architektas čia buvo pastatęs daug puikių statinių, kurių aš ir išsirengiau pasižiūrėti.

Buvo šilta popietė, vienur ar kitur dar skynė vėlai nunokusius graikiškus riešutus, sodai ir nauji namukai linksmai spindėjo nuo saulės. Man patiko dailūs kuklūs statiniai, apžiūrinėjau juos su tuo paviršutinišku maloniu susidomėjimu, kokį jauni žmonės teikia dalykams, apie kuriuos jiems dar nekyla jokių minčių — namui, šeimos židiniui, poilsiui ir laisvam vakarui. Rami, sodų apsupta gatvė atrodė miela ir jauki, palengva žingsniavau ja ir eidamas įnikau skaityti namų savininkų pavardes žvilgančiose žalvarinėse lentelėse prie vartelių. Ant vienos tokios lentelės buvo parašyta „Konradas Lojė“, ir skaitydamas aš tarsi atpažinau šią pavardę. Sustojau pagalvoti, ir man dingtelėjo, kad tokia buvo vieno mano gimnazijos profesoriaus pavardė. Akimirką man prieš akis iškilo praėjęs laiką, lyg banga prasirito pro šalį būrys nustebusių profesorių ir draugų veidų, su pravardėmis ir istorijomis. Ir kai taip stovėjau dėbsodamas į žalvarinę lentelę ir šypsodamasis, iš už serbentų krūmo išlindo vyras, kur jis triūsė susilenkęs, priėjo artyn ir pasižiūrėjo man į veidą.

— Ar jūs pas mane? — paklausė jis, tai buvo Lojė, preceptorius Lojė, kurį mes pravardžiavom Lohengrinu.

— Iš tikrųjų tai ne, — atsakiau ir nusiėmiau skrybėlę. — Aš nežinojau, kad jūs čia gyvenat. Aš buvęs jūsų mokinys.

Jis akyliau į mane pažiūrėjo, pervedė akimis visą iki pat lazdos, tada atsiminė ir pasakė mano pavardę. Pažino ne iš veido, bet iš nelanksčios kojos, nes, aišku, žinojo apie mano nelaimę. Tada pakvietė užeiti.

Jis buvo vienmarškinis, pasirišęs žalią sodininko prijuostę, rodos, nė kiek nepasenęs ir puikios sveikatos. Pavaikščiojome po nedidelį švarų sodą, o paskui jis nusivedė mane į atvirą verandą, kur mudu susėdome.

— Taip, niekuomet nebūčiau jūsų pažinęs, — tiesiai pareiškė jis. — Jūs tikriausiai išsaugojot apie mane gerus atsiminimus iš anų laikų.

— Ne visai gerus, — nusišypsojau aš. — Sykį nubaudėt už tai, ko nebuvau padaręs, o mano tikinimus pavadinot melagingais. Ketvirtoje klasėje.

Susirūpinęs jis pasižiūrėjo į mane.

— Nepykit dėl to, aš irgi gailiuosi. Kad ir kupiniems geriausių norų mokytojams tokių dalykų nuolat nutinka, kas nors būna ne taip, ir jie pasielgia neteisingai. Žinau ir baisesnių klaidų. Iš dalies dėl to aš ir mečiau gimnaziją.

— Šit kaip, jūs nebedirbat?

— Jau seniai. Aš susirgau, o kai pasveikau, mano pasaulėžiūra buvo tokia pakitusi, kad išėjau iš gimnazijos. Aš labai stengiausi būti geras mokytojas, bet toks nebuvau, tokiu reikia gimti. Taigi mečiau mokytojavimą ir nuo to laiko gerai jaučiuosi.

Tą buvo galima matyti vien į jį pažiūrėjus. Dar jo paklausinėjau, bet jis pageidavo išgirsti mano istoriją, kurią greit papasakojau. Jam nelabai patiko, kad tapau muzikantu, užtat apie mano nelaimę jis kalbėjo su malonia ir švelnia užuojauta, kuri neskaudino. Jis atsargiai bandė sužinoti, iš kur aš semiuosi paguodos, ir nepasitenkino kone išsisukinėjimu virstančiais mano atsakymais. Paslaptingai mostaguodamas, delsdamas ir vis dėlto nekantraudamas, droviai

sukdamas aplinkui jis galop išsitarė, jog žinąs paguodą, tobulą išmintį, kuri prieinama bet kam rimtai jos ieškančiam.

— Žinau, — tariau aš, — jūs kalbat apie Bibliją.

Ponas Lojė gudriai nusišypsojo.

— Biblija gerai, ji yra kelias į išmintį. Tačiau ji pati nėra išmintis.

— O kur ji, toji išmintis?

— Lengvai rasit, jeigu tik panorėsit. Duosiu jums kai ką pasiskaityti, sužinosit pradmenis. Ar esat ką nors girdėjęs apie karmą?

— Apie karmą? Ne, kas tai yra?

— Pamatysit, palaukit! — Jis nulėkė į vidų ir valandėlę užgaišo, o aš nustebęs ir nežinia ko vildamasis likau sėdėti žiūrėdamas žemyn į sodą, kur išrikiuotos nepriekaištingomis eilėmis augo žemaūgės obelaitės. Netrukus atskubėjo Lojė. Švytėdamas jis pasižiūrėjo į mane ir atkišo knygelę su meniškai ir paslaptingai linijomis apraizgytu pavadinimu: „Teosofinis katekizmas pradedantiesiems“.

— Imkit ją! — paprašė jis. — Galit pasilikti, o jei užsimanysit pastudijuoti daugiau, paskolinsiu jums dar ir kitų. Čia tik įvadas. Šiam mokslui aš dėkingas už viską, per jį pasveikau kūnu ir siela ir tikiuosi, jog ir jums taip pat susiklostys.

Paėmiau knygelę ir įsidėjau. Šeimininkas palydėjo mane per sodelį į gatvę, maloniai atsisveikino ir pakvietė vėl netrukus apsilankyti. Pažvelgiau jam į veidą, dorą ir linksmą, ir man pasirodė, kad nekenktų bent pabandyti ir paėjėti tuo keliu į laimę. Taip parėjau namo su knygele kišenėje, nekantraudamas žengti pirmuosius žingsnius tuo taku į palaimą.

Tačiau tai pabandžiau tik po kelių dienų. Namie mane vėl nenumaldomai patraukė natos, puoliau prie jų ir paskendau tarp muzikos garsų, rašiau ir grojau, kol šįkart audra nuūžė tolyn ir atsipeikėjęs grįžau į kasdienybę. Tada greitai

pajutau poreikį pastudijuoti naująjį mokslą ir sėdau prie knygelės, kurią maniau greitai perkrimsiąs.

Tačiau taip lengva nebuvo. Mano rankose knygelė tarytum išsipūtė ir galop pasirodė neįveikiama. Ji prasidėjo puikiu ir patraukliu įvadu apie daugybę į išmintį vedančių kelių, kurių kiekvienas esąs skirtingas, ir apie teosofinį broliavimąsi tų, kurie laisvi siekti išminties ir vidinės tobulybės, kuriems bet koks tikėjimas yra šventas ir bet kokie keliai į šviesą geri. Paskui atėjo eilė kosmogonijai, kurios aš nesupratau, pasaulio padalijimui į „skirtingus lygius" ir keistų man nežinomų epochų istorijai, kur vaidmenį atliko ir nugrimzdusi Atlantida. Kol kas praleidau visa tai ir įnikau į kitą skyrių, kur buvo aprašomas mokslas apie persikūnijimą, tai aš geriau supratau. Tačiau man taip ir nepaaiškėjo, ar visa tai tik mitologija ir poetinė išmonė, ar tiesa, kurią reikia suprasti pažodžiui. Matyt, omenyje buvo turima pastaroji, ir to niekaip negalėjau suvokti. Galop ėmiau skaityti apie karmą. Man ji pasirodė esanti religinis priežastingumo įstatymo garbinimas ir visai patiko. Taip buvo ir toliau. Tačiau netrukus aš puikiai supratau, kad visas šitas mokslas paguoda ir vertybė gali būti tik tam, kas suvokia jį kuo pažodiškiau ir tiksliau ir nuoširdžiai tiki. O toks kaip aš, kam jis iš dalies yra gražus, iš dalies painus simbolis, bandymas mitologiškai paaiškinti pasaulį, tas, nors ir galėjo pasisemti iš jo išminties ir jį vertinti, negalėjo juo nei gyventi, nei įgyti jėgų. Gal ir galima būti teosofu protu ir taurumu, tikroji paguoda laukė tik tų, kurie naiviai tikėjo pernelyg neprotaudami. O man šiuo metu tai nieko nereiškė.

Tačiau aš dar keliskart apsilankiau pas preceptorių, kuris prieš dvylika metų kamavo mane savo graikų kalba ir kuris dabar visiškai kitoniškai, ir taip pat nesėkmingai, troško tapti mano mokytoju ir vedliu. Rimtai mudu nesusidraugavome, bet mėgau pas jį lankytis, nes kiek laiko tik su juo vieninteliu galėjau pasikalbėti apie svarbiausius savo gyvenimo

dalykus. Tiesa, patyriau, kad tai tik tuščios kalbos, geriausiu atveju miklinančios liežuvį; tačiau mane jaudino ir kone kėlė pagarbą šitas tikintis žmogus, kuris liko abejingas Bažnyčiai ir mokslui ir kuris antrojoje savo gyvenimo pusėje naiviai tikėdamas keistai supinkliotu mokymu išgyveno ramybę ir religijos žavesį.

Kad ir kokias dėjau pastangas, šitas kelias man ir šiandien liko neįžengiamas, ir aš žaviuosi ir linkstu prie dievobaimingų, kokią nors religiją išpažįstančių ir tuo patenkintų žmonių, kurie man negali atsakyti tuo pačiu.

KETVIRTAS SKYRIUS

Tuo trumpu laiku, kai lankiausi pas šventąjį teosofą ir sodininką, vieną dieną gavau nedidelę pinigų perlaidą, kurios kilmė liko man neaiški. Ją atsiuntė garsus šiaurės Vokietijoje koncertų agentas, su kuriuo niekuomet nebuvau turėjęs reikalų. Paklausęs gavau atsakymą, kad toji suma pasiųsta pono Heinricho Muoto pavedimu ir esanti honoraras už Muoto šešiuose koncertuose atliktą mano sukurtą dainą.

Tada parašiau Muotui, padėkojau jam ir paprašiau papasakoti daugiau. Labiausiai man rūpėjo, kaip per tuos koncertus buvo sutikta mano daina. Apie koncertinę Muoto kelionę buvau girdėjęs ir skaitęs vieną ar dvi žinutes laikraščiuose, tačiau mano daina ten nebuvo paminėta. Laiške smulkiai papasakojau apie atsiskyrėlišką savo gyvenimą ir darbą, taip pat įdėjau vieną iš savo naujųjų dainų. Atsakymo laukiau dvi, tris, keturias savaites, o tada, taip jo ir negavęs, viską pamiršau. Kone ištisas dienas vis dar kūriau savo muziką, kuri man liejosi lyg sapne. Tačiau per pertraukas buvau vangus ir nepatenkintas, siaubingai sunkiai ėjosi pamokos, jau-

čiau, kad ilgai tokio gyvenimo neištversiu. Todėl pasijutau lyg išvaduotas iš kalėjimo, kai pagaliau gavau Muoto laišką. Jis rašė:

„Mielas pone Kunai! Nemėgstu susirašinėti, todėl ir neatsakiau į Jūsų laišką, nes nebuvo jokio rimto reikalo. Tačiau dabar turiu Jums pasiūlymų. Dabar aš dirbu R. operos teatre, ir būtų puiku, jeigu ir Jūs atvažiuotumėt. Galėtumėt kol kas groti mūsų orkestre antruoju smuiku, kapelmeisteris protingas žmogus be jokių prietarų, nors ir storžievis. Gal pasitaikys proga pagroti ką nors iš Jūsų kūrinių, čia yra gerų kamerinės muzikos atlikėjų. Būtų ką pasakyti ir apie dainas, be kita ko, jas nori išleisti vienas leidėjas. Tačiau rašyti taip įkyru, atvažiuokit pats! Tik kuo greičiau, o dėl vietos paskubėkit atsiųsti telegramą.

Jūsų Muotas“.

Taip aš staiga buvau išplėštas iš savo atsiskyrėliškumo ir nenaudingumo ir vėl nublokštas į gyvenimo srautą, atsirado vilčių ir rūpesčių, aš bijojau ir džiaugiausi. Nieko nebuvo, kas galėtų mane sulaikyti, o tėvai džiaugėsi, kad žengsiu pirmuosius ryžtingus žingsnius savo gyvenimo keliu. Nedelsdamas pasiunčiau telegramą, o po trijų dienų jau buvau R. ir pas Muotą.

Apsistojau viešbutyje ir norėjo jį aplankyti, bet neradau namie. Tačiau jis pats atėjo į viešbutį ir staiga stovėjo priešais mane. Jis padavė man ranką, nieko neklausinėjo ir pats nepasakojo, nė trupučio nesusijaudinęs, ne taip kaip aš. Jis buvo pratęs prie gyvenimo audrų ir rimtai žiūrėjo tik į šią dieną ir gyveno tik esama akimirka. Vos leidęs persirengti Muotas nuvedė mane pas kapelmeisterį Reslerį.

— Tai ponas Kunas, — tarė jis.

Resleris linktelėjo galvą.

— Džiaugiuosi. Ko jūs pageidaujat?

— Še tau, — sušuko Muotas, — tai juk smuikininkas.

Kapelmeisteris nustebęs pasižiūrėjo į mane, paskui vėl pasigręžė į dainininką ir drėbė:

— Tačiau jūs man neminėjot, kad ponas luošas. Man reikia žmonių sveikais sąnariais.

Karštis nuplieskė man veidą, bet Muotas liko ramus ir tik nusijuokė:

— Tai ar jis turės šokti, Resleri? Maniau, jis turės griežti smuiku. Jeigu jis nemoka, tai išvarysime jį atgal. Bet pirma turėsime pabandyti.

— Na, dėl manęs, žinokitės! Pone Kunai, ateikit rytoj anksti pas mane, apie devintą! Čia, į butą. Ar supykot, kad taip pasakiau apie koją? Taip, Muotas galėjo mane ir iš anksto įspėti. Ką gi, pasižiūrėsim. Iki pasimatymo.

Beeinant ėmiau Muotui priekaištauti. Jis gūžtelėjo pečiais ir atkirto, jeigu jis iš pat pradžių būtų pasakęs apie mano negalią, būtų buvę sunku palenkti kapelmeisterį; na, o dabar aš jau esąs čia, ir jeigu Resleris būsiąs bent kiek manimi patenkintas, tai netrukus aš pažinsiąs jį iš geresnės pusės.

— Bet kaip jūs apskritai galėjot mane rekomenduoti? — paklausiau aš. — Juk net nežinot, ar aš sugebu groti.

— Taip, tai jau man nerūpi. Maniau, kad viskas bus gerai, o juk taip ir bus. Jūs toks kuklutis, kad niekuomet nieko nepasiektumėt laiku nekumštelėtas į nugarą. Štai ir gavot niuksą, o dabar lingačiuokit pirmyn! Nėra ko baimintis. Jūsų pirmtakas nebuvo labai daug vertas.

Praleidome vakarą jo bute. Ir čia jis buvo išsinuomojęs kelis kambarius toli užmiestyje, sodų ir ramybės apsupty, ir didžiulis jo šuo ėmė šokinėti pasitikdamas, ir vos susėdome ir apšilome, suskambo varpelis, į vidų įžengė labai graži aukštaūgė dama ir pravakarojo su mumis. Vėl viešpatavo tokia pat atmosfera kaip anuomet, o jo meilužė vėl

buvo nepriekaištingo karališko grožio moteris. Regis, naudotis gražuolėmis jam buvo savaime suprantamas dalykas, ir aš žiūrėjau į šią naują jo meilužę su užuojauta ir drovumu, kuris visuomet sukaustydavo mane šalia meile besimėgaujančių moterų ir kuris tikriausiai turėjo pavydo, nes su savo luoša koja aš keliavau per gyvenimą nusivylęs ir nemylimas.

Kaip ir anksčiau, taip ir šįkart pas Muotą buvo geriama daug ir gerų gėrimų, jis kankino mus savo valdinga, kiek niauria linksmybe, vis dėlto ja užkrėsdamas. Jis nuostabiai dainavo, taip pat padainavo ir vieną mano dainą, mes visi trys susidraugavome, tapome nuoširdūs ir suartėjome, žiūrėjome vienas į kitą atvirais žvilgsniais ir nesiskyrėme, kol nuo mūsų spinduliavo toji šiluma. Aukštaūgė moteris, vardu Lota, traukė mane švelniu draugiškumu. Jau nebe pirmąkart graži ir įsimylėjusi moteris žiūrėjo į mane su užuojauta ir keistu patiklumu, ir šįkart man buvo tiek gera, kiek ir skaudu, tačiau šitą melodiją aš jau truputį prisiminiau, taigi ji pernelyg rimtai nejaudino. Dar keletą kartų man buvo taip, kad įsimylėjusi moteris apdovanodavo ypatingu draugiškumu. Visos jos laikė mane nesugebančiu nei mylėti, nei pavydėti, čia dar prisidėdavo gaili užuojauta, taigi jos pasitikėdavo manim su beveik motinišku draugiškumu.

Deja, aš dar nebuvau patyręs tokių santykių ir negalėjau stebėti laimingos meilės taip iš arti nė trupučio negalvodamas apie save ir apie tai, kad pats bent kartą trokščiau ką nors panašaus išgyventi. Tas šiek tiek temdė mano džiugesį, tačiau tai buvo puikus vakaras su nuolankia gražuole ir niūria ugnim degančiu, stipriu ir šiurkščiu vyru, kuriam aš patikau, kuris manim rūpinosi, bet kitaip nemokėjo parodyti savo meilės, kaip rodė ją ir moterims — valdingai ir kaprizingai.

Kai atsisveikindami paskutinįkart susidaužėme taurėmis, jis man linktelėjo ir pasakė:

— Tiesą sakant, dabar turėčiau pasiūlyti jums bruderšaftą, ar ne? Labai mielai taip ir padaryčiau. Bet palikime tai, tebūnie taip, kaip yra. Žinot, anksčiau bet kam, kas tik man patikdavo, iškart sakydavau „tu“, bet nieko gero tas neduoda, juo labiau tarp kolegų. Aš tik susiginčydavau su visais.

Šįkart neturėjau tos saldžiarūgštės laimės parlydėti namo draugo mylimąją, ji liko pas Muotą, ir šitaip man buvo mieliau. Kelionė, apsilankymas pas kapelmeisterį, įtemptas rytdienos laukimas, naujas bendravimas su Muotu — viskas išėjo man į naudą. Tik dabar supratau, koks pamirštas, sukvailėjęs, atsiskyręs nuo žmonių pasidariau per tuos ilgus, vienatvėje praleistus metus ir su malonumu bei palaimingu dirglumu galop vėl pasijutau susijaudinęs, kai atsidūriau tarp žmonių, grįžau į pasaulį.

Kitą rytą anksti atskubėjau pas kapelmeisterį Reslerį. Radau jį apsirengusį chalatu ir susivėlusį, bet jis maloniai mane pasitiko ir draugiškiau nei vakar paliepė pagriežti, padėjęs priešais natas ir sėsdamasis prie pianino. Grojau kiek įmanydamas drąsiau, bet kiek daugiau pastangų man prireikė įskaityti neaiškiai parašytoms natoms. Kai mudu baigėme, jis tylomis padėjo kitą lapą, iš kurio turėjau pagroti be akompanimento, o paskui — trečią.

— Gerai, — pasakė jis, — turit labiau įprasti skaityti natas, jos juk ne visuomet kaip išbedžiotos. Ateikit šįvakar į teatrą, aš atlaisvinsiu jums vietą, taigi galėsit groti šalia kito muzikanto, kuris kol kas užėmė šias pareigas tik iš bėdos. Bus kiek ankšta. Pirma gerai pasistudijuokit natas, repeticijos šiandien nėra. Duosiu jums raštelį, su juo nueikit po vienuoliktos į teatrą ir pasiimkit natas.

Aš nežinojau, ar esu priimtas, tačiau jau supratau, kad šis žmogus nemėgsta klausimų, ir išėjau. Teatre niekas nieko nežinojo apie natas ir nė neketino manęs klausytis, aš nebuvau

pratęs prie tokios atmosferos ir visai sutrikau. Tuomet nusiunčiau kurjerį pas Muotą, tas atėjo, ir viskas plaukė kaip iš pieno. O vakare aš pirmąsyk griežiau teatre, kur mane akylai stebėjo kapelmeisteris. Kitądien buvau priimtas į orkestrą.

Taip jau keistai yra suręstas žmogus, kad įsisukus į naują gyvenimą, išsipildžius troškimams, mane kartais užplūsdavo vos juntamas, lyg šydu pridengtas vienatvės pasiilgimas, net nuobodulys, kad dienos tokios tuščios. Tuomet praėjęs laikas gimtajame mieste, nuo kurio įgrisusio vienodumo aš pabėgau su tokiu dėkingumu, rodėsi man pasiilgtinas, bet patį tikriausią namų ilgesį man žadino savaitės kalnuose prieš dvejus metus. Regėjosi, jog man nelemta pasisekimas ir laimė, o ištižimas ir pralaimėjimas gyvenime, ir be šių šešėlių ir aukų kūrybinis šaltinis man turįs drumstis ir vos sunktis. Teisybė, kol kas apie ramybės valandas ir kūrybinį darbą negalėjo būti nė kalbos. Ir kai man sekėsi ir gyvenau įdomų gyvenimą, pačiose sielos gelmėse tariausi girdįs tyliai čiurlenant ir aimanuojant užpiltą versmę.

Smuikavimas orkestre teikė man džiaugsmą, aš rimtai studijavau partitūras ir uoliai kasiausi gilyn į šį pasaulį. Pamažu išmokau tai, ką žinojau tik teoriškai ir apgraibomis, įpratau iš apačios suvokti atskirų instrumentų rūšį, skambesį ir reikšmę, šalimais stebėjau ir nagrinėjau sceninę muziką ir vis rimčiau vyliausi, kad ateis toks metas, kai išdrįsiu imtis savo operos.

Artimi mano santykiai su Muotu, kuris užėmė vieną iš pirmųjų ir garbingiausių vietų Operos teatre, greitai suartino mane su visu teatru ir labai pravertė. Tačiau tarp mano kolegų orkestrantų tai man labai pakenkė, su jais taip ir nesusiklostė draugiški nuoširdūs santykiai, į kuriuos buvau linkęs. Tik pirmasis mūsų smuikininkas, pavarde Teizeris, kilęs iš Štirijos, pasitiko maloniai ir tapo draugu. Jis buvo vyresnis už mane maždaug dešimčia metų, kuklus atlapaširdis žmogus subtilių švelnių bruožų, greit paraustančio veido

ir įstabiai muzikalus, neįtikėtinai subtilios ir aštrios klausos. Jis buvo vienas iš tų, kurie pasitenkina savo menu, patys neketindami atlikti jame jokio vaidmens. Jis nebuvo virtuozas, nė nebandė kurti muzikos, patenkinamai čirpino smuiku ir nuoširdžiai džiaugėsi esminiu savo amato suvokimu. Kiekvieną uvertiūrą jis žinojo iš pagrindų, kaip vargu ar žinojo dirigentas, ir tose vietose, kur skambėdavo tobula ir nuostabi muzika, kur dailiai ir originaliai užgrodavo koks nors vienas instrumentas, jis visas nušvisdavo ir kaip nė vienas kitas visame teatre tuo gėrėdavosi. Jis grojo kone visais instrumentais, taigi kasdien galėjau mokytis ir jo klausinėti.

Keletą mėnesių mudu nekalbėjom nieko daugiau, tik apie darbą, tačiau man jis patiko, o jis suprato, kad aš rimtai trokštu šio to daugiau išmokti, taip be jokių žodžių užsimezgė santykiai, kuriems nedaug trūko iki draugystės. Galop aš papasakojau jam apie savo sonatą smuikui ir paprašiau, kad jis pagrotų ją kartu su manim. Jis maloniai sutiko ir paskirtąją dieną atėjo pas mane į butą. Norėdamas jį pradžiuginti gavau vyno iš jo tėviškės, kurio išlenkėme po taurę, tuomet padėjau jam natas, ir mudu pradėjome groti. Jis puikiai grojo žiūrėdamas į natas, tačiau staiga liovėsi ir nuleido stryką.

— Žinot ką, Kunai, — pasakė jis, — tai juk velnioniškai graži muzika. Negaliu groti va taip iš karto, ją reikia pirma pastudijuoti. Ar negalėčiau natų parsinešti namo?

Taigi, o kai jis vėl atėjo, mudu pagrojome sonatą du sykius, o kai baigėme, jis paplojo man per petį ir sušuko:

— Ak jūs slapuke! Visuomet dedatės esąs mažas berniukas, o vogčiomis išdarinėjat tokius dalykus! Nieko daug nesakysiu, nesu profesorius, tačiau sonata šėtoniškai graži!

Pirmąkart mano kūrinį pagyrė žmogus, kuriuo tikrai pasitikėjau. Parodžiau jam viską; ir dainas, kurios kaip tik buvo spausdinamos ir netrukus pasirodė. Tačiau kad aš išdrįsau galvoti apie operą, bijojau net jam pasakyti.

Tuo puikiu metu mane išgąsdino nedidelis nuotykis, kurio niekuomet nepamiršau. Jau kiek laiko pas Muotą, pas kurį dažnai lankiausi, nebesutikau gražiosios Lotos, bet apie ją nė negalvojau, nes nenorėjau kištis į jo meilės istorijas, man buvo mieliau apie jas visiškai nieko nežinoti. Todėl nė sykio apie ją nė nepaklausiau, o jis ir šiaip niekuomet nesikalbėdavo su manim apie tokius dalykus.

Vieną popietę sėdėjau savo kambary ir studijavau partitūrą. Ant palangės miegojo juoda mano katė, visame name tvyrojo ramybė. Tada atsidarė namo durys, kažkas įėjo vidun, šeimininkė tą žmogų pasveikino ir bandė sulaikyti, bet tas išsiplėšė ir atskubėjo prie mano durų, į kurias iškart pasibeldė. Nuėjęs atidariau, tuomet aukšta elegantiška moteris su šydu žengė į kambarį ir iškart uždarė duris. Žengusi kelis žingsnius ji giliai atsikvėpė ir galop atsidengė veidą. Pažinau Lotą. Ji atrodė susijaudinusi, ir aš tuoj pat supratau, ko ji apsilankė. Paprašyta ji atsisėdo, padavusi man ranką, bet vis dar nepratarė nė žodžio. Jai, regis, palengvėjo, išvydus, koks aš susijaudinęs, lyg būtų bijojusi, jog liepsiu jai išeiti.

— Tai dėl Heinricho Muoto? — galop paklausiau aš.

Ji linktelėjo galvą.

— Jūs žinojot?

– Aš nieko nežinau, aš tik taip pamaniau.

Ji tyrinėjo man veidą akimis kaip ligonis gydytojo, tylėjo ir lėtai movėsi pirštines. Staiga pašoko, padėjo abi rankas man ant pečių ir įsmeigė į mane dideles akis.

— Ką man daryti? Jo niekuomet nebūna namie, jis niekuomet man nerašo, net neatplėšia mano laiškų! Jau trys savaitės, kaip negaliu su juo pasikalbėti. Vakar buvau tenai, žinau, kad jis buvo namuose, bet jis neatidarė durų. Jis net šuniui nešvilptelėjo, tas sudraskė man suknelę, ir šuo nebenori manęs pažinti.

— Ar jūs susibarėt? — paklausiau, kad nestypsočiau kaip stuobrys.

Ji nusijuokė.

— Susibarėm? Ak, mudu pakankamai bardavomės, pačioje pradžioje! Prie ginčų aš pripratau. Ne, pastaruoju metu jis buvo netgi mandagus, ir tas man nepatiko. Sykį jis neatėjo pats paskyręs pasimatymą; sykį pakviesta neradau jo namuose. Galų gale jis net kreipėsi į mane „jūs“! Ak, verčiau jis vėl būtų mane mušęs!

Labai išsigandau.

— Mušęs?..

Ji vėl nusijuokė.

— Šito nežinot? O, jis dažnai mane mušdavo, bet tai buvo taip seniai. Jis pasidarė mandagus, kreipdavosi į mane „jūs“, o dabar manęs nebepažįsta. Manau, jis turi kitą. Todėl ir atėjau pas jus. Maldauju, pasakykit man! Jis turi kitą? Jūs žinote! Privalote žinoti!

Nė nespėjau atsiginti, ji sučiupo abi mano rankas. Buvau kaip sustingęs, ir kad ir kaip norėjau ją atstumti ir baigti visą šitą sceną, beveik džiaugiausi, kad ji neleido pratarti man nė žodžio, nes nebūčiau žinojęs, ką jai pasakyti.

Ji, apimta vilties ir skausmo, buvo patenkinta, kad klausausi, ir prašė, ir pasakojo, ir aimanavo aistros protrūkyje. O aš tik žiūrėjau į ašarotą dailų veidą pačiame žydėjime ir negalėjau daugiau galvoti nieko, tik tai: „Jis mušė ją!“ Aš tarytum regėjau jo kumštį, ir man buvo baugu tiek jo, tiek jos, kuri mušta, niekinta ir pavaryta lyg ir nebeturėjo jokių kitų minčių ir troškimų, kaip rasti kelią atgal pas jį ir vėl kęsti patirtus pažeminimus.

Galop aistra apmalšo. Lota ėmė kalbėti lėčiau, regis, sumišo, suvokė savo padėtį ir nutilo. Kartu ji paleido mano rankas.

— Kitos jis neturi, — tyliai pratariau, — bent jau aš nieko nežinau ir nemanau, kad taip yra.

Ji dėkingai pasižiūrėjo į mane.

— Tačiau niekuo negaliu jums padėti, — kalbėjau toliau. — Niekuomet nesu su juo šnekėjęs panašiomis temomis.

Abudu valandžiukę patylėjome. Norom nenorom prisiminiau Marioną, gražuolę Marioną ir tą vakarą, kai ėjau su ja, įsikibusia man už parankės, feno glamonėjamas, ir kai ji taip narsiai palaikė savo mylimąjį. Ar ir ją jis mušdavo? Ir ar anoji lakstė jam iš paskos?

— O ko jūs atėjote pas mane? — paklausiau aš.

— Nežinau, juk turėjau kažko griebtis. Ar jūs nemanot, kad jis vis dar galvoja apie mane? Jūs geras žmogus, jūs padėsit man? Juk galėtumėt pabandyti bent jį paklausti, bent nukreipti į mane kalbą...

— Ne, šito tai negaliu. Jeigu jis dar myli jus, tai pats pas jus grįš. O jeigu ne, tada...

— Kas tada?

— Turėtumėt jį mesti, jis tikrai nevertas, kad šitaip žemintumėtės.

Tuomet ji staiga nusijuokė.

— Ak, jūs! Ką jūs išmanot apie meilę!

Ji teisi, pamaniau, bet vis dėlto jos žodžiai mane įskaudino. Jeigu jau meilė neketino manęs aplankyti, jeigu jau aš stovėjau atstu kaip pašalietis, tai kodėl turėjau būti kitų patikėtiniu ir pagalbininku? Užjaučiau šitą moterį, bet kur kas labiau niekinau. Jeigu jau meilė tokia — vienur žiaurumas, kitur pažeminimas, — tai be meilės geriau gyventi.

— Nesiginčysiu, — ramiai pasakiau. — Tokios rūšies meilės aš nesuprantu.

Lota vėl nuleido šydą.

— Na, aš jau eisiu.

Dabar man jos pagailo, bet nebenorėjau, kad beprotiška scena vėl prasidėtų, todėl tylomis atidariau jai duris, kurių link ji žengė. Palydėjau ją pro smalsumu degančią šeiminin-

kę iki laiptų; tada nusilenkiau ir ji išėjo, nieko man nebepratarusi nei pasižiūrėjusi.

Liūdnai žvelgiau jai pavymui ir ilgą laiką negalėjau atsikratyti jos vaizdo. Ar iš tikrųjų buvau visiškai kitoniškas nei jie: Mariona, Lota, Muotas? Ar iš tikrųjų tokia yra meilė? Tarytum regėjau juos visus, šituos aistros vergus, lyg audrų svaidomus ir bloškiamus į nežinomybę, vyrą, šiandien kamuojamą geismo, o rytoj — pasišlykštėjimo, mylintį niūria meile ir žiauriai nutraukiantį santykius, netikintį jokiu polinkiu ir nesidžiaugiantį jokia meile, ir tas nuolankias moteris, kenčiančias įžeidimus, smūgius, galop atstumtas ir vis tiek prie jo prilipusias, nusižeminusias iš pavydo ir paniekintos meilės, ištikimas kaip šunyčiai. Tą dieną, pirmąkart po ilgo laiko, aš pravirkau. Nenoromis verkiau pykčio ašaromis dėl šitų žmonių, dėl savo draugo Muoto, dėl gyvenimo ir dėl meilės, ir ramesnėmis slaptesnėmis ašaromis verkiau dėl savęs paties, gyvenančio tarp jų visų lyg kitoje planetoje, nesuvokiančio gyvenimo, trokštančio meilės ir turinčio jos bijoti.

Paskui ilgai nėjau pas Heinrichą Muotą. Tuo metu jis skynė laurus kaip Vagnerio operų atlikėjas ir buvo pradėtas laikyti žvaigžde. Kartu ir aš kukliai žengiau į viešumą. Atspausdintos mano dainos buvo maloniai priimtos, o du kameriniai kūriniai atliekami per koncertus. Tai buvo kol kas tylus skatinantis draugų pripažinimas, kritikai laikėsi atokiau lūkuriuodami ar dar saugojo kaip pradedantįjį kompozitorių.

Daug bendravau su smuikininku Teizeriu, aš jam patikau, jis gyrė mano kūrinius džiaugdamasis kaip tikras bičiulis, pranašavo didžiulę sėkmę ir niekuomet neatsisakydavo su manim pagroti. Ir vis dėlto man kažko trūko. Mane traukė prie Muoto, bet aš dar tebevengiau jo. Apie Lotą daugiau nieko nebegirdėjau. Ir kodėl aš nebuvau laimingas? Plūdau pats save, kad nepasitenkinau ištikimojo nuostabiojo Teizerio bičiulyste. Mano nuomone, ir jam kažko trūko. Jis man

regėjosi esąs pernelyg linksmas, pernelyg giedrios nuotaikos, pernelyg viskuo patenkintas, nežinąs jokių bedugnių. Apie Muotą jis atsiliepdavo blogai. Kartais teatre, kai Muotas dainuodavo, jis pasižiūrėdavo į mane ir šnibžtelėdavo: „Štai, tas ir vėl chaltūrina! Galutinai išlepintas! Mocarto tai nedainuoja, ir pats žino kodėl". Turėjau pritarti, kad jis teisus, taip ir elgiausi, bet ne iš visos širdies, aš linkau prie Muoto, bet nenorėjau jo teisinti. Muotas turėjo kažko, ko trūko Teizeriui, apie ką tas nė trupučio nenusimanė ir kas siejo mane su Muotu. Tai buvo amžinas geismas, ilgesys ir nepasitenkinimas. Jie skatino mane mokytis ir kurti, traukė prie žmonių, kurie atitoldavo nuo manęs, tokių kaip Muotas, kurį tas pats nepasitenkinimas kamavo ir erzino, tik kitonišku būdu. Žinojau, kad muziką kursiu visuomet, bet man knietėjo bent sykį kurti ją esant laimingam, visko pertekusiam, kupinam neslopinamo džiaugsmo, užuot visuomet kūrus iš liūdesio ir meilės troškimo. Ak, kodėl man neteikė laimės tai, ką laikiau savu — manoji muzika? Ir kodėl Muotui neteikė laimės tai, ką turėjo jis — tūžmus gyvastingumas ir moterys?

Teizeris buvo laimingas, jo nekamavo nepasiekiamų dalykų troškimas. Jis tyliai, visai pamiršęs save, džiaugėsi muzika, iš kurios niekuomet nereikalaudavo daugiau, nei ji jam duodavo, o ne muzikai jis buvo dar nereiklesnis, jam tereikėjo tik vieno kito draugo, kai kada gero vyro taurės, o laisvalaikiu paiškylauti, nes jis buvo keliauninkas ir gamtos mėgėjas. Jeigu teosofų mokslas šį tą reiškė, tuomet šitas žmogus buvo beveik tobulybė, tokio gero būdo ir tokios uždaros aistroms ir nepasitenkinimui širdies. Bet aš nenorėjau, nors gal kai kada retkarčiais ir kildavo tokių minčių, būti toks kaip jis. Nenorėjau būti kitoks, norėjau lindėti savo kailyje, nors dažnai jis man tapdavo per ankštas. Ėmiau justi savyje jėgą nuo tada, kai mano kūriniai ėmė daryti šiokią tokią įtaką, ir net po truputį didžiuotis. Turėjau rasti kokį nors til-

tą pas žmones, būdą su jais sugyventi, užuot vis buvęs pralaiminčiuoju. Jeigu jau nebuvo kito kelio, tai gal pas juos vedė mano muzika. Jeigu žmonės nenorėjo pamilti manęs, tai jie bus priversti pamilti mano muziką.

Niekaip negalėjau atsikratyti tokių pamišėliškų minčių. Ir vis dėlto buvau pasirengęs visas atsiduoti ir pasiaukoti, jeigu tik kas nors manęs būtų užsinorėjęs, jeigu tik kas nors būtų tikrai mane supratęs. O argi muzika nebuvo slaptas pasaulio pagrindas, argi planetos ir žvaigždės nešoko darnaus ratelio? O man lemta likti vienam ir nerasti žmonių, kurių esybė dailiai susiderintų su manąja?

Praėjo vieneri mano gyvenimo šiame svetimame mieste metai. Be Muoto, Teizerio ir mūsų kapelmeisterio Reslerio, iš pradžių labai mažai su kuo bendravau, tačiau pastaruoju metu pažįstamų ratas padidėjo, ir dėl to man nebuvo nei smagu, nei liūdna. Kadangi buvo grojami mano kamerinės muzikos kūriniai, susipažinau ir su miesto, ne tik teatro, muzikantais, siauram žinovų rate dabar jau nešiau nesunkią ir malonią po truputį augančios šlovės naštą, aš pastebėjau, kad esu žinomas ir stebimas. Tai pati saldžiausia šlovės pusė, kai dar nežvelgi į didelį pasisekimą, niekam nesukeli pavydo, nesi nuo visų atskirtas. Vaikštai jausdamas, jog vienur ar kitur esi apžiūrinėjamas, vadinamas pavarde, giriamas, aplink tave draugiški veidai, matai, kaip pripažintieji palankiai linkteli tau galvą, o jaunesni sveikinasi su pagarba, ir visuomet viduje kažkas tau slapčiomis kužda, kad geriausi laikai dar ateis, kaip paprastai būna jauniems, kol jie pamato, jog geriausi laikai jau praeity. Pasitenkinimą daugiausia gadino tai, kad pripažinimas man visuomet rodėsi atmieštas užuojauta. Dažnai net dingodavosi, kad mane globoja ir būna man tokie draugiški, nes esu vargšas luošys, kuriam negaila skirti trupučio paguodos.

Po vieno koncerto, kur buvo grojamas mano Duetas smuikui, aš susipažinau su turtingu fabrikantu Imtoru, ku-

ris buvo laikomas tikru muzikos mylėtoju ir jaunų talentų globėju. Tai buvo itin mažo ūgio ramus žmogus žilstelėjusiais plaukais, į kurį pasižiūrėjus nebuvo matyti nei jo turtingumo, nei nuoširdaus susidomėjimo menu. Tačiau iš jo pasakytų žodžių puikiai supratau, kiek jis nusimano apie muziką: jis nešlovino išsijuosęs, o ramiai pagyrė kaip tikras specialistas, ir tai reiškė daugiau. Jis man papasakojo, ką jau seniai buvau girdėjęs iš kitų, kad jo namuose neretą vakarą muzikuojama, grojami seni ir nauji kūriniai. Jis pakvietė mane ir galop pasakė:

— Mes turime ir jūsų dainas, mėgstame jas. Ir mano duktė apsidžiaugs.

Kol susiruošiau apsilankyti pas jį, gavau kvietimą. Ponas Imtoras prašė leidimo, kad jo namuose būtų atliktas mano Trio *Es–dur.* Savo paslaugas pasiūlė entuziastingi mėgėjai, smuikininkas ir violončelininkas, pirmoji smuiko partija esanti palikta man, jeigu aš pageidaująs irgi griežti. Žinojau, kad Imtoras paprastai dosniai atsilygina profesionaliems muzikantams, grojantiems jo namuose. Honorarą paimti man būtų buvę nemalonu, ir vis dėlto aš nežinojau, kas slypi po šiuo kvietimu. Galų gale sutikau, abudu muzikantai apsilankė pas mane nešini savo partijomis, mes kelissyk parepetavome. Per tą laiką apsilankiau pas Imtorą, tačiau nieko neradau namie. Taip atėjo paskirtasis vakaras.

Imtoras buvo našlys, gyveno sename, paprastame ir solidžiame miestelėnų name, viename iš tų nedaugelio, kuriuos išaugusiame mieste supa neapkarpyti sodų sklypai. Sodo nedaug temačiau, kai nuėjau ten vakare, tik trumpą alėją aukštų platanų, ant kurių kamienų baltavo krintančios žibintų šviesos dėmės, o tarp jų stovėjo keletas senų patamsėjusių skulptūrų. Už didelių medžių kukliai stovėjo senas, platus ir žemas namas, kurio vidinės sienos nuo pat paradinių durų, koridorių, laiptų ir visuose kambariuose buvo gausiai nuka-

binėtos senoviniais paveikslais; daugybe šeimos portretų ir pajuodavusių kraštovaizdžių, senamadiškų vedutų ir gyvūnų paveikslų. Atėjau kartu su kitais svečiais, mus pasitiko ir pristatė ekonomė.

Draugija susirinko nelabai didelė, tačiau ne per erdviausiuose kambariuose buvo kiek ankšta, kol buvo atidarytos durys į muzikos salę. Čia buvo erdvu, viskas atrodė esą nauja, pianinas, spintos su natomis, šviestuvai, kėdės, tik paveikslai ant sienų ir čia visi senoviniai.

Muzikantai, su kuriais turėjau groti, buvo jau tenai, mes pasistatėme pultus, atsižvelgdami į šviesas, ir pradėjome derinti instrumentus. Tuomet salės gale atsidarė durys ir per kol kas pustamsę salę perėjo šviesiai apsirengusi dama. Abudu ponai pasveikino ją su ypatingu dėmesiu, aš supratau, kad tai Imtoro duktė. Akimirką ji klausiamai žvelgė į mane, o tada, nespėjus manęs pristatyti, mergina padavė man ranką ir pasakė:

— Aš jus jau pažįstu, jūs esat ponas Kunas? Malonu!

Ši graži mergina iškart pasirodžiusi padarė man įspūdį, bet jos balsas buvo toks skambus ir mielas, kad aš širdingai paspaudžiau atkištą ranką ir linksmai pažvelgiau panelei į akis, maloniai ir draugiškai mane sveikinančias.

— Džiaugiuosi išgirsianti Trio, — tarė ji šypsodama, lyg būtų tikėjusis pamatyti mane tokį, koks ir buvau, ir buvusi patenkinta.

— Aš irgi, — atsakiau nežinodamas, ką kalbu, ir vėl pasižiūrėjau į ją, o ji linktelėjo galvą. Paskui išėjo iš salės, o aš nulydėjau ją akimis. Netrukus ji vėl grįžo su tėvu už parankės, o jiems įkandin suėjo visi svečiai. Mes trys jau sėdėjome prie pultų pasiruošę. Žmonės susėdo, keli pažįstami pasisveikino su manim linktelėdami galvas, šeimininkas paspaudė man ranką, o kai jau visi sėdėjo, elektros šviestuvai užgeso, liko degti tik aukštos žvakės virš mūsų natų.

Beveik pamiršau savo muziką. Salės gale susiradau akimis panelę Gertrūdą, kuri sėdėjo patamsy, atsirėmusi į knygų spintą. Tamsiai geltoni jos plaukai atrodė kone juodi, akių neįžiūrėjau. Tuomet tyliai paskaičiavau taktą, linktelėjau, ir mes pradėjome groti *andante*.

Dabar grodamas pajutau malonų jaudulį, lingavau pagal taktą ir lyg skrajojau skambant garsams, kurie man visi regėjosi nauji ir lyg šią akimirką sukurti. Mano mintys apie muziką ir tyros mintys apie Gertrūdą Imtor susiliejo į daiktą niekieno netrukdomos, aš traukiojau stryką ir nurodinėjau akimis savo partneriams, gražiai ir tolygiai sklido muzika, nusinešdama mane kartu, auksiniu keliu plūdo pas Gertrūdą, kurios nebegalėjau ir visiškai nebetroškau matyti. Aš atidaviau jai savo muziką ir savo alsavimą, savo mintis ir širdies tvinksnius kaip keliauninkas rytą atsiduoda skaidriai žydrynei ir ryškiam pievų spindesiui neprašomas ir pats savęs neprarasdamas. Kartu su palaima ir didėjančiu garsų antplūdžiu mane pagavo ir iškėlė aukštyn iš nuostabos atsiradusi laimė, kad šitaip staiga sužinojau, kas yra meilė. Tai nebuvo naujas jausmas, tik išsiaiškinimas ir apibūdinimas seniausių nuojautų, sugrįžimas į tėviškę.

Pirmoji dalis buvo baigta: aš leidau pailsėti tik minutę. Tyliai suskambo švelnūs sumiši stygų balsai, pro susidomėjusius veidus ir linkčiojančias galvas akimirką išvydau tamsiai geltonus plaukus ir skaisčiai raudoną, griežtų linijų burną, paskui bilstelėjau į savo pultą ir mes užgrojome antrąją dalį, turėjusią suteikti malonumo klausytojams. Muzikantai įšilo, vis labiau ryškėjantis melodijos ilgesys neramiai išskleidė sparnus, nepatenkintas sukdamas ratus pakilo aukštyn ir nutolo baimingai aimanuodamas. Sodrus ir žemas violončelės balsas pagavo melodiją, primygtinai išryškino, o paskui ji nuaidėjo kitokia žemesne tonacija ir kupina nevilties ištirpo, užgožta niūrių bosų.

Šita antroji dalis buvo mano išpažintis, mano ilgesio ir nepasitenkinimo išraiška. Trečioji turėjo atskleisti išsivadavimą ir norų išsipildymą. Tačiau nuo šio vakaro aš žinojau, kad mano kūrinys nieko nevertas, ir grojau jį nerūpestingai, žiūrėdamas kaip į praeitį. Mat dabar maniau tiksliai žinąs, kaip turėtų skambėti garsai, reiškią išsivadavimą, kaip iš audringo balsų šurmulio turėtų išsiveržti žvilgesys ir ramybė, lyg šviesa pro sunkius debesis. Viso šito trečiojoje mano kūrinio dalyje nebuvo, tai buvo tik mėginimas tarp pagarsėjusių disonansų kiek išskirti ir vėl pakartoti pirmą pagrindinę melodiją. Iš to, kas dabar spindėjo ir aidėjo mano sieloje, čia nebuvo nei garso, nei spindulėlio, ir aš stebėjausi, jog niekas to nemato.

Trio baigėsi. Linktelėjau muzikantams ir padėjau smuiką. Vėl užsidegė šviesos, draugija sujudo sukruto, kai kas, kaip paprastai, priėjo prie manęs pasakyti mandagių žodžių, pagirti, pakritikuoti, kad pademonstruotų savo išmintį. Niekas man neprikišo pagrindinio kūrinio trūkumo.

Visi išsivaikščiojo po kelis kambarius, buvo patiekta arbatos, vyno ir kepinių, kabinete ponai rūkė. Praėjo viena valanda, kita. Ir galų gale, kai aš jau beveik nebesitikėjau to sulaukti, šalia manęs atsirado Gertrūda ir padavė man ranką.

— Ar jums patiko? — paklausiau.

— Taip, buvo gražu, — linktelėjo ji galvą. Bet aš mačiau, kad ji suprato daugiau. Todėl pasakiau:

— Jūs turit galvoje antrąją dalį. Visa kita juk niekai.

Ji vėl smalsiai pasižiūrėjo man į akis, su geraširdiška išmintim lyg būtų subrendusi moteris, ir tylutėliai pratarė:

— Vadinasi, jūs pats žinot. Ar ne tiesa, pirmoji dalis yra gera muzika. Antroji dalis yra didinga ir pernelyg daug reikalauja iš trečiosios. Ir kai jūs grojot, buvo matyti, kur jūs buvot tikrai paniręs į muziką ir kur ne.

Miela buvo išgirsti, kad jos tyros geros akys stebėjo mane, man to nė nežinant. Ir jau šį patį pirmąjį mūsų pažin-

ties vakarą aš pamaniau, kokia palaima būtų praleisti visą gyvenimą sekamam šių gražių ir nuoširdžių akių žvilgsnio ir kad tuomet būtų neįmanoma kada nors blogai pasielgti ar pagalvoti. Ir nuo to vakaro žinojau, kad kažkur galima rasti mano vienumos ir švelniausios harmonijos troškimo numalšinimą ir kad žemėje gyvena žmogus, į kurio žvilgsnį ir balsą tyrai ir nuoširdžiai duoda atsaką kiekvienas mano pulso tvinksnis ir kiekvienas oro gurkšnis.

Ji netrukus pajuto, kad mano sieloje draugišką ir skambų atbalsį rado visa jos esybė, ir nuo pat pirmos valandos ramiai, pasitikėdama galėjo atverti man savo sielą nieko neslėpdama ir nebijodama nesusipratimų ar išdavystės. Mudu iškart susidraugavome taip artimai, taip greitai ir nejučiomis, kaip įmanoma susidraugauti tik jauniems ir mažai sugedusiems žmonėms. Tiesa, iki to laiko aš kada ne kada vis įsimylėdavau, tačiau visuomet — o ypač po susiluošinimo — tas jausmas būdavo baikštus, geidulingas ir netvirtas. O dabar įsimylėjimą pakeitė meilė, ir man regėjosi, kad nuo akių nukrito plonas pilkas šydas ir atsivėrė pirmovinės dieviškos šviesos nutviekstas pasaulis, kokį jį mato vaikai ir mes patys svajonėse apie rojų.

Gertrūdai tuomet buvo kiek daugiau nei dvidešimt metų, laiba ir sveika kaip jaunas dailus medis ji nepalytėta paliko už savęs įprastinius paauglės smulkmeniškumus ir svaičiojimus, paklusdama savo pačios tauriai esybei kaip neklystamai skambančiai melodijai. Man krūtinę užliejo šiluma žinant, kad šiame netobulame pasaulyje gyvena tokia būtybė, ir aš nė nemaniau jos susigauti ir pasigrobti vien sau pačiam. Džiaugiausi, kad man leista truputį prisidėti prie gražios jos jaunystės ir iš pat pradžių patekti tarp gerų jos draugų.

Tą naktį po koncerto ilgai neužmigau. Tačiau manęs nekamavo nei karštis, nei nerimas, aš būdravau ir nė nebandžiau užmigti, nes man pabudo pavasaris ir širdis, ilgai ir viltingai klaidžiojusi daugelį žiemų, galop rado teisingą ke-

lią. Į kambarį liejosi blankus nakties švitesys; visi gyvenimo ir meno tikslai aiškūs ir artimi kaip feno nugairintos aukštybės plytėjo man priešais, jutau nenutrūkstamai iki pat palaimingų vaikystės metų slėpiningu taktu skambančią anksčiau dažnai prarastą savo gyvenimo melodiją. O jeigu šį išsvajotą jausmo aiškumą ir stiprumą norėjau išsaugoti, sukaupti į vieną vietą ir pavadinti, tai sakiau Gertrūdos vardą. Su juo ir užmigau, jau paryčiais, o dieną atsikėliau žvalus ir pailsėjęs lyg būčiau ilgai ilgai miegojęs.

Tada vėl prisiminiau niūrias paskutinių mėnesių mintis, pasipūtėliškas mintis, ir supratau, ko man andai trūko. Šiandien manęs niekas nebekamavo, nebegadino nuotaikos, nebesiutino, ausyse vėl skambėjo harmoningi garsai, vėl užplūdo jaunystės svajos apie sferų darną. Vėl ėmiau žengti, mąstyti ir kvėpuoti pagal slaptą melodiją, gyvenimas vėl įgijo prasmę, o tolumas nutvieskė ryto žara. Niekas nepastebėjo tokio mano pasikeitimo, niekas nebuvo man toks artimas. Tik Teizeris, tas kūdikis, linksmai kumštelėjo per repeticiją teatre ir pasakė:

— Puikiai išsimiegojot šiąnakt, ar ne?

Pamąsčiau, kuo čia galėčiau jį nudžiuginti, ir per artimiausią pertrauką paklausiau:

— Teizeri, kur jūs šią vasarą keliausit?

Jis susidrovėjęs nusijuokė, visas išraudo kaip nuotaka, paklausta apie vestuvių dieną, ir atsakė:

— Dievulėliau, iki to dar marios laiko! Bet žvilgtelėkit: čia aš jau turiu žemėlapius. — Jis paplekšnojo per vidinę kišenę: — Šįkart žygis prasidės nuo Bodeno ežero: Reino slėnis, Lichtenšteino kunigaikštystė, Churas, Albula, Oberengadinas, Maloja, Bergelis, Komo ežeras. Atgalinio maršruto dar nežinau.

Jis vėl pakėlė stryką ir dar gudriai bei linksmai nužvelgė mane pilkšvomis vaikiškomis akimis, kurios, rodos, nebuvo

mačiusios niekuomet nei pasaulio purvo, nei kančios. Pasijutau jam artimas kaip brolis, ir taip, kaip jis džiaugėsi savo ilga, kelias savaites truksiančia kelione pėsčiomis, laisve, nerūpestingu bendravimu su saule, oru ir žeme, taip aš vėl džiaugiausi visais savo gyvenimo keliais, kurie atsivėrė man pliskinami atjaunėjusios saulės ir kuriais buvau linkęs traukti iškėlęs galvą, atviromis akimis ir tyra širdžia.

Šiandien, kai žvelgiu atgal į praeitį, visa tai jau nutolę nuo manęs, likę ten, kur tada aušo rytas, bet šiek tiek anų dienų šviesos dar ir dabar švykso ant mano kelių, nors ir nebespindi taip jaunai ir džiaugsmingai, ir šiandien tai kaip ir anuomet guodžia mane ir slogiausiomis valandomis teikia palaimos ir apvalo nuo dulkių sielą, kai ištariu Gertrūdos vardą ir pagalvoju apie ją, kaip ji tada savo tėvo muzikos salėje žengė prie manęs, lengva kaip paukštelis ir patikli lyg draugė.

Taigi aš vėl nuėjau pas Muotą, kurio nuo tos pamišėliškos gražiosios Lotos išpažinties vengiau kaip įmanydamas. Tokį mano elgesį jis buvo pastebėjęs, bet, kaip aš žinojau, buvo pernelyg išdidus ir pernelyg abejingas, kad dėtų pastangas siekdamas mano draugystės. Taigi jau keletą mėnesių mudu nebebuvom susitikę vieni. O dabar, kai aš sklidinas pasitikėjimo vėl žvelgiau į gyvenimą, kupinas geriausių ketinimų, pirmiausia man pasirodė būtina vėl suartėti su paniekintuoju draugu. Progą man davė sukurta daina; nusprendžiau paskirti šitą dainą jam. Ji buvo panaši į „Lavinų dainą“, kuri jam patiko, štai jos žodžiai:

Aš užpūčiau plevenančias žvakes,
Pro langą srūvanti naktis svaigino
Ir švelniai apkabinusi mane
Broliu vadino.

Abu mes pasiilgome namų
Ir pranašiom svajonėm juos apgobę
Prisiminėm pakuždomis anuos laikus
Gimtoj pastogėj.

Dailiai ją perrašiau ir viršuje išvedžiojau: „Skiriu savo draugui Heinrichui Muotui".

Ir nuėjau pas jį tada, kai žinojau tikrai būsiant namuose. Ir iš tikrųjų mane pasitiko jo dainavimas, jis repetavo vaikščiodamas po įspūdingą savo buto kambarį. Muotas ramiai mane priėmė.

— Tik pasižiūrėkit, ponas Kunas! Maniau, jau niekuomet manęs nebeaplankysit.

— Ir vis dėlto, — atsakiau, — aš čia. Kaip jums sekasi?

— Kaip visuomet. Malonu, kad vėl išdrįsot pas mane užsukti.

— Taip, pastaruoju metu nebuvau ištikimas...

— Net labai aiškiai tą parodėt. Žinau ir kodėl.

— Vargu ar žinot.

— Žinau. Pas jus apsilankė Lota, ar ne?

— Taip, nenorėjau apie tai kalbėti.

— Ir nėra jokio reikalo. Taigi jūs vėl čia.

— Ir aš kai ką atnešiau.

Padaviau jam natas.

— O, nauja daina! Puiku, aš jau baiminausi, kad įstrigot toje nuobodžioje styginėje muzikoje. Ir čia dedikacija! Man? Jūs nejuokaujat?

Nustebau, kad jį taip nudžiuginau, veikiau tikėjausi, kad jis pasišaipys iš mano dedikacijos.

— Žinoma, aš džiaugiuosi, — nuoširdžiai pasakė jis. — Visuomet džiaugiuosi, kai mane įvertina padorūs žmonės, o ypač jūs. Tylomis aš jau įtraukiau jus į mirusiųjų sąrašą.

— Sudarinėjat tokius sąrašus?

— O taip, kai turi ar esi turėjęs daug draugų, kaip aš... Būtų šaunus katalogas. Doruosius visuomet aukščiausiai vertindavau, ir kaip tik jie visi atsuka man užpakalį. Tarp niekšų kasdien rasi draugų, bet tarp idealistų ir normalių piliečių sunku įsitvirtinti, jeigu jau esi prastai pagarsėjęs. Šiuo metu jūs beveik vienintelis. Ir kaip jau būna — ką sunkiausiai gauni, tą karščiausiai myli. Ar jums irgi taip pat yra? Man visuomet rūpi tiktai draugai, o vietoj jų, prie manęs kimba vien moterys.

— Iš dalies jūs pats dėl to kaltas, pone Muotai.

— Kodėl?

— Su visais elgiatės kaip tik taip, kaip elgiatės su moterimis. O su draugais to daryti nevalia, todėl visi jums ir parodo kulnus. Jūs egoistas.

— Ačiū Dievui, kad esu toks. Beje, jūs nemažesnis egoistas. Kai siaubingoji Lota išliejo jums savo kančias, jūs nė piršto nepajudinot. Net nepasinaudojot proga atvesti manęs į doros kelią, už ką esu jums dėkingas. Jūs pasibaisėjot visa ta istorija ir likot nuošalėje.

— Na, štai aš ir vėl čia. Jūs teisus, aš turėjau pagelbėti Lotai. Bet aš nieko nenutuokiu apie tokius dalykus. Ji pati išjuokė mane ir pasakė, kad aš nieko neišmanau apie meilę!

— Taigi, tuomet šauniai laikykitės draugystės! Tai juk irgi puiki sfera. O dabar sėskitės ir akompanuokit, mes bent sykį ją parepetuosim. Ak, ar dar prisimenat savo pirmąją dainą? Regis, pamažu jūs tapot garsenybe.

— Šiokia tokia, šiaip ar taip, aš niekuomet neatsistosiu greta jūsų.

— Niekai. Jūs esat kompozitorius, kūrėjas, dievukas. Kam jums toji šlovė? Tokiems kaip aš reikia skubėti, jeigu nori kai ko pasiekti. Mes, dainininkai ir cirkininkai, turime elgtis kaip moterys, pardavinėti savo kailį, kol jis dailus ir ly-

gus. Kiek tik įmanoma daugiau šlovės, pinigų, moterų ir šampano! Nuotraukų žurnaluose, laurų vainikų. Mat jeigu aš šiandien subloguosiu arba tereikia vieno vienintelio plaučių uždegimėlio, ir rytoj man jau galas, o šlovės, laurų vainikų ir karjeros kaip nebūta.

— Na, jums dar toli iki šito.

— Ak, žinot, apskritai man velnioniškai rūpi senėjimas. Jaunystė yra apgaulė, tikra laikraščių ir vadovėlių apgaulė. Gražiausias gyvenimo tarpsnis! Nesąmonė, seni žmonės visuomet atrodo man labiau patenkinti. Jaunystė yra sunkiausias gyvenimo metas. Pavyzdžiui, vyresniame amžiuje beveik nepasitaiko savižudybių.

Aš pradėjau skambinti, ir jo dėmesys nukrypo į dainą, jis tuoj pat pagavo melodiją ir vienoje vietoje, kur melodija reikšmingai perėjo iš *moll* į *dur*, pritariamai kumštelėjo man alkūne.

Vakare namuose, kaip aš ir baiminausi, radau pono Imtoro laišką, kur buvo parašyti keli malonūs žodžiai ir pridėtas daugiau nei padorus honoraras. Parsiunčiau atgal pinigus ir brūkštelėjau kelias eilutes, jog esu pakankamai pasiturintis ir verčiau lankyčiausi jo namuose kaip draugas. Kai vėl jį sutikau, jis mane pakvietė netrukus apsilankyti, ir pasakė:

— Aš taip ir maniau, kad nieko neišeis. Gertrūda sakė, jog apskritai nereikia jums nieko siųsti, bet aš vis dėlto norėjau pabandyti.

Nuo to laiko pasidariau dažnas svečias Imtoro namuose. Per daugelį namų koncertų atlikdavau pirmojo smuiko partiją, nunešdavau ten visus naujus kūrinius, savus ir svetimus, ir dauguma mažesnių mano kūrinių pirmąkart būdavo pagrojami pas Imtorus.

Vieną pavasario popietę namuose teradau Gertrūdą su drauge. Lijo, ir aš paslydau ant priebučio laiptelių, taigi ji nebenorėjo išleisti manęs į gatvę. Įsišnekome apie muziką, ir aš

beveik nejučiomis pradėjau pasakoti, ir kaip tik apie laiką, praleistą Graubiundene, kur sukūriau pirmąsias savo dainas. Paskui sumišau, neišmanydamas, ar teisingai pasielgiau išliejęs širdį šiai merginai. Tuomet Gertrūda beveik nedrąsiai tarė:

— Turiu jums šį tą prisipažinti, bet jums nevalia pykti ant manęs. Aš persirašiau dvi jūsų dainas ir išmokau.

— Taip, argi jūs dainuojat? — sušukau priblokštas. Iškart prisiminiau tą juokingą nuotykį su pirmąja savo jaunystės meile, kai išgirdau tą merginą prastai dainuojant.

Gertrūda linksmai nusišypsojo ir linktelėjo galvą:

— O taip, dainuoju, nors tik sau ir keletui draugų. Jeigu jūs man paakompanuosit, padainuosiu jums tas dainas.

Mudu priėjome prie pianino, ji padavė man natas, dailiai parašytas jos grakščia moteriška ranka. Pradėjau skambinti tyliai, kad galėčiau gerai ją girdėti. O ji dainavo vieną dainą, paskui kitą, aš sėdėjau ir klausiausi, ir išgirdau savo muziką pakitusią ir lyg užburtą. Ji dainavo aukštu, skambiu kaip paukštelio, maloniu balsu, gražesnio dainavimo nebuvau girdėjęs per visą gyvenimą. Tačiau į mane tas balsas įsiveržė kaip pavasarinė audra į užsnigtą slėnį, ir kiekviena gaida nuplėšė man nuo širdies po apvalkalą, o apimtas palaimos ir tarytum pakibęs ore, turėjau grumtis su savimi ir tvardytis, nes ašaros užtvindė man akis ir buvo beuždengiančios natas.

Aš jau tariausi žinąs, kas yra meilė, ir rodžiausi sau protingas, pilnas paguodos kitomis akimis pažvelgiau į pasaulį ir pasijutau labiau priartėjęs prie gyvenimo ir suvokiąs jį. Dabar viskas pasikeitė, nebeliko aiškumo, paguodos ir linksmybės, siautė audra ir liepsnos, džiūgaudama ir virpėdama mano širdis vėl pasitraukė nuo gyvenimo, nieko nebenorėdama žinoti ir tik trokšdama sudegti savo pačios liepsnose. Jeigu kas nors dabar būtų manęs paklausęs, kas gi yra meilė, būčiau pamanęs, jog žinau ir galiu pasakyti, o mano žodžiai būtų buvę niūrūs ir liepsningi.

Tuo tarpu viską apgaubė tyras malonus Gertrūdos balsas, regis, jis linksmai šaukė mane ir troško tik džiugesio, ir vis dėlto skriejo tolyn į nepasiekiamas aukštumas, nesugaunamas ir veik nepažįstamas.

Ak, dabar aš supratau viską, kas buvo. Kad ir kaip ji dainavo, kokia maloni buvo, kaip troško man gero, ne šito aš geidžiau. Jeigu ji netaps mana visiškai ir visiems laikams, nepriklausys tik man vienam, tuomet gyvenimas nieko nevertas ir visas sielos gerumas, švelnumas ir savitumas beprasmiškas.

Pajutau ranką ant peties, išsigandau ir atsisukau, ir pažiūrėjau jai į veidą. Šviesios akys žvelgė rimtai, ir tik pamažiukais, nes aš spoksojau į ją, ji ėmė meiliai šypsotis ir rausti.

Galėjau jai tik padėkoti. Ji nežinojo, kas man pasidarė, tik pajuto ir suprato, kad aš susijaudinau, ir atsargiai surado kelią į buvusią linksmybę ir nerūpestingą pašnekesį. Paskui aš greitai išėjau.

Namo nėjau ir net nesupratau, ar dar lyja. Pasiramsčiuodamas lazda ėjau gatvėmis, tačiau tai nebuvo pasivaikščiojimas, o gatvės — ne gatvės, aš skriejau ant audros debesų per neramų griaudėjantį dangų, kalbėjausi su audra, pats pavirtęs į audrą, ir iš begalinių tolių girdėjau sklindančius jaudinančius garsus — aukštą tyrą skambų kaip paukščio giesmė moters balsą, jis atrodė visiškai neturįs žmogiškų minčių ir nerimasties, ir vis dėlto jame tilpo visa patrakėliškos aistros saldybė.

Visą vakarą nedegdamas lempos prasėdėjau savo kambaryje. Kai nebegalėjau ištverti, nors jau buvo vėlu, išsirengiau pas Muotą, bet jo langai buvo tamsūs, taigi grįžau atgal. Vaikštinėjau beveik visą naktį ir galop pavargęs, atsipeikėjęs iš svajų, apsižiūrėjau stovįs prie Imtorų sodo. Seni medžiai iškilmingai ošė apglėbę pasislėpusį namą, iš kurio nesklido

jokio garso, jokio spindulio, o tarp debesų čia suspindėdavo, čia vėl išnykdavo blankios žvaigždės.

Palūkuriavau keletą dienų, kol vėl išdrįsau apsilankyti pas Gertrūdą. Tuo metu gavau laišką nuo to poeto, kurio eilėraščiams buvau parašęs muziką. Jau dvejus metus mudu palaikėme ryšius, kada ne kada man ateidavo keisti jo laiškai, aš jam siųsdavau savo kūrinius, o jis man — savo eilėraščius. Dabar jis rašė:

„Brangusis pone! Jau senokai nieko apie mane negirdėjot. Aš uoliai darbavausi. Nuo to laiko, kai turiu Jūsų kūrinius ir suprantu juos, visuomet mano galvoje sukosi tekstas, skirtas Jums, bet jis niekaip nesidavė užrašomas. Dabar jis jau čia, galima sakyti, beveik baigtas, tai yra tekstas operai, kuriai turite sukurti muziką. Jūs negalit būti labai laimingas žmogus, tą byloja Jūsų muzika. Apie save nieko nekalbėsiu; tačiau šitas tekstas Jums. Kadangi mums nenusimato šviesesnės ateities, tai bent parodysim žmonėms keletą puikių kūrinėlių, kurių klausantis storaodžiams bent akimirką paaiškės, kad gyvenimas ne toks, koks atrodo iš paviršiaus. Kadangi mes neišmanome, kur patiems save padėti, tai tegu bent kiti pajunta neišnaudotas mūsų jėgas.

Jūsų Hansas H.“

Tada lyg kibirkštis nukrito į paraką. Parašiau prašydamas teksto, o kadangi nesitvėriau iš nekantrumo, tai sudraskiau laišką ir pasiunčiau telegramą. Po savaitės gavau rankraštį, nedidelę aistringos meilės dramą eilėmis, dar su spragomis, bet kol kas mane tenkinančią. Skaičiau jas, deklamavau mintyse, kad ir kur būčiau ėjęs, dainavau jas, grojau smuiku dieną ir naktį pagal jų žodžius, o netrukus nuskubėjau pas Gertrūdą.

— Turite man padėti, — sušukau. — Aš kuriu operą. Štai trys apmatai jūsų balsui. Ar nepasižiūrėtumėt? O paskui gal padainuotumėt man?

Ji apsidžiaugė, išklausė mano pasakojimą, pavartė natas ir pažadėjo kuo greičiau jas išmokti.

Stojo karštas, pertekęs darbo metas; aš gyvenau apgirtęs nuo muzikos ir meilės, niekam daugiau nebetinkamas, ir tik vienintelė Gertrūda žinojo mano paslaptį. Nešiau jai natas, kurias ji mokėsi ir dainavo man; klausinėjau ją, viską jai grojau , ir ji pati degė kartu su manim, mokėsi ir dainavo, patarė, padėjo ir aistringai mėgavosi paslaptimi ir gimstančiu kūriniu, priklausančiu mums abiem. Nebuvo nė vienos užuominos, nė vieno pasiūlymo, kurio ji iškart nebūtų supratusi ir priėmusi, galop ji pati dailia rašysena puolė į pagalbą man rašant ir perrašant. Teatre pasiėmiau atostogas dėl ligos.

Mudu su Gertrūda nė trupučio nesivaržėme vienas kito, mus nešė ta pati srovė, abu kūrėme vieną kūrinį, tiek jai, tiek man tai buvo subrendusių jaunystės jėgų suklestėjimas, laimė ir kerai, kur nematomis liepsnojo ir mano aistra. Ji neskyrė manęs nuo mano kūrinio, mylėjo mus ir pati buvo mums sava, ir man taip pat meilė ir darbas, muzika ir gyvenimas tapo nebeišskiriami. Kartais žiūrėdavau į dailiąją merginą stebėdamasis ir žavėdamasis, ir ji atsakydavo į mano žvilgsnį, o kai išeidavau ar ateidavau, ji meiliau ir stipriau suspausdavo man ranką, nei pats būčiau drįsęs jai paspausti. O kai tomis drungnomis pavasario dienomis per sodą skubėdavau į senąjį namą, nebežinojau, ar mano kūrinys, ar mano meilė gena mane ir suteikia sparnus?

Tokie laikai ilgai nesitęsia. Jau artėjo pabaiga, ir mano meilės liepsna vėl ėmė plūsčioti vieniša tarp aklos meilės geismų, kai sėdėjau prie jos pianino, o ji dainavo paskutinį operos veiksmą, kur buvo sukurta partija sopranui. Ji dainavo taip nuostabiai, o aš galvojau apie tas žėrinčias dienas, kurių

blizgesį jau jutau blėstant, tuo tarpu Gertrūda dar tebeskrajojo aukštybėse, o prie manęs nenumaldomai priartėjo kitoniškos vėsesnės dienos. Tada ji nusišypsojo man, prisikišo artyn pasižiūrėti į natas, pastebėjo liūdną mano žvilgsnį ir klausiamai nužvelgė mane. Tylėdamas atsistojau, švelniai suėmiau jos veidą abiem rankomis, pabučiavau ją į kaktą ir lūpas ir vėl atsisėdau. Ji leidosi pabučiuojama ramiai ir kone iškilmingai, nesistebėdama ir nesispirdama, o kadangi išvydo ašaras mano akyse, tai ramindama savo lengva ranka paglostė man galvą, kaktą ir petį.

Tuomet ėmiau skambinti toliau, o ji dainavo, ir mudu nė žodžiu nepersitarėme apie bučinį ir šią keistą valandėlę, tai liko mums nepamirštama lyg paskutinė paslaptis. Mat visa kita nebegalėjo likti žinoma tik mums; operai reikėjo žinančių ir galinčių pagelbėti žmonių. Pirmasis turėjo būti Muotas, nes apie jį galvojau kurdamas pagrindinį vaidmenį, kurio valdingumas ir kartėliu atmiešta aistra buvo labai artimi jo dainavimo manierai ir visam būdui. Tik truputį laiko aš vis dar delsiau. Mano kūrinys dar tebebuvo ryšys tarp manęs ir Gertrūdos, priklausė jai ir man, teikė mums rūpesčių ir malonumų, buvo sodas, apie kurį niekas nežinojo, arba laivas, kuriuo mudu vieni plaukiojom po didžiulę jūrą.

Pajutusi ir pamačiusi, kad daugiau man niekuo nebeišgali padėti, Gertrūda pati apie tai paklausė.

— Kas dainuos pagrindinę partiją? — paklausė ji.

— Heinrichas Muotas.

Rodės, ji nustebo.

— O, — pratarė ji, — jūs rimtai kalbat? Man jis nepatinka.

— Jis mano draugas, panele Gertrūda. Ir šis vaidmuo kaip tik jam.

— Taip.

Ir tarp mūsų įsiterpė svetimas žmogus.

Penktas skyrius

Aš buvau visiškai pamiršęs Muoto atostogas ir kelionių aistrą. Jis apsidžiaugė mano opera ir pažadėjo visokeriopą pagalbą, bet jo galvoje jau sukosi kelionės planai, taigi jis tepažadėjo iki rudens peržiūrėti savo vaidmenį. Nurašiau jam natas, kai tik viskas buvo baigta. Jis paėmė jas ir, kaip paprastai, per visus tuos mėnesius dingo lyg į vandenį.

Taip mudu su Gertrūda laimėjome laiko. Dabar buvome geri bičiuliai. Manau, nuo pat tos valandėlės prie pianino ji žinojo, kas darosi mano sieloje, tačiau niekuomet apie tai neužsiminė nė žodžiu, o jos elgesys su manim nė trupučiuko nepasikeitė. Ji mėgo ne tik mano muziką, aš pats jai patikau, kaip aš ji žinojo, kad mudu sutariame be jokių pastangų, kad mes vienas kito esybę jaučiame, suvokiame ir branginame. Taip ji ir gyveno šalia manęs, sava ir bičiuliška, tačiau be aistros. Kartais man šito ganėdavo, ir aš leidau šalia jos ramias, pilnas dėkingumo dienas. Tačiau visuomet mane netrukus apimdavo aistra, tuomet bet koks jos parodytas draugiškumas būdavo kaip išmalda, ir aš kankindamasis nujausdavau, kad mane draskančios meilės ir geidulių audros jai svetimos ir atkarios. Dažnai per prievartą klaidindavau save, bandydamas įsikalbėti, jog ji esanti labai ramios ir giedrios prigimties. Tačiau mano jausmai bylojo, jog aš klystu, aš pakankamai pažinojau Gertrūdą ir neabejojau, kad ir jai meilė turėtų atnešti audrų ir pavojų. Dažnai mąsčiau apie tai ir manau, jog jeigu tada būčiau ją užgriuvęs, užkariavęs ir iš visų jėgų lenkęs prie savęs, ji būtų sekusi paskui mane ir išėjusi kartu visiems laikams. O aš nepasiklioviau jos giedrumu, tai, ką ji man rodė kaip švelnumą ir drovią simpatiją, priskyriau likimo man lemtai užuojautai. Negalėjau atsikratyti minties, kad su kitu, sveiku ir gražios išvaizdos

vyriškiu, jeigu jis būtų jai taip patikęs kaip aš, Gertrūda tiek ilgai nebūtų ištvėrusi ramios ir stabarios draugystės. Tuomet vėl neretai būdavo tokių valandų, kai savo muziką ir viską, kas glūdėjo mano sieloje, būčiau atidavęs už tiesią koją ir linksmą būdą. Tuo laiku vėl suartėjau su Teizeriu. Man jis buvo nepakeičiamas darbe, taigi antrasis sužinojo mano paslaptį, pamatė operos libretą ir planą. Jis viską kruopščiai susirinko ir parsinešė namo pastudijuoti. Kai jis atėjo, vaikiškas jo veidas su šviesia barzdele buvo išraudęs iš malonumo ir aistros muzikai.

— Čia tai bus bent dalykėlis, šita jūsų opera! — sušuko jis entuziastingai. — Man tiesiog pirštai niežti, kai įsivaizduoju uvertiūrą! O dabar eime išmesti po burnelę, nenaudėli, ir jeigu būčiau įžūlus, tai pasiūlyčiau bruderšaftą. Bet šito nevalia varu versti.

Mielai priėmiau jo pasiūlymą, ir vakaras praėjo labai linksmai. Teizeris pirmąkart parsivedė mane į namus. Neseniai jis pasikvietė gyventi seserį, likusią vieną po motinos mirties, ir dabar negalėjo atsidžiaugti, kaip jauku jam namuose po tiekos viengungiško gyvenimo metų. Jo sesuo buvo kukli, linksma, dora mergina tokiomis pat šviesiomis, vaikiškomis, linksmomis ir geromis akimis kaip ir brolis, vardu Brigita. Ji atnešė mums pyrago ir šviesžalio austriško vyno, be to, dar dėželę ilgų virdžiniškų cigarų. Tada išgėrėme pirmąją taurę į jos sveikatą, o antrąją už susibroliavimą, ir kai valgėme pyragą, gėrėme vyną ir rūkėme, nuoširdžiai džiūgaudamas gerasis Teizeris nestygo kambarėlyje, jis čia sėdo prie pianino, čia ant kanapos su gitara rankose, čia su smuiku ant stalo kampo, grojo, kas tik jam gražaus šaudavo į galvą, dainavo žibančiomis linksmomis akimis, ir visa tai buvo skirta man ir mano operos garbei. Paaiškėjo, kad sesuo taip pat ne mažiau dievina Mocartą; arijos iš „Užburtosios fleitos“ ir „Don Žuano“ ištraukos skardeno butelį, pertraukiamos šnekų ir taurių skam-

besio, akompanuojamos smuiku, pianinu, gitara ar nepriekaištingai švariu ir teisingu brolio švilpimu.

Trumpam vasaros sezonui aš dar buvau įsipareigojęs orkestrui groti smuiku, tačiau rudenį pasiprašiau atleidžiamas, nes visą laiką ir jėgas ketinau panaudoti savo kūriniui. Kapelmeisteris, kuris įpyko dėl mano išėjimo, pastaruoju metu elgėsi su manim itin šiurkščiai, tačiau Teizeris šauniai padėjo man atsilaikyti ir šaipytis iš tokio šiurkštumo.

Su šiuo ištikimu bičiuliu aš sutvarkiau visą savo operos instrumentinę muziką, ir kiek pagarbiai jis leido reikštis mano mintims, tiek negailestingai kišosi į visus instrumentuotės netikslumus. Dažnai jis pasiusdavo ir plūsdavo mane kaip storžievis dirigentas, kol abejotiną vietą, kuri man patiko ir kurios buvau įsikibęs, aš išbraukdavau ir pakeisdavau. O jeigu abejodavau ir neišmanydavau, jis visuomet būdavo man po ranka ir vardindavo pavyzdžius. Jeigu ketinau palikti kokią nevykusią frazę ar neišdrįsdavau eksperimentuoti, jis atskubėdavo apsikrovęs partitūromis ir rodydavo man, kaip tą padaręs Mocartas ar Lorcingas, sakydamas, jog mano dvejonės esančios bailumas, o užsispyrimas — „vištagalvystė". Mudu rėkėme vienas ant kito, kariavome ir šėlome, ir jeigu tai dėdavosi Teizerio bute, tai Brigita pagarbiai klausydavosi, atnešdavo vyno ir cigarų ir ne vieną suglamžytą natų lapą užjausdama vėl kruopščiai išlygindavo. Jos meilė broliui prilygo susižavėjimui manimi, aš jai buvau maestras. Kiekvieną sekmadienį turėjau pietauti pas Teizerius, o po pietų, jeigu danguje švyksodavo bent vienas žydras lopinėlis, važiuodavome tramvajum už miesto. Ten vaikščiodavome po kalvas ir miškus, šnekučiuodamiesi ir dainuodami, o brolis ir sesuo neprašyti vis užtraukdavo tirolietiškas savo gimtinės dainas.

Sykį mes užsukome užkąsti į kaimo užeigą, iš kur pro plačiai atvertus langus girdėjome linksmą kaimišką šokių muziką, o kai pavalgėme ir ilsėdamiesi sėdėjome sode gurkš-

nodami sidrą, Brigita greitai nuėjo prie užeigos ir įsmuko į vidų; kai mes pastebėjome, kad jos nėra ir ėmėme dairytis, išvydome ją už lango šokančią, smagią ir skaisčią kaip vasaros rytas. Kai ji sugrįžo, Teizeris pagrasė jai pirštu ir pabarė, kad nepasikvietusi ir jo. Tuomet ji išraudo ir sutriko, kratydamasi jo sumojavo rankomis ir pašnairavo į mane.

— Kas yra? — paklausė jos brolis.

— Liaukis, — tepasakė ji, bet aš netyčiom pastebėjau, kaip ji žvilgsniu parodė į mane; ir Teizeris pratarė: „Ak, tiesa“.

Aš nutylėjau, tačiau nustebau, kad ji sumišo, jog šoko man matant. Tik dabar toptelėjo, kad be mano trukdančios draugijos ir jų pasivaikščiojimai būtų greitesni ir tolimesni, ir nuo to laiko aš tik kada ne kada prisidėdavau prie tų sekmadieninių išvykų.

Kai tik mes baigėme kurti soprano partiją, Gertrūda, matyt, suprato, kad man sunku atsisakyti dažnų svečiavimųsi pas ją ir artimo bendravimo prie pianino ir kad aš bijau išsigalvoti priežasčių pratęsti toms valandėlėms. Tuomet ji apstulbino mane pasiūlydama nuolat akompanuoti jai dainuojant, ir dabar aš ėjau pas ją į namus du, tris kartus per savaitę po pietų. Senas tėvas palankiai žiūrėjo į mūsų draugystę; jis ir šiaip leido jai viską nuo tada, kai anksti neteko motinos ir užėmė šeimininkės vietą.

Sodas vešėjo ankstyvos vasaros prašmatnumu, visur aplinkui tylų namą žydėjo gėlės ir čiulbėjo paukščiai, ir kai įžengdavau į jį iš gatvės ir pro tamsias senas skulptūras alėja artėdavau prie tarp žalumynų skendinčio namo, kaskart pasijusdavau lyg atsidūręs šventovėje, kur pasaulio balsai ir rūpesčiai galėjo įsiskverbti tik prislopinti ir sumenkėję. Už langų žydinčiuose krūmuose dūgzdavo bitės, saulė ir skaidrūs lapų šešėliai krisdavo į kambarį, o aš sėdėdavau prie pianino ir klausydavausi Gertrūdos dainavimo, girdėdavau jos balsą, lengvai kylantį aukštyn ir skambantį ten be jokių pastangų, o kai po

dainos pasižiūrėdavome vienas į kitą ir nusišypsodavome, tai pasijusdavome tokie artimi lyg brolis ir sesuo. Tuomet kaskart manydavau, kad turiu tik ištiesti ranką, švelniai suimti savo laimę ir nebepaleisti jos niekuomet, bet nepadarydavau to, nes norėjau sulaukti, kai ir ji parodys trokštanti ir besiilginti to paties. Tačiau, regėjos, Gertrūda tenkinasi tuo ir nenori nieko daugiau, man net dažnai dingojosi, lyg ji maldauja netrikdyti šito ramaus sutarimo ir neaptemdyti mūsų pavasario.

Jeigu mane ir kamavo nusivylimas, tai guodžiausi bent numanydamas, kaip giliai ji įsijautusi į mano muziką, kaip mane supranta ir tuo didžiuojasi.

Taip atėjo birželis, tada Gertrūda su tėvu išvažiavo į kalnus, aš likau vienas, ir kai klibinkščiuodavau pro jos namus, matydavau juos tuščius stovint už platanų, o varteliai buvo uždaryti. Kančia vėl užplūsdavo, persmelkdavo mane visą ir neatlėgdavo iki vėlyvos nakties. Tuomet vakarais, beveik visuomet nešinas natomis kišenėje, eidavau pas Teizerius, prisidėdavau prie jų linksmo ir patenkinto gyvenimo, gerdavau austrišką vyną ir grodavau su jais Mocartą. Paskui šiltomis naktimis grįždavau namo, matydavau po parkus vaikščiojančius įsimylėjėlius, namie pavargęs guldavausi į lovą ir niekaip negalėdavau užmigti. Dabar niekaip nesuvokdavau, kodėl taip broliškai elgiausi su Gertrūda, kodėl neperžengiau ribų, aistringai nepriglaudžiau jos prie krūtinės ir neužkariavau. Tarytum regėdavau ją su melsva ar pilka suknele, linksmą ar rimtą, girdėdavau jos balsą ir nesuvokdavau, kad galėjau tada jos klausytis šaltakraujiškai ir nepuldamas pirštis. Apsvaigęs karštligiškai šokdavau iš lovos, įžiebdavau lempą ir įnikdavau į darbą, man skambėdavo ir grasindavo, mane maldaudavo žmonių ir instrumentų balsai, aš kartodavau ilgesio dainą naujomis aistringomis melodijomis. Tačiau dažnai man būdavo užginta ir šitokia paguoda, tada gulėdavau įkaitęs ir pašėlęs, kankinamas niūrios nemigos, beprasmiškai, lyg

klejodamas šnabždėdavau jos vardą: Gertrūda, Gertrūda, nublokšdavau šalin paguodą ir viltį ir nusiminęs panirdavau į siaubingą bejėgišką geismą. Šaukdavausi Dievo ir klausdavau jį, kodėl sukūrė mane tokį, kodėl suluošino ir, užuot suteikęs laimę, kurią turi didžiausias vargeta, nedavė nieko daugiau, tik tą siaubingą paguodą raustis po garsus ir net prieš savo valią piešti nepasiekiamus dalykus bekūnėmis melodijų vizijomis.

Dieną man geriau sekdavosi suvaldyti aistrą. Sukandęs dantis sėsdavausi nuo ankščiausio ryto prie darbo, prisiversdavau nurimti ilgai vaikščiodamas, pažvalėti lįsdamas po šaltu dušu, o vakarais nuo atsėlinančių grėsmingų nakties šešėlių pabėgdavau į linksmą brolio ir sesers Teizerių draugiją, kur keletui valandų mane užplūsdavo ramybė, o kartais net būdavo beveik smagu. Teizeris pastebėjo, kad aš kenčiu ir negaluoju, tačiau tokią savijautą priskyrė darbui ir patarė pasisaugoti, nors jis pats degte degė ir apskritai su tokiu pat susijaudinimu ir nekantrumu kaip aš žiūrėjo į kuriamą operą. Tačiau kartais išsivesdavau jį, norėdamas pabūti su juo vienu, ir vakarą mudu praleisdavome vėsiame restorano sode, kur tačiau man neišeidavo į naudą įsimylėjėlių porelės ir nakties žydrynė, lampionai, fejerverkai ir tas geismo pritvinkęs aromatas, kuriuo visuomet atsiduoda miestiečių vasaros vakarai.

Tikrai bloga man pasidarė tada, kai ir Teizeris išvažiavo pakeliauti per atostogas po kalnus su Brigita. Jis kvietė ir mane, labai rimtai, kad ir kaip lėtumas būtų gadinęs jam malonumą; tačiau negalėjau priimti jo kvietimo. Dvi savaites likau mieste vienas, kankinamas nemigos ir suirzęs, o darbas nėjo nuo rankos.

Ir tuomet Gertrūda atsiuntė man dėžutę, pilną alpinių rožių iš kaimo Valyje, o kai pamačiau jos rašyseną ir išvyniojau parudavusias nuvytusias gėles, mane tarsi apklėtė mielas

jos žvilgsnis, ir aš susigėdau savo įniršio ir nepasitikėjimo. Supratau, kad būtų geriau, jeigu ji žinotų apie mano būseną, ir kitą rytą parašiau jai trumpą laišką. Lyg juokais papasakojau, kad nebegalįs užmigti, nes labai ilgiuosi jos, ir atsisakąs draugystės, nes pamilau ją. Rašant mane vėl užplūdo tie jausmai, ir laiškas, pradėtas ramiai ir beveik juokomis, galop virto aistringų ir karštų jausmų protrūkiu.

Beveik kasdien gaudavau sveikinimus ir atvirukus iš Teizerių, kurie nė nenumanė, kad jų laiškeliai kaskart suteikdavo man nusivylimo, nes aš laukiau laiškų, parašytų kitos rankos.

Pagaliau jis vis dėlto atėjo, pilkas vokas, adresuotas lengva bėglia Gertrūdos rašysena, su laišku viduje.

„Mielasis drauge! Mane sutrikdė Jūsų laiškas. Matau, kad Jūs kenčiat ir išgyvenat sunkų metą, antraip turėčiau bartis, kad šitaip mane užklupot. Jūs žinot, kaip man patinkat; tačiau dabartinis gyvenimas man mielas, ir aš netrokštu jo keisti. Jeigu man grėstų pavojus Jūsų netekti, padaryčiau viską, kad Jus išlaikyčiau. Tačiau į aistringą Jūsų laišką negaliu atsiliepti. Būkit kantrus, palikit viską kaip buvo, kol pasimatysime ir galėsime pasikalbėti. Tada viskas bus paprasčiau.

Jūsų bičiulė Gertrūda“

Nelabai kas pasikeitė po šito laiško, ir vis dėlto pasijutau geriau. Juk ji mane pasveikino, pakentė mano meilinimąsi ir nedraudė jo, neatstūmė manęs. Taip pat laiškas man atnešė šiek tiek jos esybės, truputį beveik šalto giedrumo, ir vietoj to paveikslo, kurį buvo sukūręs mano ilgesys, prieš akis iškilo ji pati. Jos žvilgsnis reikalavo pasitikėti, pajutau jos artumą, ir iškart mane užplūdo gėda ir išdidumas, padėdami įveikti graužiantį ilgesį ir nuslopinti alinančius geismus. Nors ir nepaguostas, sustiprėjęs ir įgijęs ištvermės aš tarsi at-

sitiesiau. Persikrausčiau su savo darbu į užeigą viename kaime, už dviejų valandų kelio nuo miesto. Ten daug laiko praleidau sėdėdamas jau nužydėjusių alyvų pavėsinės šešėlyje, mąstydamas ir stebėdamasis savo gyvenimu. Koks vienišas ir svetimas aš žingsniavau keliu, vedančiu nežinia kur! Ir niekur neįleidau šaknų, niekur neradau tėviškės. Su tėvais palaikiau ryšį tik išoriškai, mandagiais laiškais; savo profesiją mečiau, atsiduodamas pavojingiems kūrybiniams svaičiojimams, kurie juk negalėjo manęs išmaitinti. Mano draugai nepažino manęs. Gertrūda buvo vienintelė, kuri būtų galėjusi mane visiškai suprasti ir su kuria būčiau galėjęs tobulai sutarti. O darbas, dėl kurio aš gyvenau ir kuris turėjo suteikti prasmę mano gyvenimui, tebuvo tik šešėlio vaikymasis, oro pilių statymas! Ar jis iš tiesų galėjo įprasminti, pateisinti ir užpildyti žmogaus gyvenimą, tas melodijų kaupimas ir jaudrus žaidimas su vizijomis, geriausiu atveju galįs padėti kitiems žmonėms maloniai praleisti kokią valandą?

Ir vis dėlto aš vėl gana uoliai darbavausi ir šią vasarą vidujai kone baigiau operą, nors išoriškai dar daug ko trūko ir nelabai kiek buvau jos užrašęs. Kartais vėl užplūsdavo skaidrus džiaugsmas ir aš išdidžiai vaizduodavausi, kaip mano kūrinys gebės valdyti žmones, kaip dainininkai, muzikantai, kapelmeisteriai ir chorai turės tapti mano valios vykdytojais ir kaip tas kūrinys paveiks tūkstančius žmonių. O kitąkart pasijusdavau nesmagiai, kone pasibaisėdavau, kad visus tuos jausmus ir galią žadino bejėgiškos svajos ir reginiai vargšo vienišo žmogaus, kurio visi gailėjosi. O retsykiais netekdavau drąsos, regėdavosi, kad mano kūrinys niekuomet nebūsiąs atliktas, jis visas vienų klaidų ir pernelyg išpūstas. Tačiau tik retsykiais, apskritai aš neabejojau nei savo kūrinio gyvenimu, nei jo jėga. Opera buvo tikra ir aistringa, išgyventa, jos gyslomis sruvo kraujas, o jeigu šiandien aš jos ir nebemėgstu klausytis ir rašau visai kitoniškus kūrinius, ta

opera yra visa mano jaunystė, ir kai susiduriu su vienu kitu jos taktu, į mane iš apleistų jaunystės slėnių nuo pergyventos aistros tarytum padvelkia drungnas pavasarinės audros šuoras. Ir kai prisimenu, jog visas jos aistringumas ir stiprybė atsirado užgniaužiant silpnumą, stygių ir geismą, tai nebežinau, ar visas mano gyvenimas anuo metu, o ir dabartinis, yra malonus, ar vienų kančių.

Vasara artėjo į pabaigą. Vieną niūrią naktį, smarkiai kūkčiojant pašėliškiems lietaus gūsiams, baigiau užrašyti uvertiūrą, rytą krapnojo šaltas lietus, dangus buvo pilkas, o sodas tapo rudenišku. Aš susikroviau daiktus ir grįžau į miestą.

Iš visų mano pažįstamų į miestą parvažiavo tik Teizeris su seserimi. Abu atrodė nurudę nuo kalnų oro ir žydintys, keliaudami buvo patyrę be galo daug įspūdžių ir vis dėlto su nuoširdžiu dėmesiu troško sužinoti, kaip pasistūmėjo opera. Mes pagrojome uvertiūrą, ir aš pats pasijutau kaip per kokias iškilmes, kai Teizeris padėjo ranką man ant peties ir pasakė seseriai:

— Brigita, pasižiūrėk į jį, tai didis kompozitorius!

Kad ir kaip ilgėjausi ir jaudinausi, vis dėlto labai pasitikėdamas laukiau parvažiuojant Gertrūdos. Galėjau parodyti jai nemažą operos dalį ir žinojau, kad ji jaučia, supranta ją ir mėgaujasi viskuo lyg savo pačios kūriniu. Tačiau nekantriausiai laukiau Heinricho Muoto, kurio pagalbos man būtinai reikėjo ir apie kurį jau keletą mėnesių nebuvau girdėjęs nė žodžio. Galop jis atsirado, Gertrūda dar nebuvo grįžusi, ir vieną rytą įžengė į mano kambarį. Jis ilgai žvelgė man į veidą.

— Atrodot klaikiai, — tarė jis kraipydamas galvą. — Na, jeigu jau rašomi tokie kūriniai!

— Tai peržiūrėjot partiją?

— Peržiūrėjau? Aš moku ją atmintinai ir dainuosiu tada, kai tik panorėsit. Tai juk prakeikta muzika!

— Jūs taip manot?

— Pamatysit. Jūs pergyvenot gražiausią savo laikotarpį, o dabar palūkėkit! Kai tik opera bus atlikta, jūsų mansardinei šlovei galas. Na, tai jau jūsų reikalas. Kada bandysime padainuoti? Šiaip ar taip, turėčiau vieną kitą pastabą. Kiek toli jūs jau pažengęs?

Parodžiau jam, ką turėjau, ir jis iškart nusitempė mane pas save į butą. Tuomet pirmąkart išgirdau jį dainuojant šį vaidmenį, kurį kurdamas, nors ir apimtas savosios aistros, visuomet galvojau tiktai apie jį, ir pajutau savo muzikos ir jo balso galią. Tik dabar man prieš akis opera iškilo tarytum scenoje, tik dabar mane patį nutvilkė savoji liepsna, apsiautė šiluma, tai nebepriklausė man, nebebuvo mano kūrinys, jis atsiskyrė ir veikė mane kaip svetima jėga. Pirmąkart pajutau, kaip kūrinys atsiplėšia nuo savo kūrėjo, kuo aš ligi šiol nelabai tikėjau. Mano kūrinys tarytum atsistojo šalimais, ėmė judėti ir rodyti gyvybės ženklus, ką tik jis dar buvo mano rankose, ir štai dabar niekuomet nebebus mano, tarytum vaikas išaugęs iš tėvo globos, jis gyveno ir turėjo nuosavos jėgos, pats žvelgė į mane svetimomis akimis, ir vis dėlto mano vardas ir mano ženklas žymėjo jo kaktą. Tą dvejopą, kartais net bauginantį jausmą vėliau aš patirdavau per premjeras.

Muotas puikiai išmoko partiją, ir aš mielai sutikau su tais pakeitimais, kurių jis troško. Jis smalsiai paklausė apie soprano partiją, kurią žinojo tik iš dalies, jam knietėjo, ar šį vaidmenį man jau yra padainavusi solistė. Dabar pirmąkart turėjau papasakoti apie Gertrūdą ir sugebėjau paminėti ją ramiai ir nelabai atkreipdamas dėmesį. Jos pavardę jis buvo girdėjęs, tačiau niekuomet nesilankęs Imtorų namuose, todėl nustebo, kad Gertrūda išmokusi vaidmenį ir galinti jį dainuoti.

— Matyt, tuomet jos balsas geras, — pagyrė jis, — labai aukštas ir skaidrus. Ar nesupažindintumėt manęs su ta šeima?

— Šiaip ar taip, jus būčiau šito prašęs. Norėčiau paklausyti bent keletą kartų, kaip jūs dainuojat su panele Imtor, būti-

na kai ką pataisyti. Kai tik tie ponai sugrįš į miestą, norėčiau jūsų to paprašyti.

— Iš tiesų tai jūs laimės kūdikis, Kunai. O instrumentuotei jums po ranka Teizeris. Pamatysit, jūsų kūrinys trenks kaip perkūnas iš giedro dangaus.

Nieko jam neatsakiau, man nė minties nekilo apie tai, kas bus vėliau ir koks likimas laukia mano operos, iš pradžių ji turėjo būti baigta. Kai išgirdau jį dainuojantį, ir aš patikėjau savo kūrinio galia.

Teizeris, kuriam viską papasakojau, niūriai pratarė:

— Kurgi ne. Muotas turi pirmykštės jėgos. Kad tik nebūtų toks derglius. Jam nė trupučiuko nerūpi muzika, jis visuomet galvoja tik pats apie save. Jis perėjūnas, visur.

Man virpėjo širdis tą dieną, kai per rudenišką sodą, palengva krintant lapams, ėjau į Imtorų namus aplankyti pagaliau parvažiavusios Gertrūdos. Tačiau ji, gražesnė, nuoširdesnė nei anksčiau, trupučiuką įdegusi, šypsodama pasitiko mane, paspaudė ranką, o jos mielas balsas, skaidrus žvilgsnis ir visas taurus nesivaržantis elgesys vėl padvelkė į mane senaisiais kerais taip, kad laimingas sviedžiau šalin savo rūpesčius ir geismus ir džiaugiausi galėdamas vėl pasinerti į gydomą jos artumą. Ji leido man taip jaustis, o kadangi niekaip nesugebėjau prašnekti apie savo laišką ir ketinimus, tai ir ji tylėjo ir nė judesiu neparodė man, kad mūsų draugystė apniukusi ar sumažėjusi. Ji nė trupučiuko nevengė manęs, daug laiko leido su manim viena, pasitikėdama, kaip paisysiu jos norų ir neimsiu vėl meilintis, kol ji pati mane padrąsins. Nedelsdami peržiūrėjome viską, ką buvau padaręs per šiuos mėnesius, ir aš papasakojau, kad Muotas pagyrė savo vaidmenį. Paprašiau, kad ji leistų jį atsivesti, nes man nepaprastai svarbu su jais kartu pasiklausyti abiejų pagrindinių partijų, ir Gertrūda sutiko.

— Nepasakyčiau, kad labai noriai sutinku, — tarė ji, — juk jūs žinot. Paprastai aš nedainuoju svetimiems, o pono Muo-

to dvigubai droviuosi. Ne tik dėl to, kad jis garsus dainininkas. Jis turi kažką tokio, ko aš bijau, bent jau būdamas scenoje. Na, pamatysim, viskas bus gerai.

Nedrįsau užtarti savo draugo ir jo girti, kad dar labiau jos neišgąsdinčiau. Nė neabejojau, kad vos pabandžiusi ji mielai dainuos su juo toliau.

Po kelių dienų atvažiavau su Muotu, mūsų laukė ir mus pasitiko namų šeimininkas, nepaprastai mandagus ir abejingas. Dažnas mano svečiavimasis ir artimi santykiai su Gertrūda nekėlė jam nė mažiausio nepasitenkinimo, jis būtų tik nusijuokęs, jeigu kas nors tą būtų jam pasakęs. Tačiau jam labai nepatiko, kad prie to prisidėjo ir Muotas. Pastarasis buvo labai elegantiškas ir elgėsi itin subtiliai, ir abu Imtorai, regis, maloniai juo nusivylė. Tas valdingu ir išdidžiu apšauktas dainininkas sugebėjo parodyti puikų elgesį, jis nė kiek nesipūtė, savo mintis reiškė rimtai, tačiau kukliai.

— Gal padainuosim? — netrukus paklausė Gertrūda, ir mes sukilome eiti į muzikos kambarį. Aš atsisėdau prie pianino, bendrais bruožais nupasakojau uvertiūrą ir veiksmą, paaiškinau ir galop paprašiau Gertrūdą dainuoti. Ji uždainavo drovėdamasi ir nedrąsiai, pusbalsiu. O Muotas, atvirkščiai, kai atėjo jo eilė, uždainavo nesvyruodamas ir nesisaugodamas, visu balsu, pagavo mus abu ir patraukė su savimi taip greitai, kad Gertrūda irgi pasidavė. Muotas, kuris paprastai labai santūriai elgdavosi su damomis iš gerų namų, tik dabar atkreipė į Gertrūdą dėmesį, palankiai stebėjo jos dainavimą ir pareiškė susižavėjimą nuoširdžiais neperdėtais žodžiais, kaip tikras kolega.

Ir nuo šitos akimirkos išsisklaidė visas drovėjimasis, muzika mus suvienijo ir padarė artimus. O mano kūrinys, vis dar buvęs pusgyvis, sudarytas iš prastai viena su kita susijungiančių nuotrupų, darėsi vis vientisesnis ir vientisesnis. Dabar jau žinojau, kad pagrindinis darbas nudirbtas ir kad ne-

beįmanoma sugadinti esminių dalykų, ir opera man rodėsi būsiąs geras kūrinys. Aš neslėpiau džiaugsmo ir susijaudinęs padėkojau abiem savo bičiuliams. Apimti šventiško džiugesio išėjome iš Imtorų namų, ir Heinrichas Muotas nusivedė mane improvizuotos iškilmingos vakarienės į savo ištaigingą viešbutį. Tuomet geriant šampaną jis kreipėsi į mane „tu“, ko niekuomet neketino daryti, ir visąlaik mane tujino, o aš džiaugiausi ir leidau jam.

— Štai mes linksminamės ir švenčiame, — juokėsi jis, — ir, tiesą sakant, gerai darome, kad pažymime sėkmę iš anksto, nes dabar pats gražiausias momentas. Paskui viskas atrodo kitoniškai. Dabar tu smengi į teatro blizgesį, vaikine, taigi susidaužkim taurėmis, kad jis tavęs nepražudytų kaip daugelio.

Dar kiek laiko Gertrūda drovėjosi Muoto ir smagiai pasijusdavo ir atsipalaiduodavo tik dainuodama. Jis buvo labai santūrus ir atsargus, ir pamažu Gertrūda ėmė laukti jo atėjimo ir, kaip ir mane, kaskart nesivaržydama ir maloniai pakviesdavo vėl apsilankyti. Dabar jau retai mes trys galėdavome pabūti vieni. Partijos buvo padainuotos ir apsvarstytos, taip pat pas Imtorus vėl pradėjo burtis svečiai į žiemą tolydžio rengiamus muzikos vakarus, ten dažnai pasirodydavo ir Muotas, bet pats nedainuodavo.

Kartais tariausi pastebįs, kad Gertrūda ima darytis man svetimesnė, kad ji šį tą slepia nuo manęs; tačiau bausdavau save už tokias mintis ir gėdijausi nepasitikėjimo. Mačiau, kad Gertrūda itin užsiėmusi kaip svetingų namų šeimininkė, ir dažnai džiaugiausi, regėdamas ją sukiojantis tarp svečių tokią liekną, išdidžią ir kartu grakščią.

Savaitės man lėkte lėkė. Aš sėdėjau prie darbo, kurį jeigu bus įmanoma, žiemą ketinau baigti, susitikinėjau su Teizeriu, vakarojau pas jį ir jo seserį, o kur dar visoks susirašinėjimas ir įspūdžiai, nes čia vienur, čia kitur būdavo atliekamos mano dainos, o Berlyne pagroti visi mano kūriniai

styginiams instrumentams. Gaudavau paklausimų, laikraščiuose pasirodė kritinių straipsnių, ir staiga tarytum visi iki vieno sužinojo, kad kuriu operą, nors aš pats, be Gertrūdos, Teizerių ir Muoto, niekam apie tai nebuvau prasitaręs nė žodžio. Na, dabar tai jau nebebuvo svarbu, ir apskritai šitie pasisekimo požymiai mane džiugino, galop, regis, man vis dėlto pakankamai anksti atsivėrė tiesus kelias.

Ištisus metus nebuvau lankęsis tėvų namuose. Parvažiavau švęsti Kalėdų. Motiną radau meilingą, tačiau, kaip ir seniau, santūrią; tas santūrumas visuomet tvyrojo tarp mūsų, nes aš bijojau būti nesuprastas, o ji netikėjo mano menininko pašaukimu ir ketinimų rimtumu. Dabar ji gyvai sušneko apie tai, ką buvo girdėjusi ir skaičiusi, tačiau labiau norėdama mane nudžiuginti nei iš įsitikinimo, nes iš esmės abejojo šitokia tariama sėkme kaip ir visa mano kūryba. Nepasakytum, kad muzika neteikė jai džiaugsmo, anksčiau ji net truputį dainavo, tačiau, šiaip ar taip, muzikantas, jos akimis žiūrint, buvo skurdžius, taip pat ji negalėjo nei suprasti, nei įvertinti tų mano kūrinių, kurių vieną kitą buvo girdėjusi.

Tėvas labiau manimi tikėjo. Būdamas pirklys, jis pirmiausia galvojo apie išorinę sėkmę, ir, nors neburbėdamas visą laiką gausiai mane šelpė, o išėjus man iš orkestro vėl užsikrovė visas išlaidas, jam patiko, kad pradedu uždirbti ir turiu viltį kada nors iš to pragyventi, o tą jis laikė būtinu garbingos egzistencijos pagrindu, net ir turint turto. Beje, radau jį gulintį lovoje, kaip tik mano atvykimo išvakarėse jis pargriuvo ir susižeidė koją. Pamačiau, kad jis linkęs truputį pafilosofuoti, suartėjau su juo labiau nei kada nors anksčiau ir mėgavausi jo praktikos patvirtinta gyvenimo išmintimi. Galėjau išlieti jam kai kurias savo kančias, kurių anksčiau niekuomet iš gėdos nebūčiau pasipasakojęs. Prisiminiau kitados Muoto man pasakytus žodžius, kuriuos pakartojau tėvui. Muotas sykį prasitarė, beje, ne iš rimtųjų, kad jaunystę

laikąs pačiu sunkiausiu gyvenimo tarpsniu ir pastebįs, jog seni žmonės dažniausiai kur kas linksmesni ir labiau patenkinti nei jauni. Tėvas nusijuokė, o paskui susimąstęs tarė:

— Žinoma, mes, seniai, sakome atvirkščiai. Bet tavo draugas nujaučia šiek tiek tiesos. Manau, gyvenime galima nubrėžti gana tikslią ribą tarp jaunystės ir senatvės. Jaunystė baigiasi su egoizmu, senatvė prasideda su gyvenimu kitiems. Aš taip suprantu: jaunimas turi daug malonumų ir daug kančių iš gyvenimo, nes jis gyvena vien tik sau. Tuomet bet koks troškimas, bet kokia mintis svarbūs, tuomet išragaujamas bet koks džiaugsmas ir bet kokia kančia, ir ne vienas, kuris mato, jog neįmanoma patenkinti jo troškimų, iškart sviedžia šalin visą gyvenimą. Tai jaunatviškumas. Tačiau didžiumai žmonių ateina toks metas, kai viskas pasikeičia, kai jie gyvena daugiau kitiems, anaiptol ne iš dorumo, o visai natūraliai. Dažniausiai tai susiję su šeima. Imi mažiau galvoti apie save ir savo troškimus, kai turi vaikų. Kiti egoizmo netenka dėl tarnybos, dėl politikos, dėl meno ar mokslo. Jauni nori žaisti, seni — dirbti. Nė vienas nesituokia dėl to, kad turėtų vaikų, bet kai susilaukia vaikų, pasikeičia ir galop pamato, kad viskas vyksta tiktai dėl jų. Taigi dėl to jaunimas mėgsta dažnai kalbėti apie mirtį, tačiau niekuomet apie ją negalvoja. O senimas — atvirkščiai. Jauni mano gyvensią amžinai ir todėl visus norus ir mintis gali skirti tiktai sau. O seni jau pastebėjo, kad artinasi pabaiga ir kad viskas, ką žmogus turi ir daro sau vienam, galop nugarma į nebūtį, nieko neatnešęs. Todėl jiems reikia kitoniškos amžinybės ir tikėjimo, kad jie dirba ne vien kirminams. Todėl yra žmona ir vaikas, verslas, tarnyba ir tėvynė, kad žinotum, kam kasdien lieji prakaitą. Ir šiuo požiūriu tavo bičiulis visiškai teisus: laimingesni tie, kurie gyvena kitiems nei tie, kurie gyvena tik sau. Tiktai senimui nereikėtų laikyti didvyriškumu to, kas apskritai joks didvyriškumas. Ir geriausiais seniais

tampa pasiučiausi jaunuoliai, o ne tie, kurie jau mokykloje elgiasi kaip seniai.

Savaitę svečiavausi namuose ir daug laiko prasėdėjau šalia lovos tėvo, kuris nebuvo kantrus ligonis ir, žinoma, be žaizdelės kojoje, stiprus ir sveikas kaip ridikas. Prisipažinau jam apgailestaująs, kad jau anksčiau nepaisiau jo ir nebandžiau suartėti, bet jis atsakė, jog ir jis taip elgęsis ir mūsų būsimai draugystei išeisią į naudą labiau tai, nei kad prieš laiką būtume bandę suprasti vienas kitą, o tokie bandymai retai pavykstą. Atsargiai ir maloniai jis pasiteiravo, kaip man sekasi su moterimis. Apie Gertrūdą nenorėjau kalbėti, o daugiau mano išpažintis buvo labai kukli.

— Nesigraužk! — nusišypsojo tėvas. — Tu turi bruožų, būdingų geram sutuoktiniui, protingos moterys netruks juos pastebėti. Tau nevalia patikėti tik visiška neturtėle, ji galėtų trokšti tavo pinigų. O jeigu nerasi tokios, apie kokią svajoji ir kokios norėtum, dar irgi ne viskas prarasta. Jaunų žmonių ir ilgo santuokinio gyvenimo meilė toli gražu ne tas pats. Jaunystėje visi galvoja tiktai apie save ir rūpinasi tiktai savimi. Tačiau kai jau sukurtas namų židinys, atsiranda kitokių rūpesčių. Tikriausiai galiu tau pasakyti, jog ir man taip susiklostė. Buvau labai įsimylėjęs tavo motiną, tai buvo vedybos iš tikros meilės. Tačiau meilė truko vienerius ar dvejus metus, tuomet įsimylėjimas išgaravo, nebeliko nė kruopelės, o mudu nė neišmanėme, ką vienam su kitu veikti. Tuomet kaip tik sulaukėme vaikų, tavo vyresnių brolio ir sesers, kurie anksti mirė, ir turėjome juos auginti. Dėl to ėmėme mažiau reikalauti vienas iš kito, svetimumas išnyko, ir staiga vėl sugrįžo meilė, žinoma, ne anoji, bet visiškai kitoniška. Ir šita tvėrė nuo ano laiko, nedaug lopoma, daugiau nei trisdešimt metų. Ne visos vedybos iš meilės taip gerai baigiasi, tokių netgi labai nedaug.

Tačiau šitoks jo požiūris man dabar nelabai pravertė, nors aš mėgavausi naujais bičiuliškais santykiais su tėvu ir

vėl pamilau gimtinę, kuriai paskutiniais metais buvau kone atšalęs. Kai vėl išvažiavau, nesigailėjau svečiavęsis ir nusprendžiau ateity labiau bendrauti su senukais.

Darbas ir kelionės į kūrinių styginiams instrumentams koncertų premjeras kiek laiko trukdė man vaikščioti pas Imtorus. Kai vėl ten pasirodžiau, tarp kviestinių svečių radau Muotą, kuris anksčiau ten ėjo tik mano lydimas. Senasis Imtoras vis dar elgėsi su juo atsargiai ir kiek nemaloniai, tačiau Gertrūda, regis, buvo su juo nuoširdžiai susibičiuliavusi. Man tai patiko, aš nemačiau pagrindo pavyduliauti ir buvau tikras, kad du tokie skirtingi žmonės kaip Muotas ir Gertrūda gali dominti ir traukti vienas kitą, tačiau mylėti ir patenkinti ne. Taigi stebėjau be jokio nepatiklumo, kai jis dainuodavo su ja ir susiliedavo jų abiejų gražūs balsai. Abu jie gražiai atrodė: dideli, aukšti, išdidūs žmonės, jis tamsus ir rimtas, ji šviesi ir linksma. Tiesa, kartais man pasidingodavo, lyg jos senasis įgimtas linksmumas prasiveržia tik tam tikromis pastangomis, ji lyg pavargusi ir paniurusi. Gana dažnai ji žiūrėdavo į mane rimtai ir tiriamai, su smalsumu ir dėmesiu, su kokiu vienas į kitą žiūri prislėgti ir įbaiminti žmonės; o kai aš jai linktelėdavau ir atsakydavau linksmu žvilgsniu, jos veidą taip palengva nušviesdavo įtemptas šypsnys, kad man būdavo skaudu.

Tačiau tai pastebėdavau gana retai, kitu metu Gertrūda atrodydavo tokia pat linksma ir spinduliuojanti kaip kitados, taigi manydavau, jog šie pastebėjimai mano vaizduotės žaismas ar koks laikinas merginos negalavimas. Tik sykį kaip reikiant išsigandau. Kai vienas iš namų bičiulių grojo Bethoveną, ji sėdėjo atsilošusi patamsyje ir, matyt, tikėjosi, kad niekas jos nestebi. Anksčiau ryškioje šviesoje priimdama svečius, ji atrodė linksma ir smagiai nusiteikusi. Tačiau dabar, įsigilinusi į save, greičiausiai neveikiama muzikos, ji atsipalaidavo, ir jos veide kaip ujamo, sutrikusio vaiko atsispindė-

jo nuovargis, baimė ir drovumas. Tai truko keletą minučių, ir man nudiegė širdį, kai tai pamačiau. Ji kentėjo ir turėjo rūpesčių, bloga ir baisu buvo vien tai, kad ir prieš mane ji dėjosi linksma ir viską slėpė. Kai tik muzika liovėsi, aš atsisėdau šalia jos ir užvedžiau lengvą pašnekesį. Kalbėjau, kad ši žiema jai esanti nerami, kad ir man daug ko stingą, tačiau mano balsas skambėjo linksmai ir juokaujamai. Galop priminiau jai pavasarį, kai abu grojome mano operos pradžią, dainavome ir svarstėme ją.

Tada ji pasakė:

— Taip, tai buvo gražus metas.

Daugiau nieko, bet, šiaip ar taip, tai buvo prisipažinimas, nes nejučia ji ištarė šiuos žodžius be galo rimtai. Tačiau aš įžiūrėjau juose viltį ir širdyje buvau jai dėkingas.

Labai mielai būčiau pakartojęs jai aną vasarą duotą klausimą. Pasikeitusį jos būdą, drovumą ir neaiškią baimę, kuriuos ji kartais atskleisdavo kaip tik man, kad ir koks kuklus būdamas, leidau sau priskirti palankumo ženklams. Man buvo graudu matyti, kaip kenčia ir iš paskutiniųjų bando gintis mergiškas jos išdidumas. Tačiau aš nedrįsau nieko sakyti, man buvo gaila, kad ji šitaip blaškosi, be to, maniau turįs ramiai laikytis duotojo pažado. Niekuomet neišmaniau, kaip elgtis su moterimis; priešingai negu Muotas, dariau kitokią klaidą: elgiausi su moterimis kaip su draugėmis.

Kadangi ilgainiui suvokiau, jog mano pastebėjimai neklaidingi, o pasikeitusios Gertrūdos būdo beveik nesupratau, tai atsitolinau, ėmiau kiek rečiau lankytis ir vengti su ja intymių pašnekesių. Norėjau ją apsaugoti, nevaržyti ir dar labiau neišgąsdinti, nes, regėjos, kad ji kenčia ir nesutaria pati su savim. Manau, kad ji tą pastebėjo ir mielai priėmė mano santūrumą. Aš tikėjausi, kas pasibaigus žiemai ir triukšmingiems vakarojimams mums abiem vėl ateis ramus puikus metas, ir ketinau laukti. Tačiau dažnai man būdavo

labai gaila šios gražios merginos, ir prieš savo valią ėmiau po truputį nerimauti ir jausti artėjančią nelaimę.

Atėjo vasario mėnuo, aš neapsakomai ilgėjausi pavasario, ir mane kamavo šitokia įtempta būsena. Ir Muotas beveik nerodydavo pas mane akių, tačiau jis turėjo daug darbo Operos teatre ir rinkosi vieną iš dviejų garbingų didžiųjų teatrų pasiūlymų, kuriuos ką tik buvo gavęs. Meilužės jis tarytum neturėjo, bent jau aš, jam išsiskyrus su Lota, nebematčiau pas jį jokios moters. Neseniai atšventėme jo gimtadienį, ir nuo to laiko nebebuvau jo matęs.

Panūdau jį aplankyti, mane kamavo pasikeitę santykiai su Gertrūda, persidirbimas ir žiemos nuovargis, ir aš užsimaniau vėl su juo pasišnekučiuoti. Jis įpylė man taurę vyno ir ėmė pasakoti apie teatrą, beje, buvo pavargęs, išsiblaškęs ir keistai švelnus. Klausiausi dairydamasis po kambarį ir jau buvau besiteiraująs, ar lankėsi pas Imtorus. Tuomet abejingai klydinėdamas akimis po stalą išvydau voką, užrašytą Gertrūdos ranka. Nieko net nepagalvojus mane jau užplūdo baimė ir kartėlis. Tai juk galėjo būti ir kvietimas, paprastas mandagumo gestas, tačiau aš tuo netikėjau, kad ir kaip būčiau troškęs.

Man pavyko susitvardyti, išlikti ramiam, ir netrukus išėjau. Aš viską supratau, kad ir kaip nenorėdamas. Tai galėjo būti kvietimas, mažmožis, atsitiktinumas — bet aš žinojau, kad tai ne smulkmena. Staiga išvydau viską ir viską supratau, kas pastaruoju metu buvo ir darėsi. Žinoma, aš pasiryžau patikrinti ir palūkėti, tačiau visos šios mintys buvo tik dingstis, atsikalbinėjimas ir išsisukinėjimas, apskritai strėlė jau smygsojo, nuodydama kraują, ir kai parėjęs namo sėdėjau savo kambaryje, apsvaigimą po truputį išstūmė siaubingas aiškumas, kuris mane apsiautė lyg ledinis šaltis ir atskleidė, kad mano gyvenimas sugriautas, o viltys ir pasitikėjimas sunaikinti.

Keletą dienų aš nei liejau ašarų, nei jutau skausmo. Daug negalvodamas nusprendžiau nebegyventi. Veikiau man išblėso ir, rodos, visai išnyko troškimas gyventi. Galvojau apie mirtį kaip apie reikalą, kurį būtina atlikti ir nesvarstoma, malonu tai ar ne.

Prie tų dalykų, kuriuos pirmiausia turėjau padaryti ir padariau, priklausė vizitas pas Gertrūdą, kad — tam tikra prasme dėl tvarkos — gaučiau savo nuojautai trūkstamą patvirtinimą. Būčiau galėjęs gauti jį iš Muoto; bet nors jis rodėsi ir ne toks prasikaltęs kaip Gertrūda, neprisiverčiau pas jį nueiti. Nuėjau pas Gertrūdą, neradau jos, vėl apsilankiau kitą dieną, kelias minutes šnektelėjau su ja ir tėvu, kol tas paliko mus vienus, nes manė, kad mudu norime pamuzikuoti.

Ir štai ji stovėjo priešais mane viena, aš dar kartą akylai ją nužvelgiau, ji buvo kiek pasikeitusi, tačiau nė kiek nepabjaurėjusi nuo anų laikų.

— Dovanokit man, Gertrūda, — tariau tvirtai, — kad vėl turiu jus kankinti. Vasarą aš parašiau jums laišką — gal dabar galiu gauti į jį atsakymą? Man metas išvažiuoti, gal ilgam, antraip būčiau palaukęs, kol jūs pati...

Kadangi ji išblyško ir nustebusi pasižiūrėjo į mane, padėjau jai kalbėdamas toliau:

— Žinoma, jūs turite atsakyti „ne"? Taip ir maniau. Aš tik norėjau įsitikinti.

Ji liūdnai linktelėjo galvą.

— Heinrichas? — paklausiau aš.

Ir ji vėl linktelėjo, ir staiga išsigandusi griebė man už rankos.

— Atleiskit man! Ir nieko jam nedarykit!

— Nurimkit, tokia mintis man net nedingtelėjo, — pasakiau norom nenorom nusišypsodamas, nes prisiminiau Marioną ir Lotą, kurios irgi buvo taip pat baimingai prie jo pri-

sirišusios ir kurioms jis karšė kailį. Gal jis muš ir Gertrūdą ir sunaikins visą nuostabų jos taurumą ir patiklų būdą.

— Gertrūda, — pasakiau aš vėl, — dar pagalvokit! Ne dėl manęs, aš žinau, kas jums esu! Bet Muotas nesuteiks jums laimės. Sudie, Gertrūda!

Niekas nesutrikdė mano abejingumo ir sveiko proto. Tik tadabar, kai Gertrūda kreipėsi į mane tokiu pat balsu kaip tada Lota ir kai pasižiūrėjo į mane tikros ligonės akimis ir ištarė: „Neišeikit šitaip, tokio jūsų elgesio aš nenusipelniau!", man nudiegė širdį ir tik vargais negalais susivaldžiau. Aš padaviau jai ranką ir pasakiau:

— Nenoriu jūsų skaudinti. Nenoriu kenkti ir Heinrichui. Bet dar palūkėkit, neatsiduokit visiškai jo valiai! Jis sunaikina visus, ką pamilsta.

Ji papurtė galvą ir paleido mano ranką.

— Sudie! — tyliai atsisveikino. — Aš juk nekalta. Prisiminkit mane, taip pat ir Heinrichą, geruoju!

Viskas buvo baigta. Sugrįžau namo ir ėmiau tvarkyti toliau savo reikalus lyg kokioje tarnyboje. Tarpais mane smaugdavo kančia ir širdis apsipildavo krauju, tačiau aš lyg buvau nuo to atsitolinęs ir nė vienos minties tam neskyriau. Man buvo vis vien, gerai ar blogai nugyvensiu tas man dar likusias dienas ar valandas. Sudėliojau galybę natų lapų su dar ne visai baigta opera ir parašiau laišką Teizeriui, kad, jeigu bus įmanoma, išsaugotų mano kūrinį. Ir visą laiką įtemptai svarsčiau, kaip turėčiau mirti. Mielai būčiau apsaugojęs tėvus, tačiau niekaip nesugalvojau tokios savižudybės, kuri leistų šitaip padaryti. Galų gale tai ir nebuvo labai svarbu; nusprendžiau nusišauti. Visų šitų klausimų man iškildavo vien nuotrupos, ir tos netikroviškos. Neabejojau tik mintimi, jog man nebevalia gyventi; mat jau dabar nejučiomis pro ledinį savo pasiryžimo kiautą nuvokiau, kokios baisenybės lauktų manęs likusiame gyvenime. Gyvenimas klaikiai

žvelgė į mane tuščiomis akiduobėmis, neapsakomai baisesnis ir kraupesnis nei tamsus ir visiškai abejingas mirties įvaizdis.

Rytojaus dieną popiet visiškai baigiau tvarkytis. Ketinau dar pereiti per miestą, turėjau grąžinti į biblioteką keletą knygų. Mane ramino mintis, kad vakare nebebūsiu gyvas. Jaučiausi kaip sužeistasis, kuris guli pusiau užmigdytas ir kuriam nieko neskauda, bet kuris numano būsiant siaubingas kančias. Jis tikisi tik vieno dalyko — visiškai prarasti sąmonę, kol jį persmelks tas numanomas skausmas. Tokia buvo mano savijauta. Mane mažiau kankino tikras skausmas nei pamišėliška baimė dar sykį atgauti sąmonę ir paskui iki dugno išgerti taurę, kurią iš manęs atimti būtų pašaukta mirtis. Todėl ėjau sparčiu žingsniu, atidaviau knygas ir skubiai patraukiau namo. Padariau tik nedidelį lankstą, kad nereikėtų eiti pro Gertrūdos namus. Mat nutuokiau, nors ir neapgalvojau to iki galo, kad gal išvydus namą toji nepakeliama kančia, nuo kurios aš bėgau, užplūs mane ir sugniuždys.

Taigi uždusęs parlėkiau prie namo, kuriame gyvenau, atsidariau duris ir nedelsdamas, bet palengvėjusia širdžia ėmiau kopti laiptais aukštyn. Jeigu dabar skausmas dar vijosi mane išskėtęs nagus, jeigu dabar kažkur viduje tūnąs siaubingas skausmas pradėtų raustis, tik keli žingsniai ir kelios akimirkos skyrė mane nuo išsilaisvinimo.

Priešais mane laiptais žemyn leidosi uniformuotas vyriškis. Daviau jam kelią ir skubėjau prasisprausti pro jį, perimtas baimės, kad tik jis nesulaikytų. Tada jis prisidėjo ranką prie kepurės ir ištarė mano pavardę. Svyruodamas įsistebeilijau į jį. Tas kreipinys, sulaikymas, mano baimės patvirtinimas — visa tai persmelkė širdį, ir staiga mane užliejo toks mirtinas nuovargis, lyg turėčiau susmukti be jokios vilties žengti tuos dar kelis žingsnius ir atsidurti savo kambaryje.

Tuo tarpu baimingai įsispoksojau į nepažįstamąjį, o kadangi silpnumas man pakirto kojas, susmukau ant laiptelio.

Jis paklausė, ar aš sergąs, aš papurčiau galvą. Jis laikė rankoje kažkokį daiktą, kurį atkišo man ir kurio aš nenorėjau imti, kol jis beveik jėga įspraudė į delną. Aš numojau ranka ir ištariau:

— Aš nenoriu.

Jis pašaukė šeimininkę, bet tos nebuvo. Tuomet jis pačiupo mane už pažastų, ketindamas užvesti laiptais, ir kai tik aš pamačiau, kad nebepabėgsiu ir kad jis nepaliks manęs vieno, susitvardžiau, atsistojau ir pirmas nuėjo į savo kambarį, kur jis atsekė iš paskos. Kadangi jis, kaip man pasirodė, vėrė mane nepatikliomis akimis, mostelėjau į savo luošą koją ir apsimečiau, jog tai ją man suskaudo, ir jis patikėjo. Susiradau piniginę ir padaviau jam markę, jis padėkojo ir galų gale įspraudė man į ranką tą daiktą, kurio nenorėjau imti. Tai buvo telegrama.

Nuvargęs likau stovėti prie stalo ir bandžiau atsikvošėti. Man vis dėlto sutrukdė, išsklaidė apžavus. Kas čia? Telegrama, nuo ko? Nesvarbu, kas man rūpi. Koks storžieviškumas kaip tik dabar atnešti man telegramą. Juk aš viską susitvarkiau, ir štai pačią paskutinę akimirką kažkas dar pasiuntė man telegramą. Apsidairiau, ant stalo dar gulėjo ir laiškas. Įsikišau jį į kišenę, tegu sau guli. Bet telegrama nedavė man ramybės, ji įstrigo tarp minčių ir suardė jų vingius. Atsisėdau priešais ją, žiūrėjau ir svarsčiau, skaityti ar ne. Žinoma, nė kiek tuo neabejojau, tai buvo kišimasis į mano laisvę. Kažkas bandė man sutrukdyti. Neleido pabėgti, norėjo, kad išragaučiau iki paskutinio trupinio savo kančią, kad patirčiau visus dūrius, pjūvius ir traukulius.

Nežinau, kodėl toji telegrama stovėjo man kaip kalnu. Ilgai rymojau prie stalo ir nedrįsau jos atplėšti, numanydamas, kad joje glūdi jėga, patrauksianti mane atgalios ir priversianti pakelti nepakeliamą naštą, nuo kurios norėjau pabėgti. Kai galiausiai ją vis dėlto atplėšiau, lapelis drebėjo mano rankoje, ir aš tik palengva, tarytum versdamas iš retos užsie-

nio kalbos, išpinkliojau turinį. Joje buvo parašyta: „Tėvas miršta. Prašau kuo greičiau parvažiuoti. Mama". Pamažėliais suvokiau prasmę. Dar vakar galvojau apie savo tėvus ir graužiausi, kad turiu juos įskaudinti, tačiau tos dvejonės buvo paviršutiniškos. O dabar tėvai pasipriešino, atitraukė mane atgal, pareiškė savo teises. Iškart prisiminiau savo pokalbius su tėvu per Kalėdas. Jauni žmonės, sakė jis, būdami savanaudiški ir trokšdami nepriklausomybės, gali dėl nepatenkinto noro atsisakyti gyvenimo; tačiau tas, kas žino susiejęs savo gyvenimą su kitų, nebesileidžia aistrų taip toli nuvedamas. Ir mane laikė toks ryšys! Mano tėvas gulėjo mirties patale, motina buvo su juo viena, ji šaukėsi manęs. Jo mirtis ir jos nelaimė šią akimirką dar nesugrudino man širdies, aš tariausi patiriąs baisesnes kančias; bet aš puikiai suvokiau, kad dabar nedera užkrauti jiems dar ir savo ryšulį, neišklausyti jų prašymo ir pasprukti.

Vakare pasiruošęs kelionei jau stovėjau stotyje, nenoriai ir vis dėlto kruopščiai dariau viską, ko reikia, paėmiau bilietą, susižėriau grąžą, palaukiau perone ir įlipau į vagoną. Susigūžiau kampe, pasiruošęs ilgai kelionei naktį. Įlipo jaunas vynas, apsidairė, pasisveikino ir atsisėdo priešais. Jis kažko paklausė, aš tik nudelbiau jį akimis, nieko negalvodamas ir trokšdamas, kad jis paliktų mane vieną. Jis kostelėjo ir atsistojo, pasiėmė geltoną odinį savo krepšį ir susirado vietą kitur.

Traukinys važiavo kiaurą naktį, aklai ir apimtas kvailo uolumo, toks pat abejingas ir kruopštus kaip aš, lyg dar būtų buvę galima atsigriebti ar ką nors išgelbėti. Po kelių valandų įkišęs ranką į kišenę apčiuopiau laišką. Dar ir jis čia, pamaniau, ir atplėšiau voką.

Mano leidėjas rašė apie koncertus ir honorarus ir pranešė man, jog viskas gerai, viskas klostąsi sėkmingai, apie mane parašė garsus Miuncheno kritikas, jis sveikinąs. Laiške buvo įdėta laikraščio iškarpa, straipsnis su mano vardu ir pa-

varde, ilgi tauškalai apie šiuolaikinės muzikos būklę, Vagnerį ir Bramsą, paskui kritinės pastabos apie mano kūrinius styginiams instrumentams ir dainas, pilnos pagyrų ir sėkmės linkėjimų; ir kol skaičiau smulkias juodas raideles, man pamažu aiškėjo, kad visa tai skirta man, kad pasaulis ir šlovė duoda man ranką. Norom nenorom akimirką šypsojausi.

Tačiau laiškas ir straipsnis tarsi nusmaukė man nuo akių raištį, nejučia aš vėl pažvelgiau atgal į pasaulį ir pamačiau, jog nesu išnykęs be pėdsako ir nugrimzdęs į nebūtį, o esu jame ir priklausau jam. Aš turėjau gyventi ir pasitenkinti tokiu gyvenimu. Argi tai įmanomas dalykas? Ak, ir vėl iškilo visa tai, kas tęsėsi jau penkias dienas, ko beveik nejutau ir nuo ko ketinau pabėgti, ir visa tai buvo šlykštu, skaudu ir gėdinga. Aš taip ir neįvykdžiau mirties nuosprendžio ir turėjau palikti jį neįvykdytą.

Išgirdau, kaip trinksi traukinys, atidariau langą ir išvydau pro šalį slenkančias susigūžusias tamsias vietoves, liūdnus plikus medžius su juodomis šakomis, sodybas po dideliais stogais ir tolimas kalvas. Viskas regėjos gyvena nenoriai, alsuoja kančia ir pasišlykštėjimu. Čia buvo galima matyti ir grožį, bet man tai atrodė liūdna. Prisiminiau dainos eilutę: „Ar tokia Dievo valia?“

Kad ir kaip stengiausi stebėti medžius, laukus ir stogus pro langą, kad ir kaip atidžiai klausiausi ritmingo ratų trinksėjimo, kad ir kaip kibau mintimis į viską, kas dūlavo tolumoje ir apie ką buvo galima galvoti be nevilties, ilgai taip negalėjo tęstis. Beveik nepajėgiau mąstyti ir apie tėvą. Jis, medžiai ir naktinis kraštovaizdis nugrimzdo į užmarštį, ir prieš mano valią ir pastangas mintys sugrįžo ten, kur joms buvo nevalia apsistoti. Vešėjo sodas su senais medžiais, o jame stovėjo namas, palei paradines jo duris augo palmės, o visos sienos buvo nukabinėtos senais tamsiais paveikslais, aš įžengiau į vidų ir ėmiau lipti laiptais aukštyn pro visus tuos

paveikslus, niekieno nematomas sėlinau kaip šešėlis. Liekna dama atsuko man nugarą, jos galvą gaubė tamsiai geltoni plaukai. Išvydau abudu, jį ir ją, apsikabinusius, ir pamačiau savo draugą Heinrichą Muotą šypsantį, taip niūriai ir žiauriai, kaip jis kartais šypsodavosi, lyg jau žinotų, kad ir šią geltonplaukę damą išnaudos ir iš jos išsityčios, ir kad niekaip neįmanoma jam sukliudyti. Kvaila ir beprasmiška, kad šitam vargšui ir netikėliui atitekdavo gražiausios moterys ir kad aš veltui švaistydavau visą savo meilę ir gerumą. Kvaila ir beprasmiška, bet taip jau buvo.

Atsipeikėjęs iš savotiško miego ar alpulio pro langą išvydau brėkštantį rytą ir blukų šviesuojantį dangų. Pamankštinau sustingusius sąnarius, man sugrįžo blaivus protas ir baimė, viskas ateityje atrodė apniukę ir iškreipta. Tačiau pirmiausia dabar reikėjo galvoti apie tėvą ir motiną.

Aušo labai ankstyvas rytas, kai išvydau artėjant gimtojo miesto tiltus ir namus. Nuo geležinkelio stoties dvoko ir šurmulio mane užplūdo toks nuovargis ir šleikštulys, kad beveik nebenorėjau išlipti; paskui čiupau lengvą savo krepšį ir įsėdau į artimiausią vežimaitį, kuris pasileido per lygų asfaltą, paskui nuriedėjo kiek sušalusia žeme, galop nušokčiojo grindiniu ir sustojo prie plačių mūsų namo vartų, kurių niekuomet nebuvau matęs uždarytų.

Tačiau dabar jie buvo uždari, ir kai aš, sumišęs ir išsigandęs, patraukiau varpelį, niekas nepasirodė ir neatsiliepė. Žiūrėjau į namą lyg sapnuodamas kvailą nemalonų sapną, kur visos durys užrakintos ir reikia lipti stogais. Vežėjas spoksojo suglumęs ir laukė. Susijaudinęs nuėjau prie kitų durų, pro kurias retai kada eidavau, o dabar jau keleri metai apskritai nebuvau įžengęs. Jos buvo neužrakintos ir vedė į mano tėvo kontorą, ir kai aš įėjau, pamačiau ten, kaip visada, sėdinčius ramiai ir tarp dulkių, kontoros raštininkus, kurie man pasirodžius atsistojo ir pasisveikino, nes aš buvau įpėdinis.

Buhalteris Klemas, toks pat kaip ir prieš dvidešimt metų, nusilenkė ir liūdnai pasižiūrėjo į mane klausiamu žvilgsniu.

— Kodėl vartai užrakinti? — paklausiau aš.

— Nieko nėra namie.

— O kur mano tėvas?

— Ligoninėje, maloningoji ponia irgi ten.

— Ar jis dar gyvas?

— Šįryt dar buvo gyvas, tačiau laukiama...

— Taip. Kas jam?

— Kaip sakėt? Na, viskas dėl kojos. Visi mes sakome, kad jį blogai gydė. Staiga paūmėjo skausmai, ponas ėmė klaikiai šaukti. Tuomet jį nuvežė į ligoninę. O dabar jam kraujo užkrėtimas. Vakar pusę trijų pasiuntėme jums telegramą.

— Taip, ačiū. O dabar liepkit man kuo greičiau atnešti sumuštinį ir taurę vyno ir prašom paruošti vežimaitį.

Jie sujudo lakstyti ir šnibždėtis, o paskui viskas nurimo, kažkas padavė man lėkštę ir taurę, aš suvalgiau sumuštinį ir išgėriau vyną, įsėdau į vežimaitį, arklys šnarpštė, ir netrukus jau stovėjau prie ligoninės vartelių, kur seserys su baltais kykais ir sanitarai drobiniais kostiumais mėlynais dryžiais lakstė koridoriumi. Mane paėmė už rankos ir nuvedė į palatą, pakėlęs akis išvydau man linktelint ašaromis apsipylusią motiną, o geležinėje žemoje lovoje gulintį tėvą, pasikeitusį ir sumažėjusį su keistai styrančia trumpa žila barzda.

Jis dar buvo gyvas, atmerkė akis ir, nors ir labai karščiavo, pažino mane.

— Vis dar tebekuri muziką? — tyliai paklausė, o jo balsas ir žvilgsnis buvo kiek palankūs, tiek ir pašaipūs. Jis mirktelėjo man, pilnas vangios ironiškos išminties, kuri viską išsakė, o man pasirodė, kad jis pažvelgė man tiesiai į širdį, pamatė ten viską ir suprato.

— Tėve, — ištariau. Bet jis tik nusišypsojo, vėl pasižiūrėjo kiek ironišku, bet jau išsiblaškiusiu žvilgsniu ir tada užsimerkė.

— Kaip tu atrodai! — apkabindama mane pasakė motina. — Ar ši nelaimė taip tave paveikė?

Nesusizgribau ką atsakyti, netrukus atėjo jaunas gydytojas, o jam kone pavymui senas, mirštančiajam buvo suleista morfijaus, ir jis taip ir nebeatmerkė protingų akių, kurios dabar įstengė žiūrėti taip pranašiai, lyg viską žinodamos. Sėdėjome šalia jo, matėme, kaip jis guli, rimsta, kaip keičiasi jo veidas, ir laukėme mirties. Jis gyveno dar keletą valandų ir mirė vėlai po pietų. Nieko daugiau nebejutau, tik apatišką kančią ir baisų nuovargį, sėdėjau sausomis karščiuojančiomis akimis ir vakarop užmigau rymodamas šalia mirusiojo lovos.

ŠEŠTAS SKYRIUS

Kad gyvenimą sunku gyventi, aš jau ir anksčiau kai kada neaiškiai nujausdavau. O dabar man iškilo nauja priežastis pamąstyti. Iki pat šiandien nepamiršau prieštaravimo, kurį apima tas suvokimas. Mat mano gyvenimas buvo skurdus ir vargingas, tačiau kitiems, o kartais ir man pačiam, jis atrodo buvęs turtingas ir nuostabus. Man žmogaus gyvenimas — gūdi liūdna naktis, kurios nebūtų įmanoma ištverti, jeigu kur ne kur nesublykčiotų žaibai, kurių akimirksnio šviesuma tokia guodžianti ir nuostabi, kad panaikina ir pateisina ištisus tamsos metus.

Tamsa, beviltiška juoduma, tai yra baisi kasdienio gyvenimo apytaka. Kuriam galui rytą keliamasi, valgoma, geriama ir vėl atsigulama? Vaikas, laukinis, sveikas jaunas žmogus, gyvulys nekenčia nuo šitokios kasdieniškų dalykų ir veiksmų apytakos. Tas, kurio nekamuoja mintys, džiaugiasi keldamasis rytą ir valgydamas, ir gerdamas, tai teikia jam pasitenkinimo, ir jis nieko netrokšta keisti. Tačiau tas, kas yra

netekęs šitos savaime suprantamos kasdienybės, ištisą dieną uoliai ir budriai ieško to tikrojo gyvenimo akimirkų, kurių švystelėjimas apgaubia palaima ir panaikina laiko pojūtį kartu su mintimis apie visumos prasmę ir tikslą. Šitas akimirkas galima pavadinti kūrybinėmis, nes jos tarytum suvienija su Kūrėju, nes per jas viskas, net ir paprasčiausi atsitiktinumai, atrodo priklausą nuo valios. Tai tas pats, ką mistikai laiko susiliejimu su Dievu. Gal dėl pernelyg akinamos šių akimirkų šviesos visa kita atrodo taip niūru, gal tai priklauso nuo atpalaiduojančio stebuklingo tų akimirkų lengvumo ir pakilumo, kad visą kitą gyvenimą jauti tokį sunkų, klampų ir gramzdinantį žemyn. Nežinau, menkas iš manęs mąstytojas ir filosofas. Tačiau aš žinau vieną dalyką: jeigu yra palaima ir rojus, tai juos turi sudaryti netrikdoma tokių akimirkų tąsa; ir jeigu šitokią palaimą galima pasiekti per kančias ir skausmingą apsivalymą, tai jokios kančios ir jokie skausmai nėra tokie dideli, kad turėtum jų vengti.

Praėjus keletui dienų po tėvo laidotuvių, — aš vis dar slankiojau kaip apsvaigęs, toks ištižęs, kad nepajėgiau net galvoti, — per vieną iš betikslių pasivaikščiojimų atsidūriau priemiesčio sodų gatvelėje. Dailūs namukai pažadino man blankų atsiminimą, kurį ėmiau gaivinti galvoje, kol pažinau sodą ir namą savo seno mokytojo, kuris prieš kelerius metus ketino atversti mane į teosofų tikėjimą. Įėjau tenai, man priešais žengė vyras, jis pažino mane ir svetingai įsivedė į kambarį, kur knygas ir gėlių vazonus gaubė silpnas malonus tabako dūmų kvapas.

— Kaip jums sekasi? — paklausė ponas Lojė. — Ak, juk ką tik palaidojot tėvą! Ir atrodot liūdnas. Ar tai jus taip stipriai paveikė?

— Ne, — atsakiau aš. — Tėvo mirtis būtų mane labiau įskaudinusi, jeigu tebebūčiau likęs jam svetimas. Tačiau pas-

kutinįkart lankydamasis aš su juo susidraugavau ir taip atsikračiau kankinančio kaltės jausmo, kuris apima turint gerus tėvus, kol naudojiesi jų meile, užuot pats jiems jos davęs.

— Džiaugiuosi.

— O kaip jūsų teosofija? Mielai kai ką iš jūsų išgirsčiau, nes mano popieriai prasti.

— Ko gi jums trūksta?

— Visko. Negaliu gyventi ir negaliu mirti. Viskas man atrodo netikra ir kvaila.

Ponas Lojė skausmingai suraukė savo gerą patenkinto sodininko veidą. Turiu prisipažinti, kaip tik šitas geras, kiek aptukęs veidas sugadino man nuotaiką, be to, anaiptol nesitikėjau iš jo ir jo mokymo paguodos. Tenorėjau tik išgirsti jį kalbant, įrodyti, kad jo mokymas bejėgis, ir nubausti už laimingą gyvenseną ir optimistinį tikėjimą. Aš nejutau draugiškumo nei jam, nei kam nors kitam.

Tačiau šitas žmogus toli gražu nebuvo toks savanaudis ir sustabarėjęs nuo dogmų, kaip maniau. Jis meiliai pasižiūrėjo man į veidą, nuoširdžiai susirūpinęs, ir liūdnai palingavo geltonplauke galva.

— Jūs sergat, mielasis pone, — ryžtingai tarė jis. — Gal tai fizinė negalia, tuomet nesunku pagyti. Jums tereikia išvažiuoti į kaimą, sunkiai padirbėti ir nevalgyti mėsos. Bet man rodos, jūsų negalavimas kitoniškas. Jūsų siela ligota.

— Jūs taip manot?

— Taip. Jūsų liga, deja, dabar madinga ir vos ne kasdien pastebima tarp protingesnių žmonių. Gydytojai, aišku, nieko apie ją nenutuokia. Ji gimininga *moral insanity* ir galėtų būti vadinama individualizmu arba įsivaizduojama vienatve. Apie ją prirašyta šiuolaikinėse knygose. Jūs pamažu ėmėt vaizduotis, kad esat vienišas, kad jums nerūpi joks žmogus ir kad nė vienas žmogus jūsų nesupranta. Argi ne taip?

— Maždaug taip, — sutikau apstulbęs.

— Pasižiūrėkit. Tam, kuris jau susirgęs ta liga, gana vieno kito nusivylimo įsitikinti, jog tarp jo ir kitų žmonių apskritai nėra jokių santykių, daugių daugiausia — tik nesusipratimai, iš tiesų kiekvienas žmogus esąs visiškai vienišas, kitams nieko niekuomet negalįs išaiškinti, niekuo su jais pasidalinti ar turėti ką nors bendra. Būna ir taip, kad tokie ligonys ima puikuotis ir visus sveikuosius, kurie gali suprasti ir mylėti vieni kitus, laiko galvijų banda. Jeigu šita liga susirgtų visi, žmonija išmirtų. Tačiau jos pasitaiko tik Vidurio Europoje ir tik tarp aukštesnių sluoksnių žmonių. Jauniems žmonėms ji pagydoma ir net jau priskiriama neišvengiamoms jaunimo vystymosi ligoms.

Jo kiek ironiškai skambąs mokytojiškas balsas truputį mane supykdė. Kadangi aš net nenusišypsojau ir nepabandžiau gintis, jo veide vėl pasirodė gerumas ir susirūpinimas.

— Atleiskit, — maloniai atsiprašė jis. — Jūs sergat pats, o nesat taip pamėgta šios ligos karikatūra. Bet pagyti tikrai įmanoma. Tai tik įsivaizdavimas, kad nėra tiltelio tarp Aš ir Tu, kad kiekvienas esąs vienišas ir nesuprastas. Priešingai, tai, kas vienija žmones, kur kas svarbiau, nei kiekvienas turi atskirai ir nei kuo vienas nuo kito skiriasi.

— Gal ir taip, — sutikau. — Bet kokia man nauda iš to žinojimo? Aš ne filosofas ir kenčiu ne dėl to, kad nerandu tiesos. Nenorėčiau būti išminčius ir mąstytojas, norėčiau tik paprasčiausiai būti truputį labiau patenkintas ir gyventi kiek lengviau.

— Na, tai ir pamėginkit! Nebūtina studijuoti knygų ir pasikliauti teorijomis. Bet kol sergat, turit pasikliauti gydytoju. Ar pamėginsit?

— Mielai pamėginsiu.

— Gerai. Jeigu susirgtumėt kokia nors liga ir gydytojas jums patartų vonias, gerti vaistus ar važiuoti prie jūros, tai

gal ir nesuprasdamas, kodėl ta ar ana priemonė turi padėti, vis dėlto pabandytumėt ir paklausytumėt jo patarimų. Tai šitaip pasižiūrėkit ir į mano žodžius! Kiek laiko pasistenkit daugiau galvoti apie kitus, o ne apie save! Tai vienintelis kelias išgyti.

— Bet kaip aš tą padarysiu? Juk kiekvienas pirmiausia galvoja apie save.

— Prisiverskit. Privalot įgyti tam tikro abejingumo savo gerovei. Privalot išmokti galvoti: tas priklauso nuo manęs! Čia padės tik viena priemonė: išmokit ką nors mylėti taip, kad jo gerovė būtų jums svarbesnė už savąją. Tačiau aš nekalbu apie įsimylėjimą! Tuomet viskas išeitų priešingai!

— Suprantu. Bet su kuo turiu tą pirmiausia išbandyti?

— Pradėkit nuo savo aplinkos, nuo draugų, giminaičių. Juk turit motiną. Ji daug neteko, dabar liko vieniša, jai reikia paguodos. Pasirūpinkit ja, palaikykit ją ir pabandykit tapti jai bent šio to vertas!

— Mudu, motina ir aš, nelabai suprantam vienas kitą. Bus sunku.

—Taip, jeigu geri jūsų norai sieks tik tiek, tai, žinoma, nieko nebus! Senoji giesmelė apie nesupratimą! Liaukitės galvoję, kad tas ar tas ne visai jus supranta, gal net neteisingai su jumis elgiasi! Pirmiausia pats pabandykit suprasti, pradžiuginti kitus, teisingai su jais elgtis! Padarykit taip ir pradėkit nuo savo motinos! Matot, turit pareikšti sau: juk gyvenimas nebeteikia man džiaugsmo, šiaip ar taip, tai kodėl man nepabandžius šitokio būdo! Jūs nebemylit savo gyvenimo, tai ir nebesaugokit jo, užsiverskit ant pečių naštą, atsisakykit to trupučio patogumo!

— Aš pabandysiu. Jūs teisus, visai nesvarbu, ką aš darysiu; tai kodėl man nepaklausius jūsų patarimo?

Jo žodžiai mane sujaudino ir apstulbino, nes buvo visiškai tapatūs su mano tėvo pareikšta gyvenimo išmintimi per

paskutinį mudviejų pokalbį: gyventi kitiems, nelaikyti savęs pasaulio centru! Šitas mokslas prieštaravo mano jausmams, truputį atsidavė katekizmu ir konfirmantų pamokomis, apie kurias aš, kaip ir kiekvienas jaunas žmogus, galvojau su pasibjaurėjimu ir panieka. Bet galų gale čia juk buvo kalbama ne apie nuomones ir pasaulėžiūras, o apie tikrai praktinį bandymą sunkų gyvenimą padaryti pakenčiamą. Ir aš ketinau pabandyti.

Nustebęs žvelgiau į akis žmogui, į kurį niekuomet nežiūrėjau rimtai ir kuris dabar pasirodė esąs patarėjas, netgi gydytojas. Bet jam iš tiesų, regis, buvo būdinga meilė, kuria gydytis patarė man. Jis tarytum atjautė mano kančias ir nuoširdžiai linkėjo gero. Juk ir šiaip nuojauta man bylojo, jog turiu žūtbūt gydytis, kad vėl galėčiau gyventi ir alsuoti kaip kiti. Mąsčiau apie ilgą atsiskyrėlio gyvenimą kalnuose ar apie pašėlišką darbą, tačiau verčiau nusprendžiau pasinaudoti savo patarėjo siūlymu, nes mano paties patirtis ir išmintis buvo priėjusios liepto galą.

Kai pasakiau motinai, jog nebeketinu palikti jos vienos, o tikiuosi, kad ji persikels pas mane ir mudu gyvensime kartu, ji liūdnai papurtė galvą.

— Ką tu sau manai! — pasipriešino ji. — Viskas ne taip paprasta. Aš juk turiu senų įpročių ir nebegaliu pradėti visko iš naujo, o tau reikia laisvės ir nevalia apsikrauti dar ir mano rūpesčiais.

— Galėtume bent pabandyti, — pasiūliau aš. — Gal eisis lengviau nei manai.

Iš pradžių man buvo tiek darbo, kad neturėjau kada nei mąstyti, nei liūdėti. Buvo namai ir platus verslas su pelnu ir skolomis, buvo knygos ir sąskaitos, buvo paskolintų ir pasiskolintų pinigų, o svarbiausia — kas iš viso to išeis. Žinoma, iš pat pradžių pasiryžau viską parduoti, tačiau nieko nebuvo įmanoma padaryti greitai, be to, motina buvo prisirišusi prie

seno namo, ir reikėjo paisyti tėvo testamento su visokiais kabliukais ir sunkumais. Į pagalbą atėjo buhalteris ir notaras, slinko dienos ir savaitės tariantis, susirašinėjant dėl pinigų ir skolų, planuojant ir nusiviliant. Netrukus aš visiškai nebesusigaudžiau tarp visų šitų sąskaitų ir formuliarų, pasamdžiau notarui dar vieną advokatą ir palikau jiems tą painiavą.

Mano motinai neretai būdavo sunkių dienų. Stengiausi kaip nors palengvinti jai gyvenimą, nuėmiau nuo jos pečių visus rūpesčius, skaičiau jai ir išveždavau prasiblaškyti. Kartais ir aš vos susivaldydavau nepabėgęs ir visko nemetęs, tačiau mane sulaikydavo gėda ir šioks toks smalsumas, kaip čia viskas toliau susiklostys.

Mano motina tegalvojo tiktai apie mirusįjį, tačiau jos sielvartas pasireikšdavo vien tik menkais, moteriškais, man svetimais ir dažnai pasižiūrėti smulkmeniškais protrūkiais. Iš pradžių turėjau prie stalo sėstis į tėvo vietą, paskui ji sugalvojo, jog aš ten vis dėlto netinku ir toji vieta turi likti tuščia. Kartais, kad ir kiek kalbėdavau apie tėvą, jai vis būdavo negana, o kartais ji užsidarydavo ir tik kančios pilnomis akimis pažvelgdavo į mane, vos tik paminėdavau jo vardą. Bet labiausiai man trūko muzikos. Būčiau daug ką atidavęs, jeigu bent valandą būčiau galėjęs pagriežti smuiku, bet tai man buvo leista tik po daugelio savaičių, net ir tada ji dūsaudavo ir laikydavo mano grojimą nusižengimu. Ji nė trupučio nepalengvino nesmagių mano pastangų bent kiek atskleisti jai savo esybę ir gyvenimą ir pelnyti jos draugiškumą.

Aš daug kentėjau ir norėjau viską mesti, tačiau vis prisiversdavau ir pripratau prie tokių vienatvės dienų. Mano paties gyvenimas buvo sumaitotas ir pražudytas, tik labai retai praeitis ataidėdavo neaiškiais akordais, kai sapne tarsi išgirsdavau Gertrūdos balsą ar kokią nors dykinėjimo valandą nejučia prisimindavau kokią savo operos melodiją. Kai nuvažiavau į R. atsisakyti buto ir susikrauti daiktų, viskas ten

man atrodė buvę lyg prieš daugelį metų. Aplankiau tik Teizerį, kuris ir toliau tebebuvo man ištikimas. Apie Gertrūdą nedrįsau paklausti.

Pamažėle turėjau pradėti nuolatinę slaptą kovą su santūriu, pilnu nevilties motinos elgesiu, kuris ilgainiui ėmė mane pernelyg slėgti. Jeigu aš tiesiai prašydavau ją pasakyti, ko nori ir kodėl yra manim nepatenkinta, ji tik liūdnai šypsodama paglostydavo man ranką ir pasakydavo: „Liaukis, vaike! Aš juk tik sena moteris". Tuomet ėmiau savo nuožiūra tyrinėti, nevengdamas paklausinėti net buhalterio ir tarnų.

Sužinojau visokių dalykų. Bet pagrindinis buvo štai koks: motina mieste turėjo vienintelę artimą giminaitę ir draugę, pusseserę, kuri buvo senmergė ir paprastai nelabai su kuo bendraudavo, bet su mano motina itin artimai draugavo. Šitoji panelė Šnybel nemylėjo mano tėvo, tačiau manimi ji tiesiog šlykštėjosi, taigi pas mus net nebesilankė. Mano motina anksčiau jai pažadėjo pasikviesti gyventi kartu, jeigu tėvas mirs pirmas, ir šią jos viltį užgesino mano buvimas. Kai visa tai pamažiukais sužinojau, apsilankiau pas senąją damą ir pasistengiau jai įsiteikti. Toks žaidimas su keistenybėmis ir menkomis intrigėlėmis buvo man naujiena ir kone malonumas. Man pavyko vėl atsivilioti panelę į mūsų namus, ir aš pastebėjau, kad motina už tai buvo man labai dėkinga. Tačiau dabar jos abi bendromis pastangomis bandė atidėti mano skubinamą senojo namo pardavimą, ir tai joms tikrai pavyko. O toliau panelė ėmėsi stumti mane iš namų ir užsikariauti seniai trokštamą šiltą senatvės prieglaudą, į kurią aš buvau pastojęs jai kelią. Būtų pakakę vietos ir jai, ir man, tačiau ji nenorėjo, kad šalia jos būtų šeimininkas, taigi atsisakinėjo pas mus atsikraustyti. Užtat ji uoliai lankėsi mūsų namuose, darėsi savo draugei nepamainoma visokių reikaliukų tvarkytoja, diplomatiškai bendravo su manim kaip su pavojinga valdžia ir siekė namų ūkio patarėjos vietos, kurios aš jai negalėjau užginti.

Vargšė mano motina nepalaikė nei jos, nei manęs. Ji buvo pavargusi ir labai kentėjo nuo gyvenimo permainų. Kaip jai trūko tėvo, pastebėjau tik pamažėle. Sykį eidamas per kambarį, kuriame nesitikėjau ją būsiant, užtikau ją besirausiančią po drabužių spintą. Ji išsigando užklupta, ir aš nuskubėjau toliau, bet puikiai pamačiau, kad ji apžiūrinėjo mirusiojo drabužius, o paskui vaikščiojo paraudusiomis akimis.

Atėjus vasarai, prasidėjo nauja kova. Aš norėjau išvažiuoti su motina, mums abiem būtų pravertęs poilsis, ir tikėjausi įkvėpti jai žvalumo ir įgyti didesnės įtakos. Ji nelabai norėjo važiuoti, tačiau beveik nesipriešino man; užtat juo energingiau panelė Šnybel įkalbinėjo motiną pasilikti, o mane važiuoti vieną. Tačiau aš anaiptol nebuvau linkęs nusileisti; aš daug tikėjausi iš šitos kelionės. Man darėsi nejauku sename name su vargše nerimstančia ir kenčiančia motina; tikėjausi išvažiavęs labiau jai padėti ir geriau suvaldyti savo paties mintis ir nuotaikas. Taigi išsikariavau, ir mudu baigiantis birželiui išvažiavome. Važiavome trumpais priešokiais dieną, apžiūrėjome Konstancą ir Ciūrichą ir per Briūnigą iškeliavome į Berno Alpes. Mano motina buvo rami ir pavargusi, pakančiai ištvėrė kelionę ir atrodė nelaiminga. Interlakene ji ėmė skųstis nemiga naktimis, tačiau aš dar įkalbėjau ją nukeliauti su manim į Grindelvaldą, kur vyliausi jai ir sau rasti ramybę. Per šią beprotišką, be galo ilgą ir nelinksmą kelionę, puikiai suvokiau, jog neįmanoma atsikratyti ir pabėgti nuo savo nelaimės. Čia plytėjo gražūs žali ežerai, atspindėdami senus nuostabius miestus, čia kilo balti ir žydri kalnai, saulės nutvieksti blizguliavo melsvai žali ledynai. Tačiau mudu tylūs ir paniurę slinkome pro visa tai, visko gėdydamiesi, tiktai slegiami ir varginami. Mes vaikštinėdavome, žiūrėdavome į viršukalnes, kvėpuodavome lengvu saldžiu oru, klausydavomės pievose skambančių karvių varpelių ir sakydavome: „Kaip gražu!“, nedrįsdami pažvelgti vienas kitam į akis.

Savaitę ištvėrėme Grindelvalde. Paskui vieną rytą mano motina pareiškė:

— Žinai, visa tai tuščias darbas, verčiau grįžkime. Norėčiau bent vieną naktį išsimiegoti. O jeigu man lemta susirgti ir numirti, tai geriau jau namuose.

Taigi aš tylomis sukroviau mūsų lagaminus, be žodžių sutikdamas, kad ji teisi, ir greičiau nei važiuodami čionai grįžome atgal. Tačiau aš nesijaučiau grįžtąs į gimtinę, o veikiau į kalėjimą, ir netgi mano motina atrodė neitin patenkinta.

Ir tos pačios dienos vakare aš jai pasakiau:

— Kaip manai, jeigu aš išvažiuočiau vienas? Vėl į R. Matai, mielai būčiau su tavim, jeigu tai man regėtųsi bent kiek naudinga. Tačiau mes abu esam ligonys ir nelinksmi ir tik užkrečiam prasta nuotaika vienas kitą. Pasikviesk į namus savo draugę, ji tave geriau paguos negu aš.

Kaip paprastai, ji paėmė mano ranką ir švelniai ją paglostė. Ji linktelėjo galvą ir pasižiūrėjo į mane šypsodama, o jos šypsena aiškiai bylojo: „Taip, važiuok!"

Visos mano pastangos ir geri ketinimai nieko nedavė, mudu tik prasikankinome keletą mėnesių, ir ji dar labiau nuo manęs nutolo. Nors ir gyvenome kartu, kiekvienas atskirai tempėme savo naštą, nesidalindami su kitu, ir kiekvienas tik dar labiau panirome į savo kančias ir ligą. Mano bandymai buvo veltui, ir neliko nieko geriau, kaip tik išvažiuoti ir atituštinti vietą panelei Šnybel.

Netrukus aš taip ir padariau, o kadangi nežinojau kur, tai sugrįžau į R. Išvažiuojant man staiga toptelėjo, kad dabar nebeturiu tėviškės. Miestas, kuriame gimiau, praleidau vaikystę ir palaidojau tėvą, man neberūpėjo, jis nieko nebegalėjo iš manęs reikalauti ir nieko duoti, tik prisiminimus. Atsisveikindamas su ponu Loje nepasakiau jam, kad jo receptas nepadėjo.

Netyčia mano senasis butas R. dar tebebuvo tuščias. Taip man lyg buvo duotas ženklas, kad neverta nutraukti ryšių su

praeitimi ir bėgti nuo savosios lemties. Aš vėl apsigyvenau tame pačiame name ir kambaryje, tame pačiame mieste, išsiėmiau smuiką ir savo darbą ir viską radau taip pat, kaip palikau, tik Muotas išvažiavo į Miuncheną, o Gertrūda su juo susižadėjo.

Paėmiau nebaigtą savo operą į rankas lyg ankstesnio gyvenimo duženas, iš kurių tarsi norėjau kai ką sukurti. Tačiau muzika po trupučiuką vėl ėmė gaivinti sustingusią mano sielą ir visiškai pabudo tik tada, kai visus žodžius mano kūriniams rašęs poetas atsiuntė naują dainą. Ji atėjo tuo metu, kai aš vakarais neretai jausdamas pirmykštį nerimą, gėdydamasis, žaltvykslių deginama širdimi, sukiodavausi apie Imtorų sodą, štai tie žodžiai:

Kas naktį švilpia viesulai,
Šlapiais sparnais mosuoja,
Ir paukščiai blaškos danguje...
Nerasi vietos lovoj.
Pabudinti visi krašte
Pavasario balsų.

Tokiom naktim širdis jauna
Užmigt niekaip negali.
Iš atminties gelmių karšta
Jaunystės laimė kelias,
Tačiau pabėga vien pažvelgus
Iš arti veidan.

Nurimk nurimk, jauna širdie!
Nors kraujas ir užvirs, aistra
Sukunkuliuos, užplūdus vėl
Senais keliais nuves.
Tačiau keliai tie nutiesti
Nebe jaunystėn.

Šios eilutės įsmigo man į širdį, suskambo kaip melodija ir prikėlė gyvenimui. Nevaržoma, sklidina deginančio skausmo man vėl pasiliejo ilgai tramdyta ir nešiota taktų ir garsų kančia, o pradėjęs nuo tos dainos suradau operos siūlo galą ir po tokios ilgos tuštumos sieloje vėl giliai nėriau į karštligišką plūstančio protrūkio svaigulį, ir pakilau į erdvias jausmų aukštumas, kur neįmanoma atskirti skausmo ir palaimos ir kur visa sielos kaitra ir galia susiliejusi šauna stačiai aukštyn kaip viena vienintelė liepsna.

Tą dieną, kai parašiau ir parodžiau Teizeriui naująją dainą, ėjau vakare kaštonų alėja namo, pilnas naujai atsirandančios kūrybinės jėgos. Praėję mėnesiai dar tebežiūrėjo į mane nusivylusiomis ir tuščiomis kaukės akimis. Tačiau mano širdis daužėsi kaip pašėlusi nebesuprasdama, kodėl troško pamiršti kančias. Man prieš akis lyg iš dulkių aiškiai iškilo Gertrūdos paveikslas, ir aš vėl drąsiai žvelgiau į skaisčias jos akis, atlapojęs širdį visiems skauduliams. Ak, kur kas geriau buvo kentėti dėl jos ir giliai badyti žaizdą dygliais nei toli nuo jos ir toli nuo tikrojo savo gyvenimo visą laiką prakėksoti lyg šešėliui! Tarp tamsių vešlių plačiašakių kaštonų viršūnių juodavo mėlynas dangus, nusėtas žvaigždėmis, kurios spindėjo tauriai kaip auksas, nerūpestingai nušviesdamos erdves. Tokios buvo žvaigždės, o medžiai laisvai rodė savo pumpurus, žiedus ir randus, ir ar tai buvo malonumas, ar skausmas, jie visa esybe atsidavė troškimui gyventi. Vienadienės musės būriavosi ir plėščiojo pasitikti mirties, kiekviena gyvybė buvo savotiškai ryški ir graži, akimirką pažvelgiau į pačią jos esmę ir supratau, kaip tai yra gera, kaip gera gyventi ir kentėti.

Per visą rudenį pabaigiau sukurti operą. Tuo metu viename koncerte sutikau poną Imtorą. Jis mane pasveikino nuoširdžiai ir kiek nustebęs, nes nežinojo, kad aš jau grįžęs į miestą. Jis tik buvo girdėjęs, kad mirė mano tėvas ir aš nuo to laiko gyvenu gimtajame mieste.

— O kaip laikosi panelė Gertrūda? — paklausiau aš kiek įstengdamas ramiau.

— Ak, pats turėtumėt užsukti ir pasižiūrėti. Lapkričio pradžioje bus jos vestuvės, tuomet mes jūsų būtinai laukiame.

— Ačiū, pone Imtorai. Ar girdėjote ką nors apie Muotą?

— Jam viskas gerai. Žinot, aš nelabai pritariu toms vedyboms. Jau seniai rengiausi jūsų šiek tiek paklausinėti apie poną Muotą. Per tą laiką, kai jį pažįstu, negalėčiau skųstis. Bet esu girdėjęs visokiausių gandų: sako, kad jis buvęs širdžių ėdikas. Gal malonėtumėt man daugiau papasakoti?

— Ne, pone Imtorai. Be to, tokios kalbos betikslės. Vargu ar jūsų duktė dėl gandų apsispręstų kitaip. Ponas Muotas yra mano draugas, ir aš tik džiaugsiuos, jeigu jis ras laimę.

— Taip, taip. Ar greitai mus vėl aplankysit?

— Tikriausiai. Iki pasimatymo, pone Imtorai.

Dar labai neseniai būčiau padaręs bet ką, kad tik sukliudyčiau jų sąjungai, ne iš pavydo ar vildamasis, jog Gertrūda pamils mane, o kad nė kiek neabejojau ir tariausi numanąs, jog jiems abiem nieko neišeis, nes mąsčiau apie savotišką save naikinančią Muoto graužatį, apie jo irzlumą ir Gertrūdos švelnumą ir dar taip puikiai prisiminiau Marioną ir Lotą.

Tačiau dabar mano požiūris pasikeitė. Aš nebebuvau toks pat po šitokio gyvenimo smūgio, po pusmečio sielos vienatvės ir sąmoningo atsisveikinimo su jaunyste. Dabar žinojau, kad beprotiška ir pavojinga kišti nagus prie kitų žmonių likimo, ir nebuvo jokios priežasties manyti, jog mano ranka mikli, o aš pats esu pagalbininkas ir puikiai pažįstu žmones, juo labiau kad visi panašūs mano bandymai sužlugo, skaudžiai sugėdindami. Dar ir dabar aš labai abejoju žmogaus sugebėjimais sąmoningai veikti ir tvarkyti savo ir kitų žmonių gyvenimą. Galima pralobti, pelnyti šlovę ir ordinų, bet laimės ar nelaimės nenusipelnysi nei sau, nei kitiems. Galima tik priimti tai, kas tau lemta, žinoma, įvairiais būdais. Na,

o aš nebenorėjau bandyti ir jėga pasukti savo gyvenimo į saulėtąją pusę, ketinau nusilenkti man skirtai daliai, kaip sugebėdamas nešti ją, kad tai išeitų į gera.

O jeigu gyvenimas dabar nepriklauso nuo tokių minčių ir nebepaiso jų, tai nuoširdūs sprendimai ir ketinimai vis dėlto palieka ramybę sieloje ir padeda pakelti neišvengiamus sunkumus. Bent jau mane, kaip pasirodė vėliau, nuo tada, kai pasidaviau jo valiai ir suvokiau asmeninių savo pastangų bergždumą, gyvenimas apglėbė švelnesnėmis rankomis.

Kad tai, ko negali pasiekti sukaupęs visą norą ir pastangas, kartais nelauktai pasidaro savaime, netrukus patyriau pagal savo motiną. Rašiau jai kas mėnesį, bet kiek laiko nebegavau iš jos jokio laiško. Jeigu jai būtų nutikę kas nors bloga, būčiau sužinojęs, taigi negalvodamas apie ją ir toliau siuntinėjau laiškus, trumpus pranešimus apie save, kur kaskart maloniai pasveikindavau ir panelę Šnybel.

Tačiau netrukus šių sveikinimų motina nebeperduodavo. Abiem moterims viskas susiklostė pernelyg gerai, ir jos nepakėlė savo norų išsipildymo. Ypač panelei nuo tokio gero gyvenimo apsisuko galva. Iškart man išvažiavus ji iškilmingai užėmė savo pergalės vietą ir įsikūrė mūsų namuose. Dabar ji gyveno pas savo seną draugužę ir pusseserę ir manė, jog per daugybę skurdžių metų nusipelnė laimės kartu su ja ponauti puikiai sutvarkytame name, šildytis prie jo židinio ir didžiuotis. Nepasakytum, kad ji būtų pasisavinusi brangiai kainuojančių įpročių ir ėmusi išlaidauti — pernelyg daug laiko ji gyveno kukliai, kone skurdžiai. Ji neėmė nei gražiau rengtis, nei miegoti ant kitoniškų paklodžių; ji veikiau pradėjo iš peties šeimininkauti ir taupyti, nes čia vertėjo taupyti ir buvo iš ko. Tačiau valdžios ir įtakingumo ji nieku gyvu nenorėjo atsisakyti. Abidvi tarnaitės turėjo jos klausyti nė trupučio ne mažiau kaip mano motinos, taip pat ir su tarnautojais, meistrais ir laiškanešiais ji sugebėjo elgtis kaip tikra ponia. Ir po trupu-

čiuką, mat aistrų juk neįmanoma numalšinti jas patenkinant, jos noras valdyti užgriebė ir tuos dalykus, kur mano motina jau taip nuolankiai negalėjo nusileisti. Ji norėjo, kad svečiai, kurie lankė mano motiną, būtų ir jos, ir negalėjo pakęsti, kai toji priimdavo ką nors viena. Ji norėjo laiškus, kaip tik maniškius, skaityti pati, o ne išklausyti tik jų ištraukas. Galų gale ji pastebėjo, kad mano motinos namuose daug kas toli gražu ne taip laikoma, žiūrima ir tvarkoma, kaip jai atrodė būtina. Pirmiausia krito į akį pernelyg menka drausmė tarnams. Jeigu vakarais viena tarnaitė išeidavo iš namų, kita pernelyg ilgai pračiauškėdavo su laiškanešiu, virėja paprašydavo laisvo sekmadienio, tai ji šokdavo kuo griežčiausiai barti mano motinos už nuolankumą ir varinėti ilgų šnekų apie teisingai tvarkomą namų ūkį. Ir dar jai būdavo pernelyg skaudu matyti, kaip dažnai ir šiurkščiai pažeidinėjamos taupumo taisyklės. Štai ir vėl į namus atvežta anglių, o virėja priskaičiavusi pernelyg daug kiaušinių! Ji rimtai ir uoliai stojo į kovą, ir nuo šiol abidvi draugės pradėjo nebesutarti.

Mat iki to laiko motina prikąsdavo liežuvį, jeigu ir nesutikdavo dėl daugelio dalykų su nuomone draugės, apie santykius su kuria, matyt, galvojo kitoniškai ir kuria nusivylė. Tačiau dabar, kai iškilo pavojus senoms ir garbingoms namų tradicijoms, kai ėmė kasdien mažėti namų jaukumas ir ramybė, ji nebegalėjo susitvardyti ir nesikišti, taigi pradėjo gintis, tačiau, žinoma, negalėjo prilygti savo draugei. Prasiveržė ginčų ir nedidelių draugiškų susidūrimų, bet kai virėja atsisakė darbo ir motina tegalėjo ją sulaikyti tik per daugelį pastangų ir pažadų, kone atsiprašymų, namų valdžios klausimas grėsė būti sprendžiamas per tikrą karą.

Panelė Šnybel, besididžiuojanti savo žiniomis, patirtimi, taupumu ir šeimininkiškumo dorybėmis, nesugebėjo suprasti, kad už visas šitas jos savybes niekas nedėkoja, ir jautėsi tokia tikra, jog nebepajėgė užgniaužti kritikos apie namų ūkį, iš-

peikė mano motinos, kaip namų šeimininkės, meną ir pareiškė užjaučiamą panieką apie visų namų įpročius ir ypatumus. Tada namų šeimininke pasirėmė mano tėvu, pagal kurio norus ir kuriam vadovaujant daug metų namai buvo puikiai tvarkomi. Jis nepakentė smulkmeniškumo ir baimingo taupymo, jis paisė tarnų laisvės ir teisių, nemėgo tarnaičių barnių ir irzlumo. Bet kai tik motina paminėjo tą, kurį anksčiau pati irgi ne sykį buvo peikusi, tačiau kuris po mirties tapo jai šventuoju, panelė Šnybel jau nebesusitvardė ir kandžiai priminė žodžius, kitados motinos pasakytus apie velionį, ir pareiškė, jog dabar pats metas pakeisti rutiną ir atgauti protą. Gailėdamasi savo draugės, ji nenorėjusi liesti velionio atminimo; tačiau kadangi motina pati jį paminėjusi, tai ji turinti pripažinti, kad kaip tik senasis ponas ir esąs kaltas dėl kai kurių blogų namų tradicijų, tačiau dabar ji nesuprantanti, kodėl viskas turėtų likti po senovei, kai joms atsilaisvinusios rankos.

Mano motinai tai buvo smūgis tiesiai į veidą, ir tų pusseserės žodžių ji negalėjo pamiršti. Anksčiau jai reikėjo ir net buvo malonu kada ne kada šnekučiuojantis su savo patikėtine kiek pasiskųsti ir šiek tiek prikibti prie namų šeimininko; tačiau dabar motina nebepakentė nė šešėlio ant garbinamojo paveikslo ir prasidedanti namuose revoliucija jai ne tik trukdė, bet pirmiausia atrodė nusidėjimas velioniui.

Taip susiklostė reikalai, bet aš nieko nežinojau. Kai dabar pirmąkart laiške motina paminėjo tuos nesutarimus paukščių narvelyje, mane apėmė juokas. Kitame savo laiške aš nebeperdaviau sveikinimų panelei, tačiau niekaip neatsiliepiau į užuominas, nes maniau, kad moterys geriau susitvarkys vienos pačios. Taip pat kur kas labiau man rūpėjo kas kita.

Atėjo spalis, ir aš niekaip negalėjau atsikratyti minties apie būsimas Gertrūdos vedybas. Nebesilankiau jų namuose ir nebemačiau jos. Po vestuvių, kai ji buvo išvažiavusi, ketinau vėl

atnaujinti santykius su jos tėvu. Taip pat tikėjausi, jog ilgainiui mūsų ryšiai vėl taps geri ir draugiški; buvome pernelyg suartėję, kad galėtume paprasčiausiai išbraukti praeitį. Tik dabar aš dar nedrįsau su ja pasimatyti, nes ji, būdama tokia, kokią ją pažinojau, nebūtų vengusi mūsų susitikimo.

Vieną dieną pasigirdo gerai pažįstamas beldimas į mano duris. Numanydamas, kas beldžia, sutrikęs pašokau ir atidariau, ten stovėjo Heinrichas Muotas ir kišo man ranką.

— Muotas! — sušukau ir tvirtai paspaudžiau ranką, ir negalėjau pažvelgti jam į akis taip, kad viduje viskas vėl nepabustų ir neskaudintų. Man prieš akis tarsi vėl iškilo ant jo stalo gulįs laiškas, laiškas su Gertrūdos rašysena, aš vėl regėjau save atsisveikinantį su ja ir pasirenkantį mirtį. Ir štai jis stovėjo ir tyrinėjo mane akimis. Atrodė kiek suliesėjęs, tačiau gražus ir išdidus kaip visuomet.

— Nelaukiau tavęs, — tyliai pasakiau.

— Taip? Aš žinau, kad nebesilankai pas Gertrūdą. Dėl manęs — nekalbėkime apie tai! Atėjau pasižiūrėti, kaip tu gyveni ir kaip sekasi darbas. Kas girdėti apie operą?

— Ji baigta. Bet pirmiausia: kaip sekasi Gertrūdai?

— Gerai. Juk netrukus mūsų vestuvės.

— Žinau.

— Taip. Gal netrukus ją aplankysi?

— Vėliau. Noriu pamatyti, ar jai bus gera ir su tavimi.

— Na...

— Dovanok, Heinrichai, bet kartais aš net ir nenorėdamas prisimenu Lotą, su kuria tu blogai elgeisi ir kurią mušei.

— Kuo čia dėta Lota! Taip jai ir reikėjo. Nė viena moteris negauna į kailį, jeigu to nenori.

— Na taip. Taigi apie operą. Aš dar net nežinau, kam ją atiduoti. Turėtų būti geras teatras, bet ar jis ims?

— Ims. Norėjau apie tai pasišnekėti su tavim. Atvežk ją į Miuncheną! Greičiausiai ją paims, juk ten tavimi domima-

si, blogiausiu atveju aš pagelbėsiu. Labai norėčiau, kad niekas kitas pirmas nepadainuotų šito vaidmens.

Tai buvo man gera paslauga. Mielai sutikau ir pažadėjau kuo greičiau pasirūpinti perrašymu. Mudu aptarinėjome smulkmenas ir sumišę toliau varinėjome kalbas, lyg tai būtų gyvybės ar mirties klausimas, o iš tikrųjų tik stūmėme laiką ir dėjomės nepastebį tarp mūsų atsivėrusios prarajos. Muotas pirmasis ją peržengė.

— Žinai, — tarė jis, — ar tu dar prisimeni, kaip anuomet pirmąkart nusivedei mane pas Imtorus? Jau prabėgo vieneri metai.

— Prisimenu, — atsakiau, — kaip tik tau nereikėtų man priminti. Verčiau jau eik!

— Ne, drauguži! Vadinasi, prisimeni. Na, jeigu jau tada mylėjai tą merginą, tai kodėl neužsiminei man nė žodžiu? Kodėl nepasakei: duok jai ramybę, palik ją man! To būtų pakakę, aš būčiau supratęs ir užuominą.

— Man buvo nevalia taip elgtis.

— Nevalia? Kodėl nevalia? Kas liepė tau žiūrėti it musę kandus, kol nieko nebebuvo galima padaryti?

— Juk negalėjau žinoti, ar ji mane myli. Ir net jei būčiau žinojęs — jeigu tu jai mielesnis, ką aš galiu padaryti.

— Tu tikras kūdikis! Gal ji būtų laimingesnė su tavim! Juk kiekvienas turi teisę užkariauti moterį. O jeigu tu iš pat pradžių būtum man pasakęs bent žodį, bent kaip nors davęs suprasti, būčiau likęs nuošaly. Paskui, žinoma, viskas jau buvo pavėluota.

Šitas pokalbis mane trikdė.

— Aš kitaip manau, — pasakiau, — o tu juk gali būti patenkintas, ar ne? Taigi duok man ramybę! Pasveikink ją nuo manęs, aš aplankysiu judu Miunchene.

— Į vestuves ateiti nenori?

— Ne, Muotai, tai būtų nei šis, nei tas. Tačiau — jūs tuokiatės bažnyčioje?

— Žinoma, katedroje.

— Malonu tai girdėti. Aš šį tą apmečiau tokia proga, preliudą vargonams. Nesirūpink, jis labai trumpas.

— Tu mielas vyrukas! Velniai rautų, kad kaip tik su tavim man šitaip nesiseka!

— Man rodos, turėtum sakyti sekasi, Muotai.

— Na, nesiginčysim. Dabar man metas, reikia dar nupirkti dievaižin kokių daiktų. Operą netrukus atsiųsi, ar ne? Atsiųsk ją man, tuomet pats nunešiu ją mūsų seniui. Taip, o prieš mano vestuves praleiskime dar kartą abudu vakarą. Gal rytoj? Gerai, iki pasimatymo!

Šitaip aš vėl atsidūriau senajame rate, ir kiaurą naktį man galvoje sukosi tūkstantįkart galvotos mintys ir varstė tūkstantįkart kentėtos kančios. Kitądien nuėjau pas pažįstamą vargonininką ir paprašiau pagroti preliudą Muoto vestuvėse. Po pietų paskutinįsyk abu su Teizeriu peržiūrėjome mano uvertiūrą. O vakare jau buvau Heinricho viešbutyje.

Pamačiau mums paruoštą kambarį su besikūrenančiu židiniu ir degančiomis žvakėmis, balta staltiese apdengtą stalą su gėlėmis ir sidabriniais indais, o Muotas jau laukė manęs.

— Štai taip, vyruti, — sušuko jis, — dabar atšvęsime atsisveikinimą, daugiau reikalingą man nei tau. Gertrūda perduoda tau linkėjimus, šiandien išgersime į jos sveikatą.

Prisipylėme sklidinas taures ir tylėdami išlenkėme.

— Taip, o dabar galvosime tik patys apie save. Jaunystė baigiasi, mielasis, ar tu irgi tai jauti? Sakoma, kad ji gražiausias gyvenimo metas. Manau, kad tai apgaulė kaip visi tie mėgstami posakiai. Juk geriausias metas turi ateiti tik dabar, antraip nereikėjo padėti šitiek pastangų. Kai jau tavo opera bus atliekama, dar pasikalbėsime apie tai.

Mudu jaukiai vakarieniavome, užsigerdami tirštu reinvyniu, paskui su cigarais ir šampanu nugrimzdome į minkštus krėslus kampe, ir tada jam ir man prieš akis valandą iškilo senieji laikai, užplūdo noras kurti įvairiausius planus ir paplepėti, mudu nerūpestingai ir nuoširdžiai susimąstę žvelgėme vienas kitam į akis, patenkinti draugyste. Heinrichas tokiomis valandėlėmis būdavo geraširdiškesnis ir švelnesnis nei paprastai, jis žinojo, kaip greitai išnyksta tokie norai, ir, kol nuotaika pakito, atsargiai lytėjo ją rūpestingomis rankomis. Tyliai ir šypsodamasis kalbėjo apie Miuncheną, pasakojo trumpus teatrinio gyvenimo nutikimus, demonstruodamas seną puikų sugebėjimą apibūdinti žmones ir aplinkybes keliais tiksliais žodžiais.

Kai jis žaismingai ir aštriai, tačiau be piktumo nusakė savo dirigentą, uošvį ir kitus, išgėriau taurę į jo sveikatą ir paklausiau:

— Na, o ką tu manai apie mane? Ar ir tokiems žmonėms kaip aš turi formulę?

— O taip, — ramiai linktelėjo jis galvą ir įsmeigė į mane tamsias akis. — Pirmiausia tu esi tipiškas menininkas. Menininkas juk nėra toks linksmuolis, kokį esant jį mano filisteriai, iš smagumo pertekliaus kada ne kada patėškiąs vieną ar kitą kūrinį, deja, dažniausiai jis yra vargeta, dūstąs nuo nenaudingų turtų ir todėl turįs kai ką atiduoti kitiems. Sakmė apie laimingą menininką — tikri filisterių tauškalai. Smagusis Mocartas palaikė savo nuotaiką šampanu ir todėl stokojo duonos, o kodėl Bethovenas nenusižudė dar būdamas jaunas ir parašė nuostabius kūrinius, nežino nė vienas žmogus. Padorus menininkas turi būti nelaimingas gyvenime. Jeigu jis kenčia alkį ir atsiriša maišą, ten visuomet būna tik perlai!

— Taip, jeigu trokšti gyvenime bent trupučio džiaugsmo, šilumos ir užuojautos, žinoma, tuzinai operų, trio ir panašių kūrinių nedaug padės.

— Aš manau. Taigi tokia valanda geriant vyną su draugu, jeigu jį turi, ir geranoriškas pašnekesys apie šitą keistą gyvenimą, tiesą sakant, yra pats geriausias dalykas iš visų įmanomų. Taip jau turi būti, ir mums reikia tik džiaugtis, kad mudu bent tai išlaikėme. Kiek laiko koks nors varguolis prasikrapšto prie gražuolės raketos, o džiaugsmas savo darbo vaisiais netrunka nė minutės! Taigi privalu taupyti džiaugsmą, sielos ramybę ir sąžinės grynumą, kad to užtektų vienai kitai nuostabiai valandai. Į sveikatą, drauguži!

Apskritai tai aš nė kiek nepritariau jo filosofijai, bet ar tai buvo svarbu? Man buvo gera praleisti tokį vakarą su draugu, kurį jau baiminausi turįs prarasti ir kurio draugyste net ir dabar nebebuvau tikras, ir aš susimąstęs išgėriau už praėjusius laikus, dar taip neseniai buvusius ir vis dėlto jau atskyrusius mano jaunystę, kurios lengvabūdiškumo ir naivumo jau niekuomet nebegalėjau susigrąžinti.

Mudu anksti atsisveikinome, ir Muotas dar pasisiūlė palydėti mane iki namų. Tačiau aš atsisakiau. Žinojau, kad jis nemėgsta eiti su manim gatvėmis, lėtas klibinkščiavimas trukdė ir erzino jį. Jis negalėjo aukotis, o dažnai kaip tik šitokios mažos aukos ir yra sunkiausios.

Džiaugiausi mažu savo kūrinėliu vargonams. Tai buvo savotiškas preliudas, kur aš išsivadavau nuo praeities, padėka ir laimės linkėjimai sutuoktiniams ir nuostabių draugystės laikų, praleistų su ja ir su juo, akordas.

Vestuvių dieną anksti nuėjau į bažnyčią ir stebėjau ceremoniją slapčiomis nuo viškų. Kai vargonininkas grojo mano kūrinėlį, Gertrūda pažvelgė aukštyn ir linktelėjo savo išrinktajam. Nebuvau matęs jos visą šitą laiką, su balta suknia ji atrodė dar aukštesnė ir laibesnė, grakšti ir rimta ji ėjo išpuoštu siauru taku prie altoriaus šalia išdidaus atlašaus vyro. Būtų atrodę ne taip gerai ir prašmatniai, jeigu vietoj jo šiuo iškilmingu taku būčiau ėjęs aš, persikreipęs luošys.

Septintas skyrius

Jau buvo pasirūpinta tuo, kad negalėjau ilgai galvoti apie savo draugų vestuves ir leisti savigraužai traukti šituo keliu. Šiomis dienomis beveik nemąsčiau apie savo motiną. Tiesa, iš paskutinio jos laiško žinojau, kad namie toli gražu nebėra taip jauku ir ramu, tačiau neturėjau nei pagrindo, nei noro kištis į abiejų damų ginčą, o šiek tiek piktdžiugaudamas priėmiau tai kaip faktą, kuriam nereikia mano sprendimo. Nuo to laiko rašiau laiškus, bet negaudavau į juos atsakymo, bet turėjau pakankamai rūpesčių peržiūrinėdamas, kaip perrašoma mano opera, kad būčiau galėjęs mintyti apie panelę Šnybel.

Tuomet atėjo mamos laiškas, kuris nustebino mane jau vien neįprastai didele apimtimi. Tai buvo pedantiškas jos įnamės kaltinimo aktas, iš kurio smulkiai sužinojau visus jos nusižengimus gerosios mano motinos namų ir sielos ramybei. Nelengva jai buvo rašyti tai man, ir ji darė tą oriai ir atsargiai, tačiau tai buvo prisipažinimas klydus dėl senos savo draugės ir pusseserės. Motina ne tik sutiko, kad aš ir velionis tėvas pagrįstai nemėgome panelės Šnybel, ji net sutiko parduoti namą, jeigu aš dar to noriu, ir persikelti gyventi kitur, ir vien tik sprukdama nuo panelės Šnybel. „Gal būtų gerai, jeigu atvažiuotum pats. Liucija jau žino, ką aš galvoju ir planuoju, jos uoslė labai jautri; bet mudviejų santykiai pernelyg įtempti, kad aš kaip pridera galėčiau išdėstyti jai būtinus dalykus. Mano užuominų, kad mieliau vėl likčiau namuose viena ir kad jos man nebereikią, ji tarytum nesupranta, o atvirai susiginčyti nenoriu. Žinau, ji ims šnypšti ir šiauštis, jeigu tiesiai pareikalausiu išsikraustyti. Taigi geriau jau Tu parvažiuok ir viską sutvarkyk. Aš nenoriu skandalo, o ji neturi nukentėti, bet privalu jai aiškiai ir ryžtingai viską pasakyti“.

Aš būčiau susigrūmęs net ir su slibinu, jeigu tik mama būtų paprašiusi. Su didžiausiu malonumu pasiruošiau kelionėn ir nuvažiavau į gimtinę. Ten, žinoma, vos įžengęs į senąjį mūsų namą, supratau, kad jame viešpatauja nauja dvasia. Ypač didelė jauki svetainė atrodė niūri, nelinksma, slogi ir vargana, viskas joje buvo rūpestingai saugoma ir taupoma, ant senų tvirtų grindų gulėjo vadinamieji „takai", ilgos gedulingos atraižos iš pigios bjaurios medžiagos, kad grindų nereikėtų dažnai plauti ir šitaip jos taupytųsi. Senas pianinas, kuris daug metų nenaudojamas stovėjo svetainėje, irgi buvo apsaugotas tokiu pat dangalu, ir nors motina mano atvykimo proga patiekė arbatos su kepiniais ir viską trupučiuką patvarkė, taip nepanaikinamai trenkė senmergišku skurdumu ir naftalinu, kad aš iškart vos pasisveikinęs su motina nusišypsojau jai ir suraukiau nosį, ir ji tuoj viską suprato.

Vos atsisėdau į krėslą, įėjo slibinas, takeliais atkrameno prie manęs ir davėsi pagarbinama, tai aš ir padariau netaupydamas. Smulkiai išklausinėjau apie jos sveikatą ir atsiprašiau dėl seno namo, kur tikriausiai nėra tokių patogumų, prie kokių ji pratusi. Neleisdama mano motinai nė prasižioti, ji ėmėsi namų šeimininkės vaidmens, pylė arbatos, uoliai atsakinėjo į mano mandagumo pareiškimus ir atrodė, nors ir pamaloninta, išgąsdinta ir įtari, kad buvau jai šitoks perdėtai draugiškas. Ji užuodė išdavystę, bet buvo priversta maloniai bendrauti ir ištraukti į dienos šviesą visą savo antikvarinių mandagybių atsargą. Šitokioje nuolankumo ir pagarbos pilnoje atmosferoje sulaukėme nakties, palinkėjome vieni kitiems saldžiausių sapnų ir išsiskyrėme kaip seno raugo diplomatai. Tačiau aš manau, kad šitoji namų pabaisa, nors ir prisišveitusi meduolių, tą naktį prastai miegojo, tuo tarpu aš ilsėjausi patenkintas, ir gal vargšė mano motina pirmąkart po daugelio nemalonių ir liūdnų naktų vėl užmigo savo namuose tikra, kad ji čia yra šeimininkė.

Kitą rytą pusryčiaujant prasidėjo tas pats grakštus subtilus žaidimas. Mano motina, kuri vakar vakare tyli ir įsitempusi tiktai klausėsi, dabar pati su malonumu prisidėjo, ir mudu elgėmės su Šnybel taip mandagiai ir švelniai, kad ji pasijuto užspeista į kampą ir net nusiminė, nes tikriausiai nutuokė, kad mano motina šitaip suokia ne iš širdies. Man būtų beveik pagailę senmergės, kai ji šitaip įsibaimino ir pasistengė nekristi į akis, viską gyrė ir su viskuo sutiko; tačiau aš galvojau apie išvarytą tarnaitę, apie nepatenkintą virėją, kuri čia dar liko tik dėl motinos, galvojau apie apsiūtą pianiną ir slogų skurdo kvapą kitados tokiuose linksmuose tėvų namuose, ir mano širdis nesuminkštėjo.

Pavalgius paprašiau motiną trupučiuką prigulti ir pasilikau su jos pussesere vienas.

— Gal pavalgiusi jūs paprastai einat pogulio? — paklausiau mandagiai. — Tuomet nenorėčiau jūsų trukdyti. Ketinau šį tą su jumis aptarti, tačiau tai neskubu.

— Ak, maldauju nesivaržyti, dieną aš niekuomet nemiegu. Ačiū Dievui, nesu dar tokia sukriošusi. Aš jūsų paslaugoms.

— Labai ačiū, gerbiamoji panele. Norėjau jums padėkoti už visą tą gerumą, kurį parodėte mano motinai. Šiaip jai būtų buvę labai nyku tuščiuose namuose. Na, dabar viskas pasikeis.

— Kaip? — sušuko ji pašokdama. — Kas pasikeis?

— Tai jūs dar nežinot? Mama galop pasiryžo patenkinti seną mano prašymą ir persikelti pas mane. Žinoma, tada mes negalėsime palikti namo tuščio. Taigi netrukus jis, matyt, bus parduotas.

Panelė nesusivokdama įsistebeilijo į mane.

— Taip, man irgi gaila, — liūdnai kalbėjau toliau. — Na, šiaip ar taip, šitas laikas jums buvo nelengvas. Jūs taip maloniai ir rūpestingai tvarkėte visus namus, kad aš nė nežinau, kaip atsidėkoti.

— Bet aš, kas bus... kur aš turėsiu...

— Na, kas nors atsiras. Turėsit vėl pasiieškoti buto, žinoma, tai neskubu. Jūs pati džiaugsitės vėl galėdama gyventi ramiai.

Ji atsistojo. Buvo dar mandagi, bet jau įgijo kandumo.

— Nežinau, ką ir sakyti, — šūktelėjo pasipiktinusi. — Jūsų motina, pone, pažadėjo, kad leis man čia gyventi. Tai buvo tvirta sutartis; o dabar, kai paėmiau į rankas visus namus ir visaip pagelbėjau jūsų motinai, esu išmetama į gatvę!

Ji pradėjo kūkčioti ir buvo beišbėganti. Tačiau aš pačiupau ją už liesos rankos ir vėl pasodinau į krėslą.

— Nėra juk taip baisu, — pasakiau šypsodamasis. — Aplinkybės truputį pasikeičia, nes mano motina nori iš čia išvažiuoti. Beje, namą parduoti nusprendė ne ji, o aš, nes aš jo savininkas. Mano motina reikalauja, kad nesivaržytumėt rinkdamasi naują butą ir kad rūpesčius perleistumėt jai. Jums bus patogiau nei iki šiol, ir tam tikra prasme liksit jos viešnia.

Dabar pasipylė laukiami priekaištai, išdidumo protrūkiai, ašaros, ji čia maldavo, čia pūtėsi, galop užsispyrėlė pastebėjo, kad išmintingiausia bus nusileisti. Tačiau ji užsidarė savo kambaryje ir neišėjo net gerti kavos. Mano motina ketino nusiųsti jai kavos į kambarį, tačiau aš po visų tų mandagybių norėjau atsikeršyti ir leidau panelei Šnybel spyriotis iki pat vakaro, kada ji tyli ir liūdna, tačiau laiku sėdo vakarienės.

— Deja, jau rytoj turiu grįžti į R., — pasakiau vakarieniaujant. — Tačiau jeigu tau prireiks manęs, mama, aš visuomet galiu labai greitai atvažiuoti.

Kalbėdamas žiūrėjau ne į motiną, o į jos pusseserę, ir ji suprato, ką aš turiu galvoje. Atsisveikinau su ja trumpai ir beveik širdingai.

— Sūnau, — paskui tarė mano motina, — tu viską gerai sutvarkei, esu tau labai dėkinga. Gal paskambintum man ką nors iš savo operos?

Iki grojimo kol kas nebuvo prieita, bet pirmieji ledai pralaužti, ir tarp motinos ir manęs atsirado šiek tiek supratimo. Ir tai buvo geriausias dalykas. Dabar ji ėmė manim pasitikėti, o aš džiaugiausi, kad netrukus mudu kartu turėsim nedidelį ūkį ir galop po ilgo laiko aš vėl įgysiu namų židinį. Išvažiavau patenkintas, perdavęs laimės linkėjimus senajai panelei, ir tuoj po grįžimo ėmiau lankytis vienur ar kitur, kur buvo išnuomojami dailūs namukai. Teizeris man padėjo, dažniausiai kartu eidavo ir jo sesuo, abu džiaugėsi drauge su manim ir tikėjosi, kad abidvi nedidelės šeimos galės smagiai bendrauti.

Tuo tarpu išsiunčiau savo operą į Miuncheną. Po dviejų mėnesių, prieš pat atvažiuojant motinai, Muotas parašė, kad ji priimta, bet per šį sezoną nebus pastatyta. Tačiau jos reikėtų laukti kitos žiemos pradžioje. Taigi turėjau motinai gerą žinią, o Teizeris tai išgirdęs suruošė pokylį su džiaugsmingais šokiais.

Mano motina verkė įsikraustydama į mūsų puikų namelį su sodu ir kalbėjo, jog blogai, kai senas žmogus dar persodinamas į svetimą žemę. Tačiau aš maniau, jog tai labai puiku, taip pat atrodė ir Teizeriams, o Brigita taip padėjo mano motinai, kad reikėjo tik džiaugtis. Mergina turėjo mažai pažįstamų mieste, ir dažnai, kai jos brolis dirbdavo teatre, viena sėdėdavo namuose, nors į ją pasižiūrėjęs to nebūtum pasakęs. Dabar ji dažnai lankėsi pas mus, padėjo ne tik įsikelti ir įsigyventi, bet ir man su motina rasti sunkų kelią, kad maloniai ir ramiai sutartume. Ji sugebėdavo paaiškinti senai moteriai, kada man reikia ramybės ir vienatvės, būdavo čia pat ir talkindavo man, ir ne sykį atskleidė man motinos poreikius ir norus, kurių niekuomet nebūčiau įspėjęs ir kurių motina man niekuomet nebūtų pranešusi. Taigi netrukus mes turėjome nedidelę tėvynę ir namų židinio ramybę, kitokią ir kuklesnę, nei anksčiau įsivaizduodavau, tačiau pakankamai geras ir gražias žmogui, kuris savo rankomis pasiekė tik tiek kiek aš.

Dabar motina susipažino ir su mano muzika. Ne viskas jai patiko, dažniausiai ji tylėjo, bet ji pamatė ir patikėjo, jog tai ne laiko gaišimas ir paikiojimas, o rimtas darbas, ir apskritai, savo nuostabai, suprato, kad muzikantų gyvenimas, kurį ji vaizdavosi kaip kokių cirko artistų, labai nedaug kuo skyrėsi nuo kuklaus ir triūslaus mano mirusio tėvo gyvenimo. Ir apie tėvą dabar galėjome atviriau išsikalbėti, pamažu išgirdau galybę istorijų apie jį ir ją, apie senelius ir savo paties vaikystę. Praeitis ir šeima buvo man mielos ir įdomios, daugiau nebesijaučiau esąs ne savo vietoje. Užtat motina išmoko paisyti manęs ir pasitikėti manimi, net jeigu dirbdamas užsirakindavau ar būdavau suirzęs. Ji puikiai sutarė su mano tėvu, todėl juo sunkesnis jai buvo išbandymas panelės Šnybel gyvenamuoju metu; dabar vėl po trupučiuką atgijo jos pasitikėjimas ir ji pamažu liovėsi kalbėti apie senėjimą ir vienatvę.

Per visus šituos malonumus ir kuklią laimę nugrimzdo gilyn kančia ir nepasitenkinimas, taip ilgai mane supę. Nugrimzdo ne į prarają, o gyvi įsikūrė giliai mano sieloje, žvelgdavo į mane ne vieną naktį klausiamomis akimis, reikalaudami teisių. Juo giliau rodės nugrimzdusi praeitis, juo aiškiau kilo man prieš akis meilės ir kančios vaizdas, tyliai lydėjo mane viską primindamas.

Ne sykį tariausi žinąs, kas yra meilė. Jau jaunystės metais, kai apimtas jausmų sumaišties žavėjausi dailute vėjavaike Lidi, maniau žinąs, kas yra meilė. Ir tada, kai pirmąkart išvydau Gertrūdą ir pajutau, kad ji bus atsakas į visus mano klausimus ir paguoda niūrių troškimų kamuojamam žmogui. Ir tada, kai ėmiau kentėti, o draugystė ir aiškumas virto aistra ir tamsa, ir galop tada, kai jos netekau. Tačiau meilė liko visam laikui su manimi, ir aš žinojau, kad niekuomet daugiau nebežiūrėsiu į jokią moterį su aistra, negeisiu moters lūpų bučinio, nes mano širdis priklauso Gertrūdai.

Jos tėvas, kurį kada ne kada aplankydavau, dabar tarytum suprato, ką aš jai jaučiu. Jis išprašė preliudą, kurį buvau sukūręs jos vestuvėms, ir rodė man ramų palankumą. Matyt, jis numanė, kaip mielai klausausi apie ją ir kaip nemėgstu klausinėti, ir daug ką papasakodavo iš jos laiškų. Juose dažnai būdavo rašoma ir apie mane, tiksliau — apie mano operą. Ji pranešė, kad rasta gera dainininkė soprano partijai ir kad ji džiaugiasi pagaliau išgirdusi jai tokį artimą kūrinį visą. Džiaugėsi ir tuo, kad su manim gyveno motina. Nežinau, ką ji rašė apie Muotą.

Mano gyvenimas tekėjo tyliai, gilumines sroves nebedrumstė jo paviršiaus. Kūriau mišias ir mąsčiau apie oratoriją, kuriai dar neturėjau žodžių. Jeigu norom nenorom pagalvodavau apie operą, ji atrodydavo man svetimas pasaulis. Mano muzika pasuko naujais keliais, tapo paprastesnė ir ramesnė, guodžianti, o nebe jaudinanti.

Šiuo metu itin branginau brolį ir seserį Teizerius. Mes matydavomės kone kasdien, skaitydavome, grodavome, vaikščiodavome, iškylaudavome ir rengdavome šventes. Tik vasarą kelioms savaitėms išsiskyrėme, nes aš nenorėjau trukdyti tokiems patyrusiems keliauninkams. Teizeriai vėl bastėsi po Tirolį ir Forarlbergą ir siuntinėjo man dėžutes su edelveisais; o aš nuvežiau motiną pas jos giminaičius Šiaurės Vokietijoje, kurie ją kvietė jau daug metų, ir pats apsistojau prie Šiaurės jūros. Dieną ir naktį klausiausi senos jūros dainos ir gūsingu gaiviu oru leidausi nešamas savo minčių ir melodijų. Čia pirmąkart įsidrąsinau parašyti į Miuncheną Gertrūdai — ne poniai Muot, o mano draugei Gertrūdai, kuriai papasakojau apie savo muziką ir svajones. Gal tai ją nudžiugins, galvojau, o gal ir jai nepakenks draugo paguoda ir sveikinimai. Mat kad ir kaip geliama širdimi, aš vis dėlto nepasitikėjau savo draugu Muotu ir visuomet trupučiuką nerimavau dėl Gertrūdos. Pernelyg puikiai jį pažinojau, tą išdidų melancholiką, pratusį gy-

venti pagal savo nuotaikas ir niekam nesiaukoti, blaškomą ir valdomą neaiškių geismų, o susimąstymo valandėlėmis žvelgiantį į savo gyvenimą kaip į tragišką spektaklį. Jeigu iš tiesų buvo tokia liga jaustis vienišam ir niekieno nesuprastam, kaip man nupasakojo gerasis ponas Lojė, tai niekas kitas negalėjo labiau sirgti šita liga kaip Muotas.

Tačiau aš nieko apie jį negirdėjau, laiškų jis nerašė. Ir Gertrūda man tik padėkojo trumpu laiškeliu ir įspėjo, kad atvažiuočiau į Miuncheną anksti rudenį, nes pačioje sezono pradžioje toliau bus repetuojama mano opera.

Pirmomis rugsėjo dienomis, kai visi sugrįžome į miestą ir įsiliejome į įprastinį gyvenimą, vieną vakarą susirinkome pas mane peržiūrėti mano sukurtų vasarą kūrinių. Svarbiausia buvo nedidelė lyrinė pjesė dviem smuikams ir pianinui. Ją mes pagrojome. Brigita Teizer sėdėjo prie pianino, virš savo natų lapo galėjau matyti jos galvą, sveriamą sunkaus geltonų kasų vainiko, kurio kraštai žvakių šviesoje spinduliavo kaip auksas. Brolis stovėjo šalia jos ir griežė pirmojo smuiko partiją. Tai buvo paprasta melodinga muzika, tyliai skambanti ir nutolstanti kaip vasaros vakaras, nei linksma, nei liūdna, o tvyranti nykstančio vakaro nuotaikoj kaip blunkantis po saulėlydžio debesis. Pjesė patiko Teizeriams, ypač Brigitai. Paprastai ji retai kada pareikšdavo savo nuomonę apie mano muziką, pagarbiai tylėdavo, kaip būdinga merginoms, ir tik stebėdamasi žiūrėdavo į mane, nes laikė mane didžiu kompozitorium. Šiandien ji įsidrąsino ir pareiškė ypatingą susižavėjimą. Ji meiliai paskersavo į mane melsvomis akimis ir palinkčiojo galvą taip, kad šviesa sublykčiojo ant geltonų jos kasų. Ji buvo labai daili, galima sakyti tikra gražuolė.

Norėdamas ją pradžiuginti, paėmiau jos pianino partiją, pieštuku parašiau ant natų: „Skiriu savo draugei Brigitai Teizer“ ir vėl grąžinau jai natas.

— Šie žodžiai dabar visuomet bus kūrinėlio pradžioje, — tariau itin mandagiai ir nusilenkiau. Skaitydama dedikaciją ji pamažu išraudo, padavė man tvirtą nedidelę ranką, ir jos akis staiga užplūdo ašaros.

— Jūs rimtai kalbat? — tyliai paklausė ji.

— Ne tik kalbu, taip ir bus, — nusijuokiau. — Man rodos, šis kūrinėlis labai tinka jums, panele Brigita.

Mane labai nustebino jos žvilgsnis, dar apniauktas ašarų, toks rimtas ir moteriškas. Tačiau mano dėmesys nukrypo kitur, Teizeris padėjo smuiką, o motina, jau žinanti, ko jam reikia, pripylė į taures vyno. Ėmėme gyvai šnekučiuotis, ginčytis dėl naujos operetės, kuri buvo parodyta prieš keletą savaičių, ir tą nedidelį nutikimą su Brigita vėl prisiminiau tik vėlai vakare, kai jie abu atsisveikino ir kai ji vėl nerimaudama pasižiūrėjo man į akis.

Tuo tarpu Miunchene prasidėjo mano operos repeticijos. Kadangi pagrindinis vaidmuo buvo patikimose Muoto rankose, o Gertrūda pagyrė soprano partijos atlikėją, labiausiai man rūpėjo orkestras ir chorai. Palikau motiną draugų globai ir išvažiavau į Miuncheną.

Kitą rytą vos atvykęs gražiomis plačiomis gatvėmis nuvažiavau į Švabingą, kur nuošalioje vietoje stovinčiame name gyveno Muotas. Operą visiškai pamiršau, galvojau tiktai apie jį ir Gertrūdą, kokią ją rasiu. Vežimaitis sustojo prie kone kaimiškoje atkampioje gatvėje stovinčio nedidelio namo, apsupto rudeniškais medžiais, abipus kelio pūpsojo sušluotos geltonų klevo lapų krūvos. Sumišęs įžengiau į vidų, namas atrodė jaukus ir poniškas, tarnas nurengė man paltą.

Erdviame kambaryje, į kurį buvau įvestas, pamačiau čionai atsigabentus du iš didelių senovinių Imtorų namo paveikslų. Ant kitos sienos kabojo naujas Muoto portretas, nutapytas Miunchene, ir, kol jį apžiūrinėjau, įėjo Gertrūda.

Širdis man daužyte daužėsi, kai po tokio ilgo laiko žvelgiau jai į akis. Ji nusišypsojo pasikeitusiu, griežtesniu ir labiau subrendusiu, sumoteriškėjusiu veidu, tačiau draugiškai, kaip ir seniau, ir širdingai padavė man ranką.

— Ar gerai jums sekasi? — maloniai paklausė. — Jūs pasenot, bet atrodot gerai. Jau seniai jūsų laukėme.

Ji pasiteiravo apie visus draugus, apie savo tėvą ir mano motiną, ir, kai įsišneko ir pamiršo pirmąją baimę, atrodė visiškai tokia pat kaip anksčiau. Nejučia mano sumišimas išsisklaidė, ir aš ėmiau šnekučiuotis su ja kaip su gera drauge, papasakojau apie vasarą pajūryje, apie savo darbą, apie Teizerius ir galiausiai netgi apie vargšę panelę Šnybel.

— Na, — sušuko ji, — o dabar statoma jūsų opera! Jūs apsidžiaugsit!

— Taip, — atsakiau aš, — bet labiausiai apsidžiaugčiau, jei galėčiau bent sykį pasiklausyti jūsų dainavimo.

Ji linktelėjo man.

— Aš irgi tuo džiaugiuosi. Aš daug dainuoju, tačiau beveik visuomet tik pati sau. Padainuosime visas jūsų dainas, jos man visuomet po ranka ir niekuomet neapdulka. Pasilikit pietų, netrukus turi pareiti mano vyras, tada jis galės palydėti jus pas dirigentą.

Mudu perėjome į muzikos saloną, ir tada ji padainavo anas mano dainas taip, jog aš pritilau ir turėjau įtempti jėgas, kad būčiau linksmas. Jos balsas buvo pasidaręs sodresnis ir sutvirtėjęs, bet kilo aukštyn lengvai ir be jokių pastangų kaip anuomet, gildydamas širdį geriausių mano gyvenimo dienų prisiminimais taip, jog kaip pakerėtas sėdėjau prie klavišų, tyliai grojau pagal senas natas ir akimirksniais klausydamasis užmerktomis akimis nebeįstengiau atskirti Dabar ir Anuomet. Argi ji priklausė ne man ir mano gyvenimui? Argi mudu nebuvome brolis ir sesuo, artimi draugai? Žinoma, su Muotu ji būtų kitoniškai dainavusi! Valandėlę dar

pasėdėjome linksmai šnekučiuodamiesi ir nelabai turėdami ką vienas kitam pasakyti, nes mudu jautėme, kad visos kalbos nereikalingos. Kaip ji gyvena, kokie jos santykiai su vyru, dabar apie tai negalvojau, vėliau pats pamatysiu. Šiaip ar taip, ji neišklydo iš kelio ir neišdavė savo esybės, o jeigu jai ir nebuvo gerai ir turėjo kentėti, tai kentėjo kilniai ir be jokio kartėlio.

Po valandos sugrįžo Heinrichas, kuris jau buvo išgirdęs apie mano atvykimą. Jis iškart nukreipė kalbą į operą, kuri bet kam regėjosi esanti svarbesnė nei man pačiam. Aš paklausiau, kaip jam sekasi ir ar patinka Miunchene.

— Kaip ir visur, — rimtai atsakė jis. — Publika manęs nemėgsta, nes jaučia, kad ir ji man nė kiek nerūpi. Retai kada esu maloniai priimamas per pirmuosius pasirodymus; kaskart privalau žmones užvaldyti ir patraukti. Šitaip aš skinu laurus, nors ir nesu mylimas. Kartais, žinoma, prastai ir dainuoju, pats prisipažįstu. Na, o tavo opera bus tikra sėkmė, patikėk, sėkmė tau ir man. Šiandien eisime pas dirigentą, rytoj pasikviesim solistę ir šiaip visus, ką tik nori. Rytoj anksti dar yra ir orkestro repeticija. Manau, būsi tikrai patenkintas.

Pietaujant galėjau stebėti, kad jis itin mandagiai elgiasi su Gertrūda, ir tai man visiškai nepatiko. Ir taip buvo visą laiką, kol gyvenau Miunchene ir mačiau juos kasdien. Kad ir kur eitų, jie atrodė nepaprastai puiki gražių žmonių pora ir traukė visų dėmesį. Tačiau abiejų santykiai buvo šalti, ir aš galvojau, kad tik Gertrūdos stiprybė ir vidinis pranašumas paverčia šį šaltumą mandagumu ir deramu elgesiu. Regis, ji dar toli gražu nebuvo atsipeikėjusi iš savo aistros gražuoliui vyrui ir tikėjosi atbusiant dingusį nuoširdumą. Šiaip ar taip, ji vertė jį laikytis tinkamos formos. Ji buvo pernelyg tauri ir gera, kad net draugams vaizduotų nusivylusią ir nesuprastą ir bet kam badytų akis slapta kan-

čia, nors to ir negalėjo nuslėpti nuo manęs. Tačiau net mano suprantančio ir užjaučiančio žvilgsnio ar mosto ji nebūtų pakėlusi, taigi mudu kalbėjome ir elgėmės taip, lyg jos santuokos nebūtų temdęs joks debesėlis. Ar ilgai tęsis šitokia būsena, žinoma, be jokios abejonės priklausė vien nuo Muoto, kurį aš pirmąkart išvydau suvaržytą ir sutramdytą moters. Man buvo gaila jų abiejų, tačiau nelabai nustebau pamatęs, kad viskas susiklostė kaip tik taip. Jie pasimėgavo užplūdusia aistra, dabar jiems arba reikėjo išmokti ir susivaldyti, liūdnai prisimenant gerus laikus, arba surasti naują kelią į laimę ir kitonišką meilę. Gal juos vėl suves vaikas, grąžins ne į apleistą liepsningos meilės rojaus sodą, o gera valia gyventi drauge ir taikytis vienam prie kito. Žinojau, kad tokiam gyvenimui Gertrūda turėjo jėgos ir vidinės linksmybės. Nenorėjau sukti galvos, ar ir Heinrichas sugebės rasti tokių jėgų. Nors ir kaip gailėjau jų, kad didelė graži pirmojo karščio ir džiaugsmo audra buvo praūžusi, žavėjausi puikia abiejų laikysena, kuri ne tik žmonių akyse, bet ir tarpusavyje išliko graži ir išdidi.

Negalėjau priimti kvietimo apsigyventi Muoto namuose, ir jis nesispyrė. Kasdien ten svečiavausi, ir man buvo gera matyti, kad Gertrūda laukia manęs ateinančio ir džiaugiasi mudviejų pašnekesiais ir muzikavimu, taigi ne aš vienas turėjau iš to naudos.

Operos premjera turėjo įvykti gruodžio mėnesį. Dvi savaites praleidau Miunchene, stebėjau visas orkestro repeticijas, vienur kitur kai ką išbraukiau ir priderinau, bet mačiau, kad mano kūrinys gerose rankose. Keista buvo žiūrėti, kaip dainininkai ir dainininkės, smuikininkai ir fleitistai, kapelmeisteris ir choras triūsia su kūriniu, kuris pasidarė man svetimas ir gyveno nebe manišką gyvenimą.

— Palūkėk, — kartais įspėdavo mane Muotas, — netrukus tu įkvėpsi pragaištingo viešumos oro. Beveik norėčiau tau

palinkėti nesėkmės. Antraip tave užpuls visa ruja, gangreit galėsi prekiauti garbanomis ir autografais ir pamatyti, koks skoningas ir malonus minios garbinimas. Jau ir dabar visi kalba apie tavo luošą koją! Tokie dalykai išpopuliarina!

Po būtiniausių repeticijų aš išvažiavau, kad vėl grįžčiau tik kelios dienos prieš premjerą. Teizeris apipylė mane neišsenkamais klausimais apie spektaklį, jis buvo apgalvojęs šimtus smulkmenų orkestrui, ko aš beveik nepastebėjau, ir žiūrėjo į viską labiau susijaudinęs ir sunerimęs nei aš pats. Kai pakviečiau jį kartu su seserimi į premjerą, jis net stryktelėjo aukštyn iš džiaugsmo. Užtat mano motina nenorėjo važiuoti žiemą ir jaudintis, ir tai man nebuvo nemalonu. Vis dėlto po truputį ėmiau justi įtampą, ir vakarais, kad galėčiau užmigti, prireikdavo taurės vyno.

Žiema užgriuvo anksti, ir mūsų namelis su sodu skendėjo tarp gilių pusnių, kai vieną rytą brolis ir sesuo Teizeriai užvažiavo manęs. Motina pamojavo mums pro langą, kai pajudėjome, ir Teizeris iš po storos kaklaskarės užtraukė kelionės dainą. Per visą ilgą kelionę traukiniu jis elgėsi kaip vaikas, važiuojąs kalėdinių atostogų, o dailioji Brigita irgi visa spindėjo tylesniu malonumu. Džiaugiausi, kad jie drauge, nes mano ramumas dingo kaip nebuvęs ir aš žengiau pasitikti būsimų dienų įvykių kaip pasmerktasis. Tą iškart pastebėjo ir Muotas, laukęs mūsų stotyje.

— Jaudiniesi, bernuži, — nusijuokė jis linksmai. — Ačiū Dievui! Vis dėlto esi tik muzikantas, o ne filosofas!

Regis, jis neklydo, nes mano jaudinimasis tvėrė iki pat premjeros ir nedavė naktimis miegoti. Iš visų mūsų ramus buvo tiktai Muotas. Teizeris degte degė nekantrumu, ėjo į kiekvieną repeticiją ir kritikavo be galo, be krašto. Susigūžęs ir tykodamas jis sėdėdavo per repeticijas šalia manęs, keblesnėse vietose smarkiai mušdavo taktą kumščiu, girdavo ar kraipydavo galvą.

— Čia trūksta fleitos! — sušuko jis taip balsiai jau per pirmąją orkestro repeticiją, kad dirigentas nepatenkintas pasižiūrėjo į mus.

— Turėjome ją išbraukti, — nusišypsojau aš.

— Fleitą? Išbraukti? Taip, o kodėl gi ne! Tokia kiaulystė! Žiūrėk, jie šitaip nudūduos visą tavo uvertiūrą!

Turėjau juoktis ir per prievartą jį tramdyti, taip karštai jis viską dėjosi į širdį. Bet kai buvo grojama mėgstamiausia jo uvertiūros dalis, kur įsijungė altai ir violončelės, jis užsimerkęs atsilošė atgal, mėšlungiškai sugniaužė mano ranką, o paskui gėdydamasis sušnibždėjo:

— Taip, man net akys sudrėko. Dieviška muzika.

Dar nebuvau girdėjęs dainuojamos soprano partijos. Keista ir liūdna buvo girdėti ją pirmąkart atliekamą nepažįstamo balso. Solistė dainavo gerai, ir aš iškart jai padėkojau, bet širdyje prisiminiau tas popietes, kai šiuos žodžius tarė Gertrūda, ir jutau neišsakomą graudų nepasitenkinimą, lyg būčiau atidavęs mielą daiktą ir pirmąsyk išvydęs jį svetimose rankose.

Tomis dienomis beveik nemačiau Gertrūdos, ji su šypsena žiūrėjo į mano jaudulį ir davė man ramybę. Aplankiau ją kartu su Teizeriais, ji linksmai ir meiliai priėmė Brigitą, su nuostaba žvelgiančią į gražią taurią moterį. Nuo to laiko mergina tik ir kalbėjo apie gražiąją moterį žerdama jai pagyras, kurioms pritarė ir brolis.

Tiksliai nebeprisimenu dviejų dienų iki premjeros, viskas čia man susimaišė. Prisidėjo ir kitoniškų rūpesčių, vienas dainininkas užkimo, kitas įsižeidė negavęs didesnio vaidmens ir per paskutines repeticijas ėmė nederamai elgtis, dirigentas darėsi vis išdidesnis ir abejingesnis, juo daugiau jam sakydavau, Muotas kai kada man padėdavo, ramiai šypsodavosi, nors aplinkui virė sumaištis, ir man buvo kur kas naudingesnis nei gerasis Teizeris, kuris šokinėjo kaip nudegęs ir nuolatos burnojo. Brigita žiūrėjo į mane pagarbiai, bet šiek

tiek gailėdamasi, kai ramiomis valandėlėmis prislėgti ir neįprastai tylūs sėdėdavome viešbutyje.

Na, tos dienos praėjo, priartėjo premjeros vakaras. Kol rinkosi žiūrovai, stovėjau už kulisų, nebegalėdamas griebtis nė menkiausio nieko ar patarti. Galop prisigretinau prie Muoto, kuris jau su kostiumu kambarėlyje ar kamputyje, kad jam nekliudytų šurmulys, lėtai gurkšnojo pusbutelį šampano.

— Gal nori taurės? — užjaučiamai paklausė jis.

— Ne, — atsakiau. — Argi tavęs nejaudina?

— Kas? Tas spektaklis už durų? Visuomet taip būna.

— Kalbu apie šampaną.

— O ne, jis mane ramina. Visuomet išgeriu vieną ar dvi taures, kai noriu gerai padainuoti. O dabar eik, jau metas.

Tarnautojas nulydėjo mane į ložę, kur jau radau Gertrūdą, abu Teizerius ir aukštą poną iš teatro vadovybės, kuris šypsodamas mane pasveikino.

Netrukus išgirdome antrąjį skambutį, Gertrūda draugiškai pasižiūrėjo į mane ir linktelėjo galvą. Teizeris, sėdįs man už nugaros, sučiupo už peties ir mėšlungiškai suspaudė. Užgeso šviesos, ir iš gilumos prie manęs iškilmingai atsklido uvertiūra. Dabar kiek aprimau.

Ir tada man prieš akis iškilo ir suskambėjo puikiai pažįstamas ir vis dėlto svetimas kūrinys, kuriam manęs nebereikėjo ir kuris jau gyveno savarankiškai. Praėjusių dienų troškimai ir vargai, lūkesčiai ir nemigos naktys, ano meto aistra ir ilgesys, atsiplėšę nuo manęs ir pasikeitę, tvyrojo priešais, laisvai skambėjo slaptingų valandų jauduliai, belsdamiesi į daugybę kitų žmonių širdžių. Pasirodė Muotas ir uždainavo ne visa jėga, jo balsas stiprėjo, prisipildė tamsios irzlios aistros, o solistė atitarė jam aukštais lakiais skambiais garsais. Atėjo eilė vietai, kuri dar aidėjo mano ausyse, kitados padainuota Gertrūdos, tai buvo jos pagarbinimas ir tylus meilės išpažinimas. Nusukau akis nuo scenos ir pažvelgiau į ramias

tyras akis, kurios mane suprato ir maloniai pasveikino, ir tą akimirką prie manęs lyg subtilus nunokusio vaisiaus aromatas tarytum prisilietė visa mano jaunystės prasmė.

Nuo tada galutinai nusiraminau, žiūrėjau ir klausiausi kaip svečias. Sugriaudėjo plojimai, dainininkai ėjo priešais uždangą ir lenkėsi, dažnai kviečiamas Muotas abejingai šypsojo apšviestai salei žemyn. Mane irgi ragino pasirodyti; tačiau aš buvau pernelyg apkvaitęs, o ir nenorėjau iš malonios savo užuoglaudos klibinkščiuoti į šviesą.

O Teizeris, atvirkščiai, švytėjo lyg rytmečio saulė, glėbesčiavo mane ir net aukštajam ponui iš teatro vadovybės neprašomas spaudė abidvi rankas.

Pobūvis buvo paruoštas ir būtų vykęs net ir po nesėkmės. Nuvažiavome ten vežikais, Gertrūda su savo vyru, aš su Teizeriais. Per tą trumpą kelionę Brigita, dar neištarusi nė žodžio, ūmai pratrūko verkti. Iš pradžių ji tvardėsi ir bandė sulaikyti ašaras, bet paskui užsidengė veidą rankomis ir pravirko. Tylėjau ir tik stebėjausi, kad Teizeris irgi tyli ir jos neklausinėja. Jis tik apkabino ją ir meiliai narnėjo ramindamas tarsi vaiką.

Kai paskui man spaudė rankas, linkėjo laimės, sakė tostus į mano sveikatą, Muotas kandžiai man merkė. Buvo paklausta ir apie kitą kūrinį ir nusivilta, kai atsakiau, jog rašau oratoriją. O paskui visi daužėsi taurėmis už kitą operą, kuri tačiau dar ir šiandien tebėra nesukurta.

Tik vėlai naktį, kai išsivadavome iš puotautojų ir ėjome gulti, galėjau paklausti Teizerio, kas yra jo seseriai ir ko ji verkė. Brigita jau seniai buvo atsigulusi. Mano draugas atidžiai ir kiek sumišęs nužvelgė mane, pakraipė galvą ir švilptelėjo, kai vėl pakartojau savo klausimą.

— Vis dėlto tu ir žiogas, tikrai, — papriekaištavo jis paskui. — Argi niekuomet nieko ir nepastebėjai?

— Ne, — atsakiau, jau imdamas numanyti tiesą.

— Na, man galima pasakyti. Tu patinki mergučei, jau seniai. Žinoma, man ji nėra nieko prasitarusi, kaip ir tau, bet aš pats pastebėjau ir, atvirai prisipažįstu, būčiau džiaugęsis, jei kas būtų išėję.

— Ak, kaip gaila! — sušukau nuoširdžiai nuliūdęs. — Bet kas atsitiko šįvakar?

— Kad ji paleido dūdas? Na, tu ir kūdikis! Argi manai, kad mes taip nieko ir nematėme?

— Ką matėte?

— O jergutėliau! Nereikia tau nieko apie tai kalbėti, teisingai pasielgei, kad niekuomet nieko ir nepasakei; bet tuomet tau nederėjo šitaip žiūrėti į ponią Muot. Dabar mes jau viską žinome.

Neprašiau, kad jis išsaugotų paslaptį, pasitikėjau juo. Jis švelniai apglėbė mane per pečius.

— Dabar galiu puikiai suprasti, drauguži, ką išgyvenai ir nutylėjai mums per visus šituos metus. Anksčiau ir man sykį panašiai buvo nutikę. O dabar šauniai draugausime ir kursime gražią muziką, gerai? Ir pasirūpinsime, kad mergučė nusiramintų. Na, duok man ranką, buvo nuostabu! Ir iki pasimatymo namuose! Rytoj anksti mudu išvažiuojame namo!

Sulig tais žodžiais išsiskyrėme, bet po valandėlės jis atskubėjo atgal ir pareiškė įsakmiu balsu:

— Žinai, pasižiūrėk, kad per kitą spektaklį vėl būtų įrašyta fleitos partija, gerai?

Taip pasibaigė ši džiaugsminga diena, ir kiekvienas iš mūsų dar ilgai gulėjo susijaudinęs ir mintydamas visokius dalykus. Aš galvojau apie Brigitą. Per visą šį laiką ji buvo šalia manęs, ir aš nieko jai nejaučiau, norėjau būti tiktai geras bičiulis, kaip ir Gertrūda man, o kai ji atspėjo, jog myliu kitą, jai buvo toks pat smūgis, kaip ir man, kai pastebėjau tą laišką pas Muotą ir užsitaisiau revolverį. Kad ir kaip liūdėdamas, vis dėlto turėjau nusišypsoti.

Dienas, kurias dar buvau Miunchene, daugiausia praleidau pas Muotus. Nebeliko to bendrumo kaip pirmosiomis popietėmis, kai visi trys kartu grojome ir dainavome; bet po premjeros spindesio Muotas su Gertrūda be žodžių kartu irgi prisiminė anuos laikus, ir laikinai jiems sušvito viltis. Kai atsisveikinau, jau lauke būdamas, valandėlę žiūrėjau į tylų namą tarp žiemiškų medžių, tikėjausi dar kada nors jame paviešėti ir mielai būčiau atidavęs tuos savo pasitenkinimo ir laimės trupinius, jeigu tik būčiau galėjęs vėl sulieti draugėn abiejų to namo gyventojų širdis.

AŠTUNTAS SKYRIUS

Kaip ir pranašavo Heinrichas, grįžusį namo mane pasitiko garsas apie sėkmę ir daugelis jo nemalonių ir iš dalies juokingų pasekmių. Lengvai nusimečiau rūpesčius perleisdamas operą agentui. Tačiau mane užgriuvo lankytojai, laikraštininkai, leidėjai, pamišėliški laiškai, ir tik po kiek laiko pripratau prie menkų staiga išgarsėjusio vardo teikiamų sunkumų ir atsigavau po pirmųjų nusivylimų. Žmonės pareiškia savo teises į garsenybę keistu būdu, ir nėra jokio skirtumo tarp vunderkindo, kompozitoriaus, poeto ar plėšiko žmogžudžio. Vienam reikia nuotraukos, kitam — rašysenos pavyzdžio, trečias kaulija pinigų, jaunas kolega siunčia savo kūrinius, išsijuosęs meilikauja ir prašo pareikšti nuomonę, o jeigu neatsakai arba išpeiki jo kūrinį, tai tas pats garbintojas staiga tampa kandus, storžieviškas ir kerštingas. Žurnalai nori išspausdinti įžymybės nuotrauką, laikraščiai pasakoja apie jo gyvenimą, kilmę, išvaizdą. Mokyklos draugai ima dalintis prisiminimais, o tolimi giminaičiai būna jau prieš daug metų pasakę, jog šitas pusbrolis kada nors išgarsės.

Tarp panašių laiškų, kurie mane trikdė ar buvo nemalonūs, buvo ir vienas nuo panelės Šnybel, kuris mus pralinksmino, ir vienas nuo moters, kurios jau seniai nebeprisiminiau. Man parašė dailioji Lidi, tačiau neminėdama mūsų pasivažinėjimo rogutėmis, o lyg sena ištikima draugė. Ji ištekėjo gimtajame mieste už muzikos mokytojo ir atsiuntė man savo adresą, kad galėčiau kuo greičiau maloniai paskirti jai ir atsiųsti visas savo kompozicijas. Ji pridėjo ir nuotrauką, kurioje puikiai pažįstamas veidas atrodė pasenęs ir pašiurkštėjęs, ir aš atsakiau jai kiek įmanydamas draugiškiau.

Tačiau visos šitos smulkmenos priklauso prie nugrimzdusių užmarštin ir nepalikusių jokių pėdsakų. Taip pat ir gerieji ir nuostabieji mano sėkmės vaisiai, pažintis su tauriais ir išmintingais žmonėmis, kuriems muzika skamba širdyje, ne tik lūpose, niekaip nesusiję su mano asmenišku gyvenimu, kuris kaip ir pirma tekėjo ramia vaga, nuo to laiko mažai pasikeitęs. Man teliko tik papasakoti, kurlink likimas pakreipė artimiausių mano draugų gyvenimą.

Senasis ponas Imtoras nebe taip mėgo svečius kaip tada, kai dar gyveno su Gertrūda. Tačiau jo namuose tarp senovinių paveikslų kas trys savaitės buvo rengiamas rinktinės kamerinės muzikos vakaras, kur aš nuolatos lankiausi. Kai kada atsivesdavau ir Teizerį. Tačiau Imtoras prašė, kad ir šiaip kada nors užsukčiau. Taigi retkarčiais ankstyvą vakarą, tai buvo mėgstamiausias jo metas, užeidavau pas jį į kuklų kabinetą, kur kabojo Gertrūdos nuotrauka, o kadangi pamažu tarp senojo pono ir manęs nusistovėjo iš pažiūros abejingas, tačiau pakenčiamas savitarpio supratimas ir poreikis išlieti širdį, tai kada ne kada įsišnekdavome ir apie tai, kas mums abiem labiausiai rūpėdavo. Turėjau papasakoti jam apie Miuncheną ir nenutylėjau susidaryto įspūdžio apie sutuoktinių santykius. Jis linktelėjo galvą.

— Gal dar viskas bus gerai, — atsiduso jis, — bet mes nieko negalime padaryti. Su džiaugsmu laukiu vasaros, tuomet du mėnesius turėsiu dukrą sau. Retai aplankau ją Miunchene ir nenoriai, ji ir taip laikosi narsiai, taigi stengiuosi jai netrukdyti ir jos negraudinti.

Gertrūdos laiškuose nebuvo nieko nauja. Tačiau kai ji per Velykas atvažiavo pas tėvą ir aplankė mus namelyje, atrodė sulysusi ir įsitempusi, ir kad ir kokia buvo mums maloni ir uždara, surimtėjusiose akyse dažnai spindėdavo neįprasta neviltis. Turėjau pagroti jai naujų savo kūrinių, bet kai paprašiau šį tą padainuoti, ji papurtė galvą ir pasižiūrėjo į mane.

— Gal kitąkart, — tarė netvirtai.

Visi matėme, kad jai nekaip einasi, o tėvas paskui man prisipažino, kad siūlęs pasilikti, tačiau ji nepriėmusi pasiūlymo.

— Jinai myli jį, — pasakiau.

Senis gūžtelėjo pečiais ir susirūpinęs pažvelgė į mane.

— Ak, nežinau. Kas čia supras tuos vargus! Bet ji minėjo, kad kenčia dėl jo, kad liks pas jį, jis toks sumišęs ir nelaimingas, pats nežino, kaip labai jam reikia jos. Nieko jai nesako, bet viskas tarsi parašyta jo veide. — Senis prislopino balsą ir gėdydamasis sušnibždėjo: — Ji mano, jog jis geria.

— Jis visuomet kiek padaugindavo, — paguodžiau jį, — bet girto niekuomet nesu jo matęs. Paiso savęs. Jis jautrus žmogus, kuris negali susivaldyti, bet viduje gal kenčia pats labiau nei kankina kitus.

Nė vienas mes nežinojome, kaip siaubingai kentėjo savyje šiedu gražūs puikūs žmonės. Nemanau, kad abudu liovėsi vienas kitą mylėję. Bet jų būdai buvo iš esmės nesuderinami, vienas kitą jie galėjo rasti tik apimti jaudulio ir pakilių valandėlių spindesy. Muotas niekuomet nepatyrė linksmo ir rimto požiūrio į gyvenimą, ramaus savo esybės suvokimo, o jo audringumą ir niršulį, žlugimus ir prisikėlimus, amžiną troškimą užsimiršti ir išsidūkti Gertrūda galėjo tik pakęsti,

užjausti, tačiau ne pakeisti ir išgyventi drauge. Juodu mylėjo vienas kitą, bet niekuomet nerado bendros kalbos, ir kai jis pamatė, kad apviltas jo lūkestis per Gertrūdą pajusti ramybę ir pasitenkinimą, tai ji turėjo suprasti ir kentėti, jog jos norai ir aukos veltui ir ji negali jo paguosti ir išgelbėti nuo paties savęs. Taigi abiem išsisklaidė slapčiausia svajonė ir ilgesingiausias troškimas, kartu jie liko tik aukodamiesi ir globodami vienas kitą, ir ji elgėsi tikrai narsiai.

Vėl pamačiau Heinrichą tiktai vasarą, kai jis atvežė Gertrūdą pas tėvą. Man ir jai jis buvo švelnus ir rūpestingas, kokio niekuomet nebuvau matęs, ir aš pastebėjau, kad jis bijo jos netekti, taip pat jaučiau, kad tos netekties jis nepakeltų. O ji buvo tiktai pavargusi ir netroško nieko daugiau, be ramybės ir tylumos, kad vėl atsigautų ir įgytų jėgų ir tvirtumo. Vangiai praleidome vakarą pas mus, sode. Gertrūda sėdėjo tarp mano motinos ir Brigitos, laikydama pastarosios ranką, Heinrichas tyliai vaikščiojo pirmyn ir atgal tarp rožių, o mudu su Teizeriu terasoje griežėme Sonatą smuikui. Kaip tyliai ilsėjosi Gertrūda, kvėpdama tos valandos ramybę, kaip Brigita dievindama glaudėsi prie kenčiančios gražios moters ir kaip gunktelėjęs Muotas negirdimais žingsniais vaikščiojo sodo šešėlyje ir klausėsi, liko mano sieloje tarsi neišdildomas paveikslas. Vėliau Heinrichas, verdamas mane liūdnomis akimis, tyliai pajuokavo:

— Kaip šitos moterys sėdi kartu! Ir iš visų trijų laiminga atrodo tiktai tavo motina. Pažiūrėsim, ar ir mes pasenę tokie būsim.

Paskui visi išsivažinėjome kas sau, Muotas vienas į Bairoitą, Gertrūda su tėvu į kalnus, Teizeriai į Štiriją, o aš su motina vėl prie Šiaurės jūros. Ten dažnai vaikščiodavau pakrante, klausydamasis jūros ir nieko kita negalvodamas, tik taip pat kaip ir prieš daug metų ankstyvojoje jaunystėje su nuostaba ir pasibaisėjimu mąsčiau apie liūdnus ir kvailus gyvenimo klystkelius, kad meilės tuščios pastangos ir kad žmonės, kurie pa-

tinka vienas kitam, gali kiekvienas atskirai žengti link savojo likimo, nesuprantamo kitam, ir kad jie norėtų vienas kitam padėti, tapti artimi ir negali, kaip kad būna beprasmiškuose niūriuose košmaringuose sapnuose. Dažnai prisimindavau ir Muoto žodžius apie jaunystę ir senatvę, knietėdavo, ar ir man kada nors gyvenimas atrodys aiškus ir paprastas. Motina tik nusišypsojo, kai pasukau pokalbį šita kryptimi, ir tikrai rodėsi patenkinta. Ir, mano gėdai, priminė man bičiulį Teizerį, kuris dar yra nesenas ir jau pakankamai senas, kad būtų patyręs savo dalią, ir kuris jau vaikas gyveno be jokių rūpesčių su Mocarto melodija lūpose. Puikiai supratau, kad amžius čia niekuo dėtas, gal mūsų kančios ir neišmanymas ir yra toji liga, apie kurią man kitados kalbėjo ponas Lojė. O gal ir šis išminčius tebuvo tik toks pat kūdikis kaip Teizeris?

Vienaip ar kitaip, mano mintys ir samprotavimai nieko nepakeitė. Kai muzika užplūsdavo man sielą, aš juk viską suprasdavau ir be žodžių, pajusdavau gelmėse tyrą viso gyvenimo harmoningumą ir tardavausi žinąs, kad bet koks vyksmas turi prasmės ir grožio. Jeigu ir klydau, tai vis dėlto gyvenau tuo ir buvau laimingas.

Tikriausiai būtų buvę geriau, jeigu tą vasarą Gertrūda nebūtų palikusi savo vyro. Tiesa, ji pradėjo atsigauti ir rudenį, kai vėl ją išvydau, iš tiesų atrodė sveikesnė ir atsparesnė. Tačiau viltys, kurias mes siejome su tuo sustiprėjimu, buvo apgaulingos.

Keletą mėnesių Gertrūda gerai pagyveno pas savo tėvą, galėjo patirti taip trokštamą ramybę ir su palengvėjimu pasinerti į tylią būseną be kasdieninės kovos, kaip pavargęs žmogus pasineria į miegą, vos tik atsigula. Tačiau dabar paaiškėjo, jog ji labiau išsekusi, nei mes manėme ir nei manė ji pati. Mat dabar, kai Muotas netrukus turėjo ją išsivežti, užgriuvo silpnumas ir baimė, ji nemiegodavo naktimis ir ėmė maldauti tėvą, kad tas ją dar kiek palaikytų namuose.

Žinoma, Imtoras truputį išsigando, nes jam regėjosi, jog dukra džiaugiasi, kad galės grįžti pas Muotą atgavusi jėgas ir valią; bet jis neprieštaravo ir net atsargiai pakišo jai mintį pabūti ilgiau išsiskyrus, o vėliau jau rimtai pagalvoti apie skyrybas. Tačiau ji labai susijaudinusi šoko prieštarauti.

— Aš juk myliu jį! — šaukė ji balsiai. — Neketinu laužyti jam ištikimybės. Tik taip sunku su juo gyventi! Aš noriu tik trupučiuko ramybės, gal keleto mėnesių, kol vėl įgysiu daugiau tvirtumo.

Senasis Imtoras bandė ją nuraminti ir džiaugėsi, kad galės dar kiek laiko pagyventi kartu su dukra. Muotui jis parašė, kad Gertrūda dar nesveikuoja ir nori kiek laiko pagyventi gimtuosiuose namuose. Deja, šią žinią pastarasis sutiko nelabai palankiai. Per išsiskyrimą jis nepaprastai pasiilgo žmonos, džiaugėsi būsimu susitikimu ir buvo pilnas gerų ketinimų vėl ją užkariauti ir su ja suartėti.

Imtoro laiškas atnešė jam sunkų nusivylimą. Jis tuoj pat atsiuntė aistringą atsakymą, sklidiną nepasitikėjimo uošviu. Jis manė, kad pastarasis kursto prieš jį, trokšta dukters skyrybų, ir pareikalavo kuo greičiau pasimatyti su Gertrūda, kurią, be jokios abejonės, tikėjosi susigrąžinti. Laišku nešinas senis atėjo pas mane, ir mudu ilgai svarstėme ką daryti. Mums abiem atrodė teisinga šiuo momentu atidėti sutuoktinių pasimatymą, nes Gertrūda aiškiai dabar negalėjo pakelti jokių audrų. Labai susirūpinęs Imtoras prašė mane nuvažiuoti pas Muotą ir įkalbėti, kad tas dar kiek laiko duotų ramybę Gertrūdai. Dabar jau žinau, kad turėjau taip ir padaryti. O tuomet sudvejojau ir pamaniau, jog pavojinga atskleisti savo draugui, kad esu jo uošvio patikėtinis ir žinau apie jo gyvenimą tokius dalykus, kokių jis pats neketino man papasakoti. Taigi aš atsisakiau ir senis parašė laišką, kuris, žinoma, nieko negalėjo atitaisyti.

Atvirkščiai, nieko nepranešęs Muotas atvažiavo pats ir išgąsdino mus visus kone nevaldoma meilės aistra ir nepasiti-

kėjimu. Gertrūdą, kuri nieko nežinojo apie tą trumpą pasikeitimą laiškais, tas dar nelaukiamas svečias, apimtas kone įnirtingo susijaudinimo, užklupo nepasiruošusią ir pribloškė. Kilo nesmagi scena, apie kurią aš nedaug žinau. Žinau tik tiek: Muotas spyrė Gertrūdą grįžti su juo į Miuncheną. Ji pareiškė sutinkanti, jeigu neįmanoma kitaip, bet dar prašė ilgiau palikti ją pas tėvą, ji dar esanti pavargusi ir trokštanti ramybės. Tuomet jis prikišo, kad ji ketinanti jį mesti, tėvo įkvėpta; švelniai jai aiškinant jis pasidarė dar įtaresnis ir graužiamas pykčio ir kartėlio elgėsi taip beprotiškai, kad trumpai drūtai vos nepaliepė jai važiuoti kartu. Tuomet sukilo jos išdidumas, ji liko rami, bet atsisakė toliau jo klausyti ir pasiryžo, kad ir kas būtų, likti pas tėvą. Kitą rytą po šios scenos sekė savotiškas susitaikymas, ir Muotas, susigėdęs ir atgailaujantis, sutiko su visais jos norais. Taigi jis vėl išvažiavo, nė akių pas mane neparodęs.

Kai visa tai sužinojau, išsigandau ir supratau, kad gresia nelaimė, kurios iš pat pradžių bijojau. Aš galvojau, kad po tokios šlykščios ir beprotiškos scenos dabar turės praeiti daug laiko, kol Gertrūdai išsigiedrins nuotaika ir sugrįš drąsa vykti į namus. Tuo tarpu jam grėsė pavojus sulaukėti ir pasidaryti žmonai dar svetimesniam, nors ir kaip jos ilgėtųsi. Jis neilgai ištvers name, kuriame bent trumpą valandėlę buvo laimingas, puls į neviltį, ims girtuokliauti, gal vėl vedžiotis kitas moteris, kurios ir šiaip lakstė jam iš paskos.

Kol kas buvo tylu ramu, jis parašė Gertrūdai dar sykį melsdamas atleisti, ji atsakė jam užjausdama ir maloniai paragino pasisemti kantrybės. Beveik nesimačiau su ja tuo laiku. Kartais bandydavau įkalbėti, kad padainuotų, bet ji tik papurtydavo galvą. Tačiau kelissyk užtikau ją prie pianino.

Man buvo keista ir nesmagu šią gražią ir išdidžią moterį, kurią visuomet regėdavau stiprią, linksmą ir kupiną vidinės ramybės, dabar matyti bailią, sukrėstą iki pat sielos gelmių. Kar-

tais ji apsilankydavo pas mano motiną, maloniai pasiteiraudavo, kaip mums sekasi, valandžiukę pasėdėdavo šalia senos moteriškės ant pilkos sofos, bandydama gyvai pasišnekučiuoti, o aš klausydavausi diegiama širdžia ir žiūrėdavau, kaip jai sunku išspausti šypsnį. Padorumas buvo išlaikytas, lyg nei aš, nei niekas kitas nežinotų apie jos kančias ar visi manytų, jog tai nervingumas ir kūniška nesveikata. Taigi aš beveik negalėjau pažvelgti jai į akis, kuriose taip aiškiai bylojo neišpažintas skausmas, apie kurį neturėjau nieko žinoti. Ir mes kalbėjome, ir gyvenome šalimais, lyg viskas būtų kaip visuomet, ir gėdijomės, ir vengėme vienas kito! O per pačią šių liūdnų jausmų sumaištį mane kada ne kada staiga užgriūdavo karštligiškos svajos, kad jos širdis nebepriklausanti vyrui ir esanti laisva ir kad dabar tik aš galįs išgelbėti ją nuo pražūties dar sykį, užkariauti ją ir nuo visų audrų ir kančių paslėpti savo širdies užuoglaudoje. Tuomet užsidarydavau, imdavau groti aistringą viliojančią savo operos muziką, kurią staiga vėl pamilau ir suvokiau, ištisas naktis gulėdavau alinamas karšto geismo, vėl kentėdamas visas juokomis pergalėtas jaunystės ir nepatenkintų troškimų kančias, nė kiek ne lengviau kaip anuomet, kai pirmąsyk užsiliepsnojau meile ir palytėjau ją vieninteliu nepamirštu bučiniu. Jis vėl degė man ant lūpų ir daug metų tvyrojusią ramybę ir atsisakymą per tas kelias valandas pavertė į pelenus.

Tik regint Gertrūdą toji liepsna užgesdavo. Net jeigu ir būčiau buvęs toks kvailas ir nedoras ir paklusęs savo geiduliams, nepaisydamas jos vyro, kuris buvo mano draugas, beldęsis į jos širdį, būčiau turėjęs susigėsti nuo šios kenčiančios, trapios, į savo skausmą panirusios moters žvilgsnių ir sutikęs ją ne kitaip, kaip su užuojauta ir apdairia globa. Be to, juo labiau ji kentėjo ir gal neteko vilties, juo labiau darėsi išdidesnė ir neprieinamesnė. Aukšta jos figūra buvo tokia tiesi, o daili, tamsiai geltonais plaukais galva taip iškelta kaip niekuomet,

kad nė vienas iš mūsų net menkiausiu judesiu nebandė su ja suartėti ir jai padėti.

Šios ilgos nebylios savaitės, galimas daiktas, sunkiausios mano gyvenime. Štai Gertrūda, man tokia artima ir vis dėlto nepasiekiama, prie jos neveda joks kelias, ji nori likti viena; ten Brigita, apie kurios meilę man žinojau ir su kuria po ilgoko vengimo bendrauti pamažu vėl mezgėsi pakenčiami santykiai; ir tarp mūsų visų mano motina, kuri regėjo mus kenčiančius, viską nutuokė ir nedrįso nieko sakyti, nes aš pats atkakliai tylėjau neprisiversdamas bent žodžiu prasitarti, kaip jaučiuosi. Tačiau pats baisiausias dalykas buvo tas klaikus žiūrėjimas iš šalies, bejėgiškas įsitikinimas, kad artimiausi mano draugai žudo patys save, o man nevalia net parodyti, jog viską žinau.

Regis, labiausiai kentėjo Gertrūdos tėvas. Nuo to laiko, kai susipažinau su juo prieš keletą metų — su protingu, pasitempusiu, ramiu ir linksmu senu ponu, jis sukriošo, pasikeitė, ėmė kalbėti tyliau ir nerimastingiau, niekuomet nebepokštavo, atrodė susirūpinęs ir pavargęs. Vieną lapkričio dieną nuėjau pas jį, daugiau sužinoti naujienų ir pats pasisemti vilties, nei suteikti jam paguodos ir pabendrauti.

Jis priėmė mane kabinete, pavaišino brangiu cigaru ir pradėjo megzti mandagų nerūpestingą pašnekesį, kuris atėmė iš jo daug jėgų ir kurį jis netrukus pametė. Liūdnai šypsodamas pažvelgė į mane ir tarė:

— Norit paklausti, kaip sekasi? Blogai, mielasis pone, blogai. Vaikas tikriausiai iškentėjo daugiau, nei mes žinome, antraip greičiau atsitaisytų. Aš reikalauju skyrybų, bet ji nenori nieko girdėti. Ji myli jį, bent jau taip sako, ir vis dėlto jo bijo! Ir tai negerai. Ji, tas kūdikis, serga, užmerkia akis ir nieko nebenori matyti, sako, kad viskas bus gerai, jeigu tik palūkėsiu ir duosiu jai ramybę. Žinoma, tai nervai, bet, regis, ji serga kur kas rimčiau. Tik pagalvokit, kartais ji net bi-

jo, kad vyras galėtų ją mušti, jeigu pas jį sugrįžtų! Tačiau vis tiek tariasi jį mylinti.

Jis tarytum visai nesuprato dukters ir rodėsi bejėgis, šitaip viskam susiklosčius. Aš suvokiau jos kančią kaip kovą tarp meilės ir išdidumo. Ji nebijojo būti mušama; ji bijojo, kad nebegalės jo gerbti ir išgąstingai lūkuriavo tikėdamasi įgauti jėgų. Ji sutramdė jį ir laikė pažabojusi, bet pati taip išseko, kad nebepasikliovė savo jėgomis — štai kokia buvo jos liga. O dabar ilgėjosi jo ir vis dėlto bijojo visiškai netekti, jeigu nepavyks naujas bandymas pradėti bendrą gyvenimą. Aiškiai pamačiau, kokios nenaudingos ir tuščios buvo įžūlios mano meilės svajos; Gertrūda mylėjo savo vyrą ir niekuomet nebūtų pasirinkusi kito.

Senasis Imtoras vengė kalbėti apie Muotą, nes žinojo, kad jis mano draugas. Bet jis nekentė Heinricho ir niekaip negalėjo suprasti, kodėl tas pakerėjo Gertrūdą, laikė Muotą piktu burtininku, pagrobiančiu nekaltą auką ir niekuomet jos nebepaleidžiančiu. Na, aistra juk visada yra nepaaiškinama mįslė, deja, yra žinoma, kad gyvenimas nepagaili nuostabiausių savo vaikų ir kad dažniausiai patys geriausi kaip tik pamilsta tuos, kurie juos pražudo.

Graužiamą tokių niūrių minčių trumpas Muoto laiškelis mane tarytum išvadavo. Muotas rašė:

„Brangusis Kunai! Dabar Tavo opera vaidinama visur, gal net geriau nei čia. Vis dėlto būtų nuostabu, jeigu čionai atvažiuotum, pavyzdžiui, kitą savaitę, kai dukart dainuosiu Tavo operoje. Tu žinai, mano žmona serga, ir aš gyvenu vienas. Taigi nesivaržydamas galėsi apsistoti pas mane. Tačiau daugiau nieko nesivežk!

Nuoširdžiai — Tavo Muotas".

Jis taip retai rašė laiškus, ir dar nė vienas nėra buvęs toks tuščias, kad iškart pasiryžau keliauti. Matyt, jam manęs reikėjo. Akimirką man toptelėjo mintis pranešti Gertrūdai. Gal tai kaip tik tinkama proga išsklaidyti nesantarvei, gal ji perduos jam laišką ar gerą žodį, gal paprašys atvažiuoti, o gal net pati važiuos su manimi. Tačiau šios minties taip ir neįvykdžiau. Tik prieš važiuodamas dar aplankiau jos tėvą.

Buvo darganotas ir audringas vėlyvas ruduo, iš Miuncheno kartais kokią valandą matydavai ką tik iškritusiu sniegu apdengtus netolimus kalnus, miestą gaubė migla, lynojo. Iškart nuvažiavau pas Muotą į namus. Viskas buvo kaip ir pernai, tas pats tarnas, tie patys kambariai, taip pat sustatyti baldai, tik viskas atrodė negyvenama ir tuščia, taip pat jokių gėlių, kurias paprastai prižiūrėjo Gertrūda. Muoto neradau, tarnas nuvedė mane į kambarį ir padėjo iškrauti daiktus; aš persirengiau, o kadangi šeimininkas vis dar negrįžo, nuėjau į muzikos kambarį, kur pro dvigubus langus girdėjau medžių ošimą ir turėjau pakankamai laiko galvoti apie praeitį. Juo ilgiau taip sėdėjau ir žiūrėjau į paveikslus, varčiau knygas, juo liūdniau man darėsi, atrodė, šitam namui niekas nebegalėjo padėti. Nejučia atsisėdau prie pianino, kad atsikratyčiau bergždžių minčių, ir ėmiau skambinti savo Vestuvinį preliudą, lyg šitaip būtų buvę galima atpirkti praėjusius gerus laikus.

Galop išgirdau greitus sunkius žingsnius ir į vidų įėjo Muotas. Jis padavė man ranką ir pasižiūrėjo nuvargusiu žvilgsniu.

— Atleisk, — pasakė jis, — teatre turėjau darbo. Juk žinai, šįvakar dainuoju. Dabar pavalgysime, gerai?

Jis nuskubėjo pirmas, man pasirodė pasikeitęs, išsiblaškęs ir abejingas, kalbėjo tiktai apie teatrą, regis, niekas daugiau jam nerūpėjo. Tik pavalgius, kai abu tylėdami ir beveik sumišę susėdome vienas priešais kitą į geltonus krėslus su aukštais atlošais, jis nelauktai prašneko:

— Puiku, kad atvažiavai! Ir aš šįvakar itin pasistengsiu.

— Ačiū, — atsakiau. — Tu nekaip atrodai.

— Taip manai? Na, mes dar pasilinksminsime. Juk žinai, kad aš gyvanašlis.

— Taip.

Jis nusuko akis į šalį.

— Tu nieko nežinai apie Gertrūdą?

— Nieko ypatinga. Ji vis dar tebėra nervinga ir skundžiasi nemiga...

— Taip, gana apie tai! Ten, pas jus, jai gerai.

Jis atsistojo ir perėjo per kambarį. Tarytum norėjo dar kažką pasakyti, akylai nužvelgė mane ir, kaip man pasirodė, nepasitikėdamas. Paskui nusijuokė, taip nieko ir nepasakęs.

— Lotą vėl vėjas atpūtė, — pratarė jis.

— Lotą?

— Taip, tą, kuri anuomet buvo pas tave ir manim skundėsi. Ji čia, ištekėjusi, tačiau, rodos, dar domisi manimi. Ji buvo čia, apsilankė kaip dera.

Jis vėl gudriai nužvelgė mane ir nusijuokė, pamatęs, kaip aš išsigandau.

— Ar tu ją priėmei? — droviai paklausiau.

— O, tu šitaip apie mane manai! Ne, Verteri, aš ją liepiau išprašyti. Tačiau dovanok, tauškiu niekus. Esu velnioniškai nuvargęs, o vakare turiu dainuoti. Jeigu leisi, tai valandą prigulsiu aname kambaryje ir pamiegosiu.

— Gerai, Heinrichai, ilsėkis, aš trumpam važiuosiu į miestą. Ar užsakysi man vežimaitį?

Nebenorėjau vėl tylėdamas sėdėti šitame name ir klausytis, kaip vėjas šlamina medžius. Be jokio tikslo nuvažiavau į miestą ir nuėjau į seną paveikslų galeriją. Ten pusvalandį niūkioj pilkoj šviesoj apžiūrinėjau senus paveikslus, paskui galerija uždarė, ir nesugalvojau nieko geriau, kaip kavinėje skaityti laikraščius ir pro aukštus langus stebeilyti lietaus skalbiamą gat-

vę. Pasiryžau žūtbūt pralaužti ledus ir nuoširdžiai išsikalbėti su Heinrichu.

Bet grįžęs radau jį šypsantį ir puikiai nusiteikusį.

— Man stigo miego, — gyvai paaiškino jis. — Dabar vėl visiškai atsigavau. Pagrok man ką nors, gerai? Jeigu malonėtum, preliudą.

Nudžiugęs ir nustebęs, kad jis taip greitai pasikeitė, paklusau jo norui, o kai pagrojau, jis vėl šnekėjo kaip anksčiau, ironiškai ir kiek skeptiškai, jo nuotaika kaitaliojosi, ir jis vėl visiškai pavergė man širdį. Aš prisiminiau mūsų draugystės pradžią, ir kai vakare mudu išėjome iš namų, nejučiom apsidairiau ir paklausiau:

— Tu nebelaikai šunų?

— Taip. Gertrūda jų nemyli.

Tylomis nuvažiavome į teatrą. Aš pasisveikinau su kapelmeisteriu ir leidausi nuvedamas į savo vietą. Vėl išgirdau puikiai pažįstamą muziką, tačiau viskas buvo kitoniškai nei paskutinįkart. Ložėje sėdėjau vienas, Gertrūdos nebuvo, o tas, kuris apačioje ten vaidino ir dainavo, irgi buvo pasikeitęs. Jis dainavo aistringai ir spinduliavo jėga, publika, regis, mėgo šį jo vaidmenį ir nuo pat pradžių smarkiai jam plojo. Bet man jo aistra regėjosi perdėta, o balsas dirbtinis, kone šiurkštus. Per pirmąją pertrauką nulipau žemyn ir susiradau jį. Jis vėl sėdėjo savo kambarėlyje ir gėrė šampaną, o kol mudu persimetėme keletu žodžių, jo akys lakstė kaip girtuoklio. Paskui, kol Muotas persirengė, susiieškojau kapelmeisterį.

— Sakykit, — paklausiau, — ar Muotas serga? Man regisi, kad jis laikosi tik per šampaną. Juk žinot, jis mano draugas.

Kapelmeisteris dvejodamas pasižiūrėjo į mane.

— Nežinau, ar jis serga. Tačiau aišku, kad žudo save. Kartais jis įžengia į sceną beveik visiškai girtas, o jeigu neišgeria, tai prastai vaidina ir apgailėtinai dainuoja. Jau anksčiau prieš pasirodymą jis visuomet išlenkdavo taurę šampa-

no, tačiau dabar jis nebeišsiverčia be butelio. Jeigu norite jam patarti... tačiau čia nelabai ką paveiksi. Muotas pats varu stumia save į prapultį.

Muotas užsuko manęs, ir mes pavakarieniavome artimiausiame restorane. Kaip ir per pietus, jis vėl buvo pavargęs ir nekalbus, be atodairos maukė tirštą raudonvynį, nes antraip nebūtų galėjęs užmigti, ir tarytum žūtbūt norėjo pamiršti, jog pasaulyje esama dar ir kitoniškų dalykų, ne vien jo nuovargis ir miegas.

Važiuojant namo jis akimirką atsibudo, nusišypsojo man ir sušuko:

— Vyruti, kai manęs nebebus, galėsi savo operą užkonservuoti, be manęs, niekas šito vaidmens nepadainuos.

Rytojaus dieną jis vėlai atsikėlė, pavargęs ir suglebęs, klydinėjančiomis akimis, papilkėjusiu veidu. Po pusryčių užspeičiau jį ir bandžiau sugrudinti jam širdį.

— Tu žudai save, — pasakiau nusiminęs. — Nuotaiką sau keli šampanu, o paskui, aišku, turi už tai atsiimti. Aš galiu įsivaizduoti, kodėl taip elgiesi, ir nieko tau nesakyčiau, jeigu neturėtum žmonos. Dėl jos privalai laikytis padoriai ir narsiai, tiek vidumi, tiek išore.

— Mat kaip? — šyptelėjo jis, tarsi pralinksmėjęs dėl mano įsikarščiavimo. — O kaip ji atlieka savo pareigą? Ar laikosi narsiai? Tupi sau pas tėtį, palikusi mane vieną. Kodėl aš turiu susiimti, jeigu ji irgi nieko nedaro? Juk žmonės jau žino, kad mūsų niekas nebesieja, tu irgi žinai. O be viso to, aš dar turiu dainuoti ir vaidinti juokdarį, ir to man neįkvepia tas tuštumas ir pasišlykštėjimas viskuo, ypač menu.

— Ir vis dėlto turi pradėti iš pradžių, Muotai! Jeigu tu bent būtum laimingas nuo gėrimo! Bet juk tavo popieriai prasti. Jeigu tau koktu nuo dainavimo, paprašyk atostogų, tu jas iškart gausi; juk pinigų turi, ne dėl jų tau reikia dainuoti. Važiuok į kalnus ar prie jūros, ar dar kur nors ir pa-

sigydyk! Ir liaukis šitaip kvailai gėręs! Tai ne tik kvaila, pats žinai, tai bailumas.

Jis tiktai nusišypsojo.

— Gerai, — atkirto šiurkščiai. — Na tai eik ir pašok valsą! Patikėk manim, šokimas išeis tau į sveikatą! Negalvok visą laiką apie tą savo kvailą koją, tai tik tavo vaizduotės padarinys!

— Nutilk, — sušukau nesivaldydamas. — Puikiai žinai, kad tai visai kas kita. Aš su malonumu šokčiau, jeigu galėčiau, bet aš negaliu. O tu galėtum kuo rimčiausiai susiimti ir būti protingesnis. Privalai mesti gėrimą!

— Privalai! Mielasis Kunai, norėčiau sprogti iš juoko. Aš lygiai taip pat negaliu pasikeisti ir mesti gėręs kaip tu negali šokti. Ar tu supranti, kad privalau įsikibęs dar laikytis to, kas bent kiek žadina mano norą gyventi ir kelia nuotaiką? Girtuokliai paprastai atsiverčia, jeigu randa Gelbėjimo armijoje ar dar kur nors šį tą, kas juos patenkina geriau ir ilgesnį laiką. Man irgi buvo toks dalykas, tai buvo moterys. O su kitomis negaliu prasidėti nuo tada, kai manoji tapo mana ir mane pametė, taigi...

— Ji tavęs nepametė! Ji sugrįš. Ji tik serga.

— Žinau, taip manai tu, ir taip mano ji pati. Tačiau ji nesugrįš. Laivui skęstant, žiurkės ji paprastai palieka. Galbūt jos net nežino, kad tas laivas skęsta. Jas tik perima nemalonus šiurpas, ir jos sprunka, žinoma, puoselėdamos gerus ketinimus grįžti.

— Ak, nekalbėk šitaip! Tu jau ne sykį buvai nusivylęs gyvenimu, o paskui vėl viskas susitvarkydavo.

— Teisybė. Susitvarkydavo, nes rasdavau paguodą ar užsimiršimą. Kai kada tai būdavo moteris, kai kada mielas bičiulis — taip, tu irgi jau esi padaręs man paslaugą! — kitą kartą muzika ar plojimai teatre. Na, o dabar visa tai manęs nebedžiugina, todėl aš ir geriu. Negalėčiau dainuoti neišgė-

ręs pirma kelių taurių, bet aš taip pat negaliu nei galvoti, kalbėti ir gyventi ir jaustis pakenčiamai — pirma neišgėręs kelių taurių. O dabar trumpai drūtai — kad ir kaip tau tai dera, liaukis pamokslavęs. Sykį man jau taip buvo, maždaug prieš dvylika metų. Vienas irgi sakė man pamokslus, niekaip negalėjo liautis, dėl merginos, ir atsitik tu man taip, kad tai buvo geriausias mano draugas...

— O kas buvo paskui?

— Paskui jis privertė mane išvaryti jį laukan, ir paskui aš ilgai neturėjau jokio draugo, tiesą sakant, iki tada, kol sutikau tave.

— Aiškiai pasakyta.

— Tiesa? — švelniai paklausė jis. — Taigi pasirink. Tik noriu tave įspėti, jog būtų negražu, jeigu dabar parodytum man kulnus. Tu man patinki, ir aš pamaniau, jog tai ir tave turėtų pradžiuginti.

— Šit kaip. Ir kas tai būtų?

— Matai, tau juk patinka mano žmona — ar bent jau patiko, ir man ji patinka, net labai. Tai šįvakar suruoškime šventę, tik tu ir aš, jos garbei. Beje, yra priežastis. Aš užsakiau jos portretą, pavasarį ji turėjo vis pozuoti dailininkui, dažnai ją lydėdavau. Paskui ji išvažiavo, portretas buvo jau beveik baigtas. Dailininkas norėjo, kad ji dar sykį jam papozuotų, bet dabar tas laukimas man jau įgriso iki kaklo, ir aš sumokėjau už paveikslą tokį, koks jis yra. Tai įvyko prieš savaitę, dabar jis jau su rėmais ir vakar atgabentas į namus. Būčiau iškart jį tau parodęs, bet geriau tegu tai atsitinka per iškilmingą vakarienę. Žinoma, nieko neišeitų be kelių taurių šampano, argi aš galėčiau kitaip pralinksmėti! Ar sutinki?

Jutau, kad pokštais jis dangsto susijaudinimą, netgi ašaras, ir žvaliai pritariau, nors toli gražu nebuvau žvalus. Pasiruošėme švęsti gerbdami moterį, kuri jam rodės jau prarasta, o aš iš tikrųjų buvau ją praradęs.

— Ar tu dar prisimeni jos gėles? — paklausė jis mane. — Nieko neišmanau apie gėles ir nežinau, kaip jos vadinasi. Ji visuomet pasimerkdavo tokių baltų ir geltonų, taip pat ir raudonų. Ar dar prisimeni?

— Taip, dar kai kurias. Kodėl klausi?

— Nupirksi jų. Pakviesk vežiką, man dar irgi reikės į miestą. Padarysime taip, tarsi ji būtų kartu.

Šitaip jam atėjo į galvą dar ir daugiau kas, iš ko supratau, kaip rimtai ir be paliovos jis galvojo apie Gertrūdą. Man buvo gera ir skaudu tai matyti. Dėl jos jis nebelaikė šunų ir gyveno vienas, tas, kuris paprastai niekuomet ilgai negalėjo tverti be moterų. Jis užsisakė jos portretą, liepė man nupirkti jos mėgstamų gėlių! Tarytum būtų nusiėmęs kaukę ir po griežtais išdidaus veido bruožais aš būčiau išvydęs vaiko veidą.

— Tačiau, — įsiterpiau aš, — verčiau apžiūrėtume portretą dabar arba po pietų. Juk į paveikslus reikia žiūrėti dienos šviesoje.

— Ak, nesvarbu, rytoj galėsi atsigrožėti iki soties. Tikriausiai tai neblogas kūrinys, bet apskritai tai mums ir nesvarbu, juk mes tenorime matyti tik ją.

Pavalgę mudu nuvažiavome į miestą apsipirkti, pirmiausia gėlių, didelę puokštę chrizantemų, pintinę rožių ir keletą baltųjų alyvų kekių. Perkant jam šovė į galvą mintis nusiųsti glėbį į R. Gertūdai.

— Vis dėlto gėlės turi kažką gražaus, — susimąstęs pratarė jis. — Suprantu, kodėl jos patinka Gertrūdai. Man jos irgi patinka, tik aš neprisiverčiu jų prižiūrėti. Jeigu jokia moteris tuo nepasirūpindavo, mano namuose niekuomet nebūdavo tvarkos ir tikro jaukumo.

Vakare radau muzikos salone pakabintą paveikslą, uždengtą šilko skepeta. Mudu iškilmingai pavakarieniavome, ir Muotas pirmiausia užsimanė paklausyti Vestuvinio preliudo. Kai paskambinau jį, jis nudengė paveikslą, ir mudu valandė-

lę tylomis pastovėjome priešais. Gertrūda buvo nutapyta su šviesia vasarine suknele, visu ūgiu, ir patikliai žvelgė į mus giedriomis akimis; praėjo gerokai laiko, kol mudu galėjome pasižiūrėti vienas į kitą ir paspausti rankas. Muotas pripylė dvi taures reinvynio, ir mudu išlenkėme jas į sveikatą tos, apie kurią abu galvojome. Paskui jis atsargiai paėmė paveikslą ir išnešė iš kambario.

Paprašiau jį padainuoti, bet jis nenorėjo.

— Ar tu dar prisimeni, — pasakė jis šypsodamas, — kaip aną vakarą prieš mano vestuves mudu praleidome kartu? Dabar aš juk vėl viengungis, taigi dar sykį pabandysime daužtis taurėmis ir bent kiek pasilinksminti. Čia turėtų dalyvauti taviškis Teizeris, jis kur kas geriau nutuokia apie linksmybę nei aš ir tu. Kai grįši namo, perduok jam nuoširdžius sveikinimus. Jis manęs nepakenčia, bet vis dėlto...

Su apdairiu santūriu linksmumu, su kuriuo jis visuomet mėgaudavosi gerosiomis savo valandėlėmis, Muotas ėmė šnekėti, primindamas man praeitį, ir aš stebėjausi, kad viskas, net smulkmenos ir atsitiktiniai dalykai, kuriuos maniau jį seniai pamiršus, gyvavo išsaugoti jo galvoje. Jis nebuvo pamiršęs net to paties pirmojo vakaro, kurį praleidau pas jį ir Marioną su Krancliu bei kitais jo draugais, ir mūsų andainykščio ginčo. Tik apie Gertrūdą nekalbėjo; nelietė to laiko, kai ji įsiterpė tarp mūsų, ir tai man labai patiko.

Aš džiaugiausi šitomis netikėtai puikiomis valandomis, ir nedrausdamas leidau jam kiek telpa mėgautis geru vynu. Žinojau, kaip retai jį aplanko tokia nuotaika, kaip jis pats ją brangina ir puoselėja, jeigu jau sulaukia, ir, žinoma, tada neišsiverčia be vyno. Taip pat žinojau, kad tai netruks ilgai, kad rytoj jis vėl bus suirzęs ir neprieinamas; vis dėlto ir mane užplūdo jauki šiluma ir kone linksma nuotaika, kai klausiausi jo protingų, apgalvotų, tegu ir kiek prieštaringų minčių. Kalbėdamas jis kartais mesdavo į mane vieną iš tų gražių žvilgsnių,

būdingų jam tik tokiomis valandėlėmis, kurie rodėsi kaip ką tik iš paties sapno vidurio išplėšto žmogaus žvilgsniai.

Sykį, kai jis nutilo ir susimąstė, pradėjau jam pasakoti manojo teosofo žodžius apie vienatvės ligą.

— Šit kaip? — geraširdiškai paklausė jis. — Žinoma, tu patikėjai? Tau apskritai reikėjo tapti teologu.

— Kodėl? Juk čia gali būti tiesos.

— Aišku. Protingos galvos vis kada ne kada įrodo, jog viskas tėra tik vaizduotės padarinys. Žinai, anksčiau aš mėgdavau paskaityti tokių knygų ir galiu tau pasakyti, kad tai niekai, visiški niekai. Šitų filosofų rašliava tik žaidimas, gal šitaip jie guodžia patys save. Vienas išgalvoja individualizmą, nes neapkenčia savo epochos žmonių, o kitas — socializmą, nes nepakelia vienatvės. Gal mūsų vienišumo pojūtis ir yra liga. Tiktai nieko čia nepakeisi. Naktivaikštos irgi ligoniai, dėl to juk toks vyrukas užsikaria ant stogo, o jeigu pašauki jį, nusisuka sprandą.

— Na, tai juk visai kas kita.

— Tiek to, nepretenduoju į teisuolius. Tik manau, protas niekur nenuves. Yra tik dvi tiesos, viskas, kas yra tarp jų, tauškalai.

— Apie kokias dvi tiesas tu kalbi?

— Na, arba pasaulis yra blogas ir niekšingas, kaip sako budistai ir krikščionys. Tuomet reikia pasninkauti, visko atsisakyti, ir aš manau, tada galima tapti viskuo patenkintam. Asketų gyvenimas nėra toks sunkus, kaip galvojama. Arba pasaulis ir gyvenimas yra geri ir teisingi, tuomet reikia aktyviai visur dalyvauti, o paskui ramiai numirti, nes tada viskas baigiasi...

— O kuo tiki tu pats?

— Šito nereikia klausti. Dauguma žmonių tiki abiem tiesomis, žiūrint, koks oras, kokia sveikata, pilnas kapšas pinigų ar tuščias. O tie, kurie iš tikrųjų tuo tiki, gyvena ne pagal savo tikėjimą. Kaip ir aš. Aš kaip Buda tikiu, kad gyve-

nimas nieko nevertas. Bet juk gyvenu atsidavęs savo jausmams, lyg jie būtų svarbiausia. Kad tik būtų dar maloniau!

Baigėme puotauti nelabai vėlai. Kai ėjome per gretimą kambarį, kur spingsėjo tik viena elektros lemputė, Muotas sulaikė mane už rankos, įjungė visas šviesas ir nuėmė skepetą nuo į sieną atremto Gertrūdos paveikslo. Dar sykį pasižiūrėjome į mielą giedrą veidą, paskui jis vėl uždengė paveikslą skepeta ir išjungė šviesas. Jis palydėjo mane į kambarį, padėjo ant stalo keletą žurnalų, jeigu užsimanyčiau pasiskaityti. Paskui paspaudė man ranką ir tyliai palinkėjo:

— Labanakt, mielasis!

Atsiguliau į lovą ir dar pusvalandį neužmigau mąstydamas apie jį. Aš susijaudinau ir susigėdau išgirdęs, kaip ištikimai jis saugo atmintyje visus menkus mūsų draugystės nutikimus. Tas, kuriam buvo sunku parodyti draugiškumą, buvo kur kas nuoširdžiau prisirišęs prie mylimų žmonių, nei aš maniau.

Paskui aš užmigau ir sapnavau čia Muotą, čia savo operą ir poną Loję. Kai pakirdau, dar tebejuodavo naktis. Mane pažadino išgąstis, niekuo nesusijęs su sapnais, aš išvydau pilkšvuojantį blausų lango keturkampį, pajutau kankinamą slogutį, išsitiesiau lovoje ir pasistengiau visiškai atsibusti ir išsiblaivyti.

Tada į mano duris kažkas greitai ir stipriai pasibeldė, aš šokau iš lovos ir atidariau, buvo šalta, o aš neįjungęs šviesos. Už durų stovėjo tarnas, užsimetęs kažkokį drabužį, ir bailiai spoksojo į mane pakraupusiomis kvailomis akimis.

— Ateikit! — sušvokštė jis. — Ateikit! Atsitiko nelaimė!

Apsivilkau tik chalatu, kuris kaip tik kabojo po ranka, ir nusekiau laiptais paskui jaunąjį vyriškį. Jis atidarė vienerias duris, atsitraukė per žingsnį atgal ir įleido mane. Ten ant pintinio staliuko stovėjo žvakidė, kurioje degė trys storos žvakės, o šalia staliuko buvo sujaukta lova, joje pamačiau gulintį kniūpsčią savo bičiulį Muotą.

— Turim jį apversti, — tyliai ištariau.

Tarnas nedrįso prisiartinti.

— Tuoj ateis gydytojas, — išmikčiojo jis.

Bet aš prispyriau jį paimti už kūno, mes apvertėme gulintįjį aukštielninką, ir aš pažvelgiau savo draugui į veidą, išbalusį ir persikreipusį, o jo marškiniai buvo visi kruvini, ir kai mes jį paguldėme ir apklojome, jo lūpos dar vos trūkčiojo, bet akys jau buvo nebegyvos.

Tarnas dabar įsileido smulkiai pasakoti, bet aš nenorėjau nieko žinoti. Kai atėjo gydytojas, Muotas jau buvo miręs. Iš pat labo ryto pasiunčiau telegramą Imtorui, paskui sugrįžau į tylų namą, atsisėdau šalia mirusiojo lovos, klausiausi, kaip lauke vėjas taršo medžius, tik dabar suvokdamas, kaip karštai mylėjau šį vargšą žmogų. Gailėtis jo negalėjau, numirti jam buvo lengviau nei gyventi.

Vakare stovėjau stotyje ir žiūrėjau, kaip iš traukinio išlipa senasis Imtoras, o paskui jį aukšta moteris juodais drabužiais, aš nuvežiau juos už miesto pas mirusįjį, kuris jau aprengtas ir pašarvotas gulėjo tarp vakarykščių gėlių. Gertrūda pasilenkė ir pabučiavo jį į išbalusias lūpas.

Kai stovėjome prie jo kapo, pamačiau dailią aukštaūgę moterį užverktu veidu, atsiskyrusią vieną ir su rožių puokšte rankose; atidžiai pasižiūrėjęs į ją, pažinau Lotą. Ji man linktelėjo, o aš nusišypsojau. Tačiau Gertrūda neverkė, išbalusiam susiaurėjusiam veide budrios akys žvelgė tiesiai į vieną tašką priešais, kur purškė vėjo blaškomas lietutis, ji stovėjo tiesi kaip jaunas medelis, lyg įsikibęs nepajudinamomis šaknimis. Tačiau tai buvo savigyna, ir po dviejų dienų namuose vyniodama per tą laiką atėjusias Muoto gėles ji sukniubo, ir mes visi daug laiko jos nematėme.

Devintas skyrius

Ir į mane tik gerokai vėliau savo teises pareiškė liūdesys. Kaip visuomet būna, dabar prisiminiau daugybę progų, kai neteisingai elgiausi su mirusiu savo draugu. Na, pačią didžiausią blogybę jis pasidarė sau pats, ir ne tik mirtimi. Daug mąsčiau apie visus šituos dalykus ir negalėjau rasti nieko, kas šitame likime būtų neaišku ir nesuvokiama, bet viskas buvo vien siaubingos patyčios. Ne kitoks buvo ir mano gyvenimas, ir Gertrūdos, ir daugelio kitų žmonių. Likimas nebuvo palankus, gyvenimas permainingas ir kraupus, gamta neturėjo nei gerumo, nei išminties. Bet gerumo ir išminties turime mes, žmonės, kuriuos blaško atsitiktinumas, ir mes galime būti stipresni už gamtą ir likimą, tegu ir tik kelioms valandoms. Ir mes galime būti artimi, jeigu prispiria nelaimė, žvelgti vienas kitam į nuovokias akis, ir galime mylėti vienas kitą, gyventi vienas kito paguodai.

O kartais, kai tamsi gelmė tyli, galime padaryti dar daugiau. Tada akimirką mes galime tapti dievais, įsakmiai ištiesti rankas ir sukurti daiktus, kurių iki tol nebuvo ir kurie gatavi gali gyventi toliau be mūsų. Iš garsų ir žodžių ir iš kitų nevertingų trapių dalykų galime sukurti žaidimus, melodijas ir dainas, kupinas prasmės, paguodos ir gerumo, gražesnes ir ilgaamžiškesnes nei ryškiaspalviai atsitiktinumo ir likimo žaislai. Galime nešiotis Dievą širdyje, ir kada ne kada, kai jis užpildo visą mūsų sielą, jis gali pažvelgti mūsų akimis ir byloti mūsų žodžiais, net į tuos, kurie jo nepažįsta ar nenori pažinti. Negalime išmesti gyvenimo iš širdies, bet galime taip ją užgrūdinti ir išmokyti, kad ji būtų pranašesnė už atsitiktinumą ir nepalūžtų, žvelgdama skausmui į akis. Taigi aš per tuos metus nuo tada, kai palaidojome Muotą, prikėliau jį gyventi

daugybę kartų ir galėjau kur kas protingiau ir maloniau su juo pasišnekučiuoti nei kada nors jam esant gyvam. O kai atėjo laikas, mačiau, kaip atsigulė ir numirė sena mano motina, taip pat mačiau, kaip mirė dailutė linksma Brigita Teizer, kuri keletą metų pralaukusi ir išsigydžiusi nuo meilės ištekėjo už muzikanto ir nepakėlė pirmojo gimdymo.

Gertrūda įveikė savo skausmą, kuris pribloškė ją tada, kai gavo mūsų gėles kaip mirusiojo pasveikinimą ir meilės pareiškimą. Retai kada kalbu su ja apie tai, nors mudu matomės kasdien. Tačiau aš manau, kad ji prisimena savo pavasarį kaip tolimą, kitados keliaujant matytą slėnį, o ne kaip prarastą rojų. Ji vėl atgavo jėgas ir linksmumą, ji ir vėl dainuoja. Tačiau Gertrūda nebepabučiavo jokio vyro nuo to laiko, kai pajuto šaltą mirusiojo lūpų bučinį. Kartą, dukart, bėgant metams, kai jos esybė pasveiko ir padvelkė vėlyvais rūgštokais kvapais, mano mintys nusekė jai iš paskos senu uždraustuoju keliu klausdamos: kodėl ne? Tačiau slapčiomis aš jau žinojau atsakymą, mano ir jos gyvenime daugiau nebėra ką keisti. Ji yra mano bičiulė, ir kai aš po neramaus vienatvėje praleisto laiko pasirodau iš savo tylos, nešinas daina ar sonata, tai pirmiausia ji priklauso mums abiem. Muotas buvo teisus, sendamas daraisi labiau patenkintas nei jaunystėje, kurios aš vis dėlto nenoriu peikti, nes ji aidi visuose mano sapnuose kaip nuostabi daina, šiandien kur kas tyresnė ir skambesnė nei tada, kai išgyvenau ją iš tikrųjų.

Išleista:

Herman Hesse
„Narcizas ir Auksaburnis“

Numatoma išleisti:

Herman Hesse
„Pėteris Kamencindas“

Hesse, Hermann
He 341 Gertrūda: romanas/Hermann Hesse; iš vokiečių kalbos vertė Laima Bareišienė. — Vilnius: Alma littera, 1998. 173, [3] p.

ISBN 9986–02–381–5

Trečiasis Nobelio premijos laureato H. Hesse'ės (1877–1962) romanas, parašytas 1910 m. Jame ryškūs J. W. Goethe'ės „Jaunojo Verterio kančios“ ir Th. Manno „Daktaras Faustas“ romanų atgarsiai — tai sunkus jauno luošo kompozitoriaus kelias į kūrybą ir meilę.

UDK 830–3

Hermann Hesse
GERTRŪDA
Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
Laima Bareišienė

Redaktorė *Bronė Balčienė*
Dailininkas *Edvardas Jezgevičius*
Techninė redaktorė *Birutė Tolvaišienė*
Kompiuteriu maketavo *Andrius Baškatovas*

SL 412. Užsakymas 465
Išleido leidykla „Alma littera“, Šermukšnių g. 3, 2600 Vilnius
Puslapis Internete: http://www.aiva.lt/AlmaLittera
Spaudė SPAB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, 3000 Kaunas

Dviejų labai skirtingos prigimties menininkų —
luošo pradedančio kompozitoriaus
ir garsaus operos dainininko — gyvenimo,
meilės tai pačiai merginai
ir draugystės dramatiška istorija.

ISBN 9986-02-381-5